

Teológia

A TARTALOMBÓL

HISZEK A SZENTLÉLEKBEN

Az éltető Szentlélek — Tanúságtevő és bizonyosságtevő Szentlélek — A Szentlélek adományai az egyház életében — A katolikus karizmatikus megújulás — A Lélek egyháza

SZŰZ MÁRIA: A „SZENTLÉLEK MÁTKÁJA”

Patrona Hungariae — Leszáll Rád a Szentlélek — Tengernek Csillaga — Mária védelmében

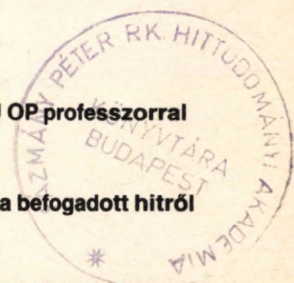
Szentség a világban és az emberben — „Elveszett” katolikusok? — A megújuló Lélek — Katechetikai szemléletünk alakítása

A TEOLÓGIA beszélgetése
MARIE-DOMINIQUE CHENU OP professzorral

Vélemények és vallomások a befogadott hitről

BRÜCKNER ÁKOS — CHENU, MARIE-DOMINIQUE
— GÁL FERENC — HORVÁTH LÓRÁNT — KERESKES KÁROLY — KONCZ LAJOS — KOVÁCS GÁBOR — KÖNIG, FRANZ — LAURINYECZ MIHÁLY — RÉDLY ELEMÉR — SZENNAY ANDRÁS — SZÉLL MARGIT — TARJÁNYI ZOLTÁN — TOMKA MIKLÓS — TÖRÖK JÓZSEF — VANYÓ LÁSZLÓ írása

XXII. évf. 1988. 2. sz.

teológia

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XXII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

1988. MÁJUS

TANULMÁNYOK

BRÜCKNER ÁKOS: Az éltető Szentlélek	68
KEREKES KÁROLY: A tanúságtevő és bizonyágtevő Szentlélek	72
VANYÓ LÁSZLÓ: A Szentlélek és adományai az egyház történelmi tapasztalatában	76
KOVÁCS GÁBOR: Szentlélekben és tűzben — A katolikus karizmatikus megújulás fő vonásai	81
HORVÁTH LÓRÁNT: A Szentlélek Krisztus egyházában	85
TÖRÖK JÓZSEF: Patrona Hungariae	89
GÁL FERENC: Leszáll Rád a Szentlélek (Lk 1,35)	93
SZENNAY ANDRÁS: Tengernek Csillaga	97
SZÉLL MARGIT: Mária védelmében	101

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE MARIE-DOMINIQUE CHENU OP PROFESSZORRAL

„És megújítod a föld színét” (Széll Margit)	105
---	-----

KÖRKÉP

KONCZ LAJOS: Szentség a világban és az emberben	108
TOMKA MIKLÓS: „Elveszett” katolikusok? — avagy mennyi a katolikusok létszáma ma Magyarországon?	113

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

KÖNIG, FRANZ: Szívünknek újra meg kell tanulnia Istennel beszélni — Prédikáció lezúllott világunkban (ford.: Bánhegyi B. Miksa)	119
RÉDLY ELEMÉR: Kateketikai szemléletünk alakítása	120
Vélemények és vallomások a befogadott hitről (összeállította: Laurinyecz Mihály)	124

Felelős szerkesztő: Szennay András

Felelős kiadó: Magyar Ferenc

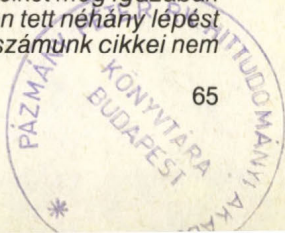
**„Világunk számára nincs fontosabb
a Lélekben való megújulás tanúságánál,
amit a Szentlélek hoz létre
a legkülönbözőbb viszonyok között” (VI. Pál pápa)**

XXIII. János pápa óta egyre természetesebbé vált, hogy Róma püspöke nem ritkán, hanem rendszeresen hivatalos útmutatást, ún. enciklikát tesz közzé. Ezen új jelenség oka bizonyára nemcsak az idő fölötti, azaz mindig egyformán fontos keresztény értékeknek a védelme — család, hitoktatás, munka, bűnbánat —, hanem a teoretikus tisztázás is. Ez utóbbi szándék megnyilvánulhat úgy is, hogy ráirányítja a figyelmet egy-egy régi katolikus hit- és kultuszérték „leporolására”, de úgy is, hogy az új jelenségek zuhatagában pusztán a hagyományos katolikus tanítás megismétlésére törekszik. II. János Pál pápa 1986 Pünkösdjén a Szentlélekről, 1987 Gyümölcsoルト Boldogasszony ünnepén Szűz Máriáról adott ki enciklikát, mindkétszer már a címben hangsúlyozva, hogy az illető Személyeknek az egyház életében betöltött szerepéről akar elmélkedni. A pneumatológia és a mariológia az utóbbi esztendőkbén valóban a teológiai vizsgálódás, sőt a vitatkozás központjába került. Az is aktualitásukat domborítja ki, hogy a többi keresztény felekezet is e tematikák felé fordult, s így a probléma-tisztázásoknak óhatatlanul ökumenikus kicsengése is van.

Walter Kasper írja, hogy a II. Vatikáni zsinat utáni teológia, miközben állandóan, szinte jelszószerűen krisztocentrikus mivoltát hangoztatta, egyre inkább a trinitárius kérdések felé fordult, hiszen a Krisztus-központú teológia csak így nyerhetett igazi támasztékot. Jézus a Szentlélek által kapcsolódott az emberi történelemhez, s ezzel mintegy megjelentette az időben az Ő örök, idő nélküli kapcsolódását az Atyához, ugyancsak a Szentlélek által. Isten közeledésének az ember felé mindig szentháromságos struktúrája van, s így Jézust legmélyebben úgy lehet megragadni, mint aki a trinitárius teológia „történeti exegézise”. A Szentlélek kiléte és működése tehát sohasem hagyható figyelmen kívül, ha tudatosan akarunk Megváltónk nyomába szegődni, hogy eljussunk az Atyához.

Jelen számunk írásainak többsége a Szentlélekről szól, megkísérelvén megvilágítani a Harmadik Isteni Személy belső viszonyát Krisztussal, az üdvtörténettel, az egyházzal és a keresztények kegyelmi életével. Majd mindegyik szerzőnél szinte kitapintható a végletes eszmék közötti — jó értelemben vett — egyensúlyozás. Erre az írásos kinyilatkoztatás adatai nyújtanak példát, hiszen maga a Biblia is két hangsúlyos gondolattal közelíti meg Krisztus és a Lélek kapcsolatát: Egyrészt úgy mutatja be a Megváltót, mint aki a Lélek erejébe öltöztetett, hogy megvalósítsa az üdvösség művét; a szövegek másik csoportja a Szentlélekről mint Krisztus Lelkéről beszél. Ha az első nyomon indulunk el, Jézus megváltói művének egyetemes érvényéhez jutunk el, ám a túlhangsúlyozás az adopcianizmus veszélyével jár. A másik irányban gondolkodás a Lélekhez, mint Krisztus sugárzó erejéhez vezet, de itt is van veszély: a Szentleket személytelen erőként fölfogni. Csak a mindkét irányt szemügyre vevő és a két végpont között egyensúlyozó gondolkodás eredményezhet szilárd katolikus látásmódot.

Ugyanilyen — nyugodtan mondhatjuk — izgalmas témaköröket ölel át a Szentlélek és az emberiség kapcsolatának a vizsgálata, kezdve a teremtéstörténeten, a Lélekkel fölruházott prófétákon át, a Szent Pál által olyan gyakran emlegetett „Lélek gyümölcsei”-ig, ill. a karizmákig. E tekintetben is megtalálni a katolikusok között a túlzó álláspontokat. Egyfelől azt is hallani, hogy Pünkösdt a Lélek működésének az őstípusa, márpedig a Lélekkel eltelet apostolok egy szót sem szóltak a Szentlélekről, hanem kizárólag Krisztus föltámadását hirdették. A Lélek megerősítette őket és arra adott természetfölötti megvilágosítást, hogy a feltámadást helyesen, Isten üdvözítő szándéka szerint, az ószövetségi gyökereket kimutatva hirdessék, hatékony szavakkal. Tehát a Lélekről nem beszélni kell, hanem a Lélekkel eltelet Krisztushoz kapcsolódni. A másik véglet pedig azt hangoztatja, hogy a Szentleket még igazában föl sem fedezte a katolikus teológia, s csak az utóbbi évtizedekben tett néhány lépést a karizmatikus mozgalmak kényesítő erejének hatására. Jelen számunk cikkei nem

abban a szellemben íródtak, hogy így vagy úgy „igazságot tegyenek” a két álláspont vitájában, jóllehet a hangsúlykülönbségek nyilvánvalóak. Abban a meggyőződésben tárjuk az alábbi elemzéseket és teológiai reflexiókat az olvasók elé, hogy a vélemény-ütközések is hozzájárulnak a belső dialógushoz, azaz az olyan toleranciához, ami éppen azért termékenyítő hatású, mert el meri vállalni a feszültséget.

A megváltás műve Pünkösdkor teljesedett be, akkor, amikor az apostolok a Szentlélek által egyházzá szervezik, a történelemben meggyökereztetik a krisztusi feltámadás örömhírét. Szent Bernát az események mögé látva felhívja a figyelmet arra, hogy a Húsvét utáni 50. napon valójában egy felülmúlhatatlanul nagyszabású csere végződött be. Mert autentikus közösség csak akkor alakulhat ki, ha mindkét fél önmaga legértékesebbjét ajándékozza a másiknak. S a föld legnagyobb értéke a feltámadt Krisztus teste volt, az égé pedig a „mennyei bor”, a Szentlélek. „Lehetett volna-e igazabb és előnyösebb csere ég és föld között, apostolok és angyalok között? Ezek Krisztus testét kapták, azok az ég borát. A földre szállt a Lélek, az égbe a Test, hogy ettől kezdve közös legyen mindenük mindörökké” (In festo Pentecostes II, 1.).

A mennybemenetel és a Szentlélek eljövetele, ég és föld végleges szövetségének kialakulásánál ott van még egy szemtanú, aki e végkifejlet lehetőségét egyáltalán megteremtette: Szűz Mária. Az ő személyes döntésével kezdődött az idők teljessége (Gal 4,4), amikor a Lélek termékenyítő erejének átadva magát, az Atya tervére igent mondván, az Ige, a Második Isteni Személy testté lett (Jn 1,14). Még sok alázatos igent kellett kiküzdnie, hogy ne csak végigkísérje Fiát, de elszántan kövesse is Őt az emberi értelmet meghaladó isteni megváltás-terv útján. Krisztushordozóból Krisztuskövető lett, azaz „keresztény”, s a kereszt tövében pedig az egyház Anyjává tette meg őt a fiúi végrendelet (Jn 19, 26-27). A Szentlélekről szóló írásaink között így természetesen tartottuk, hogy helyet biztosítunk a Mária szerepét több oldalról bemutató elemzéseknek is. Annál is inkább, mert — mint már említettük — II. János Pál nemcsak pápai enciklikát adott ki róla, hanem annak befejezéseként Mária-évet hirdetett meg. Ez idén augusztus 15-ig, Nagyboldogasszony ünnepéig tart, s célja az, hogy Mária-tiszteletünk hiteles megújításával közelebb kerüljünk ahhoz a Krisztushoz, aki — a mi személyes örök jövőnket szemléltetendő — a „Szentlélek mátkáját” már magához emelte az Atyai dicsőségbe.

Tarjányi Zoltán

SUENENS BÍBOROS: „A Szentlélek nem ‚rész’ az egyháznak. Nem szabad azt mondanunk, hogy az egyháznak két dimenziója van, egy intézményes és egy karizmatikus. Ez nagyon szegényes felosztás lenne. Az egyház mint egész, karizmatikus . . . Az egyház Krisztus szakramentumaként terjeszti ki ránk a Lélekkel való felkentséget. A korai egyház közösségei tudták, hogy a Lélek adományai az egész egyháznak szólnak, és vágytak arra, hogy azok megnyilvánuljanak a közösségben. Nyitottak voltak rá, s ezért a karizmák valóban hatékonyak voltak közöttük. Ha egy közösség szűk korlátok közé szorítja a Lelket és megnyilvánulásait, akkor abban a Lélek is szűkösen fog megnyilvánulni, és ez meghatározza az egész közösség életét és tapasztalatát. A fiatal egyház tagjai nem új tan, hanem új valóság tanúinak tartották magukat, és ez a valóság volt a SZENTLÉLEK”.

„. . . ha megérzed a Szentlélek fuvallatát, igyekezz követni azt. Ne próbálj segíteni neki, csak állj mellé . . . ez minden. A szelet, a fuvallatot irányítani nem tudjuk, de tudunk alkalmazkodni hozzá . . .”

SUENENS BÍBOROS 1981-BEN RÓMÁBAN A KÖVETKEZŐKET KÉRTE:
„. . . bárcsak elfogadnátok bennünket, ti, püspökök. Legalább próbáljátok meg, hogy megnyissátok szíveteket, értelmeteket és lelketeket a Szentlélek meglepetéseinek. Ez szokatlan út, biztosan nem mindennapi, de ha a Lélek fúj, akkor halljátok meg, és hagyjátok Őt fújni . . . higgyétek, hogy ismét olyan pünkösd van, mint az egyház kezdetén. Ki mondja, hogy ez csak kezdetben történhetett? Várjátok a váratlant . . . !”

RATZINGER BÍBOROS: „Csodálatosnak tartom, hogy a Lélek újra erősebbnek bizonyul tervezetéseinknél, és hogy egészen más módon mutatja meg erejét, mint ahogyan elképzeltük . . . A zsinat utáni időszak alig felel meg XXIII. János pápa reményeinek, aki egy új pünkösdöt várt. Mégsem maradt válasz nélkül imája: a racionalista szkepticizmus által kiszáritott világ szívében a Szentlélek új megtapasztalása született meg, amelyik az egész világon megújulási mozgalmat indított útjára. Amit az Újszövetség mond a karizmákról, melyek a Lélek eljövételének látható jelei voltak, mindez nem csupán többé meg nem ismétlődő régi história. Ennek a történetnek ma is lélegző időszerűsége van . . . A dogmatikus hit személyes megtapasztalás nélkül üres, a pusztá megtapasztalás az egyház hitéhez való kapcsolódás nélkül vak . . . Igen, reménység ez, az idők pozitív jele, Isten korunknak szánt ajándéka!”

II. JÁNOS PÁL PÁPA A FIATALOKHOZ: „A ti erősségetek és különleges kincsetek a valódi nyitottság a Szentlélekre. Törekedjete arra, hogy ezt különböző módokon gyakoroljátok.”

II. JÁNOS PÁL PÁPA A KARIZMATIKUS MEGÚJULÁS 6. NEMZETKÖZI KONFERENCIÁJÁNAK RÉSZTVEVŐIHEZ, 1987. MÁJUS 15-ÉN RÓMÁBAN:

A Szentlélek örömeiben és békéjében köszöntlek benneteket, akik a karizmatikus megújulás vezetőiként Rómába jöttetek. Nagyon örülök, hogy találkozhatom veletek, és már most szeretnék biztosítani benneteket, hogy Krisztus iránti szeretetetek és az Igazság Lelke iránti nyitottságotok rendkívül értékes tanúságtétel az egyház mai küldetéséhez a világban . . .

A katolikus egyházban húsz éve él a karizmatikus megújulás. Ennek a megújulásnak az ereje és termékenysége bizonyítja a Szentlélek jelenlétének hatalmát, aki a Zsinat utáni évek egyházában munkálkodik. Természetesen a Szentlélek minden időben vezette az egyházat, és sokféle kegyelmi ajándékot adott a híveknek. A Szentlélek őrizte meg az egyház fiatalos életerejét. A karizmatikus megújulás ennek a fiatalos életerőnek beszédes megnyilvánulása a mi korunkban, világos kinyilvánítása annak, „mit mond a Lélek az egyházaknak” (Jel 2,7) — most, amikor a második évezred végéhez közeledünk.

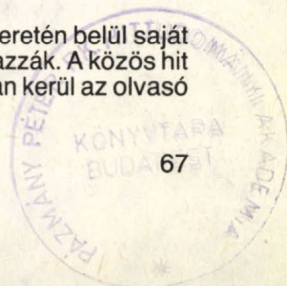
A TEOLÓGIA 1988. évi témái:

3. A KERESZTÉNY FELNÖTTNEVELÉS (beküldési határidő: 1988. V. 1.)
4. „HA NEM LESZTEK OLYANOK MINT A GYERMEK . . .” (Beküldési határidő: 1988. július 1-ig)

1989. évi témák:

1. sz. AZ IFJÚSÁG ÉS AZ EGYHÁZ (beküldési idő: 1988. nov. 1-ig)
2. sz. A KERESZTÉNY EMBER FELELŐSSÉGE TÁRSADALMUNKBAN (1988. febr. 1.)
3. sz. AZ EGYHÁZ PRÓFÉTAI KÜLDETÉSE (1989. május 1-ig)
4. sz. A KERESZTÉNY SZERETETSZOLGÁLAT (1989. júl. 1-ig)

A TEOLÓGIA folyóirat munkatársai a katolikus egyház tanításának keretén belül saját felfogásukat, nézeteiket fejtik ki, saját választott módszerüket alkalmazzák. A közös hit egysége folyóiratunk számaiban a legitim sokszínűség harmóniájában kerül az olvasó elé.

Brückner Ákos AZ ÉLTETŐ SZENTLÉLEK

„A Szentlélek az, aki éltet. Akiben a kifürkészhetetlen háromságos Isten az emberekkel közli magát, és így az örök élet forrását fakasztja bennünk.”¹ II. János Pál pápa szentlelkes körlevelének már a címében is Éltetőknek nevezi az Atya és a Fiú Lelkét. Ihletett írása — különösen erre annak III. része — a Lélek éltető tevékenysége iránt éleszti vágyunkat, finomítja érzékenységünket. A Szentlélek a „benső ember” megerősítője, az egyháznak mint az Istennel való benső egység szentségének a formálója. „Szeretném” — mondja a pápa —, „ha ezeket a gondolatokat az egyház a szívébe zárná és az emberek is megszívlelnék.”²

A következő sorok éppen ennek a törekvésnek a jegyében íródtak. Mit tehetek azért, hogy örök életre szökellő vízforrásként feltörjön lelkem mélyéről a Lélek? Min múlik, hogy szolgálatom nyomán a rámbízottaknak életük legyen és bőségben legyen? — Hogy a keresztény életet boldogabbá alakítsa a Pneuma szemlélete, hogy lelkipásztori munkánk a Szentlélek védelmező szárnyai alatt élesebbé és éltetőbbé váljon: mindez kegyelmi befogadást és reményteljes, reális nevelő munkát kíván. Elmélkedve és a hívő tapasztalatokat egymással megosztva mindnyájan tehetünk valamit azért, hogy a 2000. esztendő ne csupán nevezetes dátum, hanem új Pünkösöd legyen számunkra.

1. A Szentlélek az, aki éltet, akiben a háromságos Isten az emberekkel közli magát.

— a) Az ember ugyan — az ószövetségi biblikus gondolkodás szerint — magában hordja az életelvét, a lelkét, de nem forrása saját életének, a teremtés rendjében nézve sem. A platonikus gondolkodásmóddal szemben a szemita látásmód szerint nem a lélek az élet forrása, hanem Isten, — a „Lelke” által.³ Az embernek „Isten orlyukaiba lehelte az élet lehetétét, és az ember élő léleké lett” (Ter 2,7). Ezt elfogadni vagy tagadni: két teljesen más emberképet és élethez való viszonyt jelent, ahogy Mircea Eliade a szent és a profán látásmód különbségét jellemzi.⁴ Már az ószövetségi sejtető beszéd mód szerint is Isten a Lelke által élteti az embert, éspedig éppen az ember legbensejét, szellemi mivoltát tekintve.

— b) A kegyelmi élet rendjében ez az isteni éltetés még áthatóbb és még nyilvánvalóbban szuverén isteni tett. Míg az Ószövetségben a Lélek még nem tud megmaradni azokon, akiket érint, Jézus egyszerűen otthon van a Lélekben. Nem kívülről kapja, hanem az Atyával együtt a Lélek mindig vele van. „Jézusban a Lélek nem határoz meg új személyiséget; az első pillanattól benne lakik és létét adja; már az anyaméhtől kezdve Jézust Isten Fiává teszi.”⁵ Istenségének jele, hogy nála a Lélek hatásait nem kell feltűnő történésekből megtapasztalnunk, hiszen mindent a Lélek erejéből tesz: „az Úr Lelke rajtam”. Éppen ezért, amíg Jézus együtt van tanítványaival, nem kell külön Paraklétozsként adnia nekik Lelkét, hiszen Ő maga megvédi őket. Elmenetele után viszont annál inkább rászorul egyháza a Szentlélekre, aki a világban való küldetés életéhez kell, hogy az erő és bizalom forrása legyen. A Szentlélek emlékezteti az Úr követőit Jézus tetteire és szavaira, ezért mindig Jézus nevében szól. Jézus — szemben az emberi szellem örökítésének kétes és kiszámíthatatlan jövőjű lehetőségével —, teljes isteni bizonyossággal rendelkező erővel adja nekünk Lelkét.

— c) A már Ezekielnél megígért „új teremtés”: az egyház, kifejezetten a Lélek erejéből születik s a Lélek megerősítésével tevékenykedik. A Szentlélek megisméltelteti Jézus tetteit, szavait, imáit, fenntartja az egyházban Krisztus áldozati lakomáját és őrzi tanítványaiban az egységet, ill. annak akarását. — Az önkéntes Krisztus-követés, a Krisztushoz vonzódás belső hatóerejeként is működik bennünk a Szentlélek. Általa élni annyi, mint Krisztusban lenni. „Ebben a Lélekben, aki örök ajándék, nyílik meg a Szentháromság az ember, az emberi lélek számára. . . A Lélekből áradó kegyelem által lép be az ember egy „új életbe”, bejárása van az isteni élet természetfeletti valóságába, ahol „a Szentlélek hajléka” és „az élő Isten temploma” lesz.”⁶ Az egyház

hiszi, hogy lehetőséget és reményt nyújt a ma emberének, amikor rámutat a benső érés útjára, az emberi méltóság igazi kibontakozási lehetőségére Istenben. A Szentlélek éltető tevékenysége közösséget és egyént formáló erő bennünk.

— d) Hogyan éltet a Szentlélek? Az egyház és benne a hívő ember valamiképp számot tud adni arról, hogy a Lélek valóban élteti. „Amikor ma új pünkösdről, pünkösdi mozgalomról, karizmatikus megújulásról hallunk, az mind kapcsolatos a Szentlélek jelenlétének megvallásával, és egyúttal azzal az igyekezettel, hogy a keresztyénységben közvetlenebbül megragadjuk a természetfölötti misztériumot.”⁷ Az üdvösségnek egy „már csíraszerűen igen, teljességében még nem” megragadásában zárandokol az egyház, és ha minden részletében nem is elszámolhatóan, egészében mégis foghatóan érlelődik az egyes hívő is a krisztusi életben, ha szíve szerint benne él az egyházban. A Szentlélek átalakít minket Krisztus képére. Működésének irányát ilyen bibliai kifejezésekkel írhatjuk le: a gyilkos betű helyébe az éltető lélek lép, az elavult betű helyébe a Lélek „új-mivolta”, a törvény átka helyébe az üdvtörténetileg annyiszor igazolódott áldás, a bűn helyébe az igazságosság, a test cselekedetei helyébe a Lélek gyümölcsei, az isteni harag és ítélet helyébe a Lélek békéje és öröme. A Szentléleknek fejlődésünket elősegítő kegyelmi eszközei a szentségek mellett a különféle karizmák, továbbá a hit, remény, szeretet sajátos isteni adományai. Érdekes és örömet okozó élmény, ha Istenben élő különféle emberek tanúságtételeit összevetjük egymással: a kis hittanok, a neofita középiskolás, a vívódó középkorú, s az egyszerű öreg nagyon sokféle műveltségi szinten, nyelven, élményen át fejezheti ki magát, mégis tipikusan e g y szavaik mögött az átélte valóság, a Lélek. Ugyanarra a személyes Jelenlétre ismerünk, aki bennünk él, őket bizonyágtételre készíti, aki cselekvésüket, imáikat áthatja. Természetesen mindez küzdelmek között és árán történik. A jóléti gondolkodáshoz szokott embernek kétszeresen is megszívlelendő a Biblia figyelmeztetése: „Ha a Lélek szerint éltek, kövessétek is a Lelket” (Gal 5,25).

— e) A Szentlélek éltető szeretetének legmélyebb vonatkozása, hogy arra felé sodor, amiből él és amit éltet: az Atya és a Fiú kapcsolatába akar beiktatni minket is, emberi végességünk, vétkességünk ellenállása ellenére is. Amint Krisztus keresztelkedésekor nem Ő beszél és nem Ő cselekszik, de jelenléte mégis nélkülözhetetlen az Atya és a Fiú párbeszédhez, úgy hat abban is, hogy élő közösség épüljön ki Isten és köztünk. A Lélek vezet el Isten titkainak mélységeihez. Benne ismerjük meg és ismerjük el, hogy Jézus az Úr, és indítására szólíthatjuk meg igazi nevén az Atyát: Abba. Végső fokon — alig elképzelhetősége és alig megragadhatósága ellenére is — a Lélek sem titokzatosabb mint az Atya és a Fiú, mégis arra figyelmeztet, hogy Isten Titok, Isten Lélek. — Ha számunkra a Szentlélek személye mégis elvontabbnak tűnik — s valóban a Biblia is természetformáló erőkkkel jelzi jelenlétét — ez azért is van, mert a Szentléleknek nincsenek énes, első személyű megnyilatkozásai. Őt a hatásaiból lehet és kell felismerni. — Az élet, a kegyelmi élet kibontakoztató erejére nehezebben reflektálunk, mint tényére és megnyilvánulásaira. Hívő ember számára mégis lényeges a Szentlélekre figyelés: éppen azért, hogy érzékenyebben felismerjük, hűségesebben kövessük, boldogító szeretetét jobban átéljük és alkalmasabban munkálkodjunk együtt vele.

2. A Szentlélek az, aki éltet . . . az örök élet forrását fakasztja bennünk. Miután Istennek a Szentlélekben ható önközléséről, éltetéséről elmékedtünk, a Lélek megragadásának, megtapasztalásának néhány „kapcsolati pontját”, „hídfőjét” keressük önmagunkban. A következők szempontokat pedagógiai (aszketikusan) értjük.

— a) Lelkipásztori tapasztalataink nyomán egyre többet mond nekünk — sajátosan a Szentlélekre vonatkoztatva —, hogy „Isten előbb szeretett minket” (1Jn 4,19). Hisszük, a hitben tudjuk, hogy mindig Isten kezdeményez a vele való kapcsolatunkban, hiszen felénk hajló szeretetében túláradoan jó hozzánk. Mi csak válaszolunk neki, akkor is, ha Isten felfedezése számunkra őseredetinek tűnik. Ismert jelenség, személyes sorsunkban is, hogy ahová látszólag váratlanul, hirtelen kerülünk, azon személyek, helyzetek felé Isten már korábban odakötött valamilyen — eddig még észre sem vett — gondviselési gesztusával. Isten meglepetéseinek ilyen értelemben előzményei szoktak lenni. — Ha erre a megelőző, erőteret teremtő szeretetére

tudatosan odafigyelünk, erős igényünké válhat a Szentlélek segítségül hívása minden újat-kezdés előtt. A Veni Sancte, a Veni Creator himnusz éneklésének ránkmaradt ősi hagyományában nagy-nagy erők rejlenek. Tennünk kell valamit azért, hogy egy összekuszálódó szokásrend, széteső európai életrend törmelékéből kiszabadítsuk a Lélek-esdés egyházas lelkületét. Megtapasztaltuk, milyen jó, ha a szentmisére induló ministránsokkal elkezdjük dúdolni, a pásztorjáték-próbák előtt énekelni a Szentlekes himnuszok egyikét-másikat. Ugyanígy az elsőáldozási oktatók, zárandokutak bevezetéseként. A közös éneklés nemcsak lecsendesít, hanem behangol: nemcsak hangulatot teremt, de igazzá, átélhetővé teszi az imát, a szolgálat kezdetét. Az egyházközséget érintő minden ténykedésünknek megfelelő indítást tudunk így adni, s egyben igazodunk is Isten megelőző szeretetéhez. Így pl. már az iskolaév kezdetét megelőző vasárnapon hívjuk segítségül a Szentleket, a családi-társadalmi Mikulás-ünnepségek előtt rendezzük meg bensőséges megemlékezésünket az életadó Lélekre. A figyelmes szeretetnek ezekben — a mindennapi megszokásokat megelőző — gesztusaiban különös hitelesség rejlik: a valóság mélyén minden lehetőségünk ajándék is, nemcsak program. Amit pedig valóban ajándékként tudunk elfogadni, az az Ajándékozóra utal, ófelé nyit. Ez a lelkület szebbé, boldogabbá teszi az ünnepek előkészítésének sokszor fáradságos, szorongató vagy nyűgös munkáját, a templom takarításától kezdve a homília előkészítéséig, a templom esztétikai rendjének megteremtésétől a liturgia szellemének befogadásáig. Isten előbb szeretett minket.

— b) Ismerős jelenség, hogy a valóság létrendi vagy felfedezésbeli sorrendjét a valóság didaktikai, pedagógiai ismertetésekor megcseréljük. Ami például a matematika vagy fizika történetében újabb felfedezés, felhasználható arra, hogy annak fényében értelmezzük a korábban megismert jelenségeket is, ezért tanítunk ma halmazelméleti vagy atomfizikai szemléletben. Jól értes, hasonlóképpen a szentháromságtan belső rendjének megfelel az, ahogyan a keresztvetésben, a doxológiákban, a hitvallásokban az Atya-Fiú-Szentlélek sorrendben haladunk. Mégis, ha nevelni akarjuk magunkat a Szentháromság titkának befogadására, akkor jó a Lélekben Krisztus által haladnunk az Atya felé. Ahogyan pl. az Efezusi levél doxológiájában az Atya Lelke által erősödünk meg belső emberré, hogy a hittel Krisztus lakjék szívünkben . . . és beteljük Isten, az Atya egész teljességével. — Másszóval, ha imádkozni akarunk, tudatosan helyet, elsőbbséget biztosíthatunk a gyöngeségünkben segítségünkre siető Léleknek (Róm 8, 26). Ő emlékeztessen arra a bátorításra, arra a stílusra, ahogy Krisztus tanított minket a mi Atyánk megszólítására. A fogadott fiúság Lelkében kiálthatjuk igazán hitelesen és elfogadhatóan: Abba, Atyánk (Róm 8, 15). — A Szentlélek fentebb jellemzett személyes stílusában, háttérben maradó, közvetítő jellegének, szerénységének, csendességének felel meg az, ha imáinkat csendből, elcsendesedésből indítjuk. Szent Bernát szerint: „Aki imádkozik, fontolja meg jól: mit kér, ki az, akitől kér és ki is az tulajdonképpen, aki kér”.⁸ Ha tehát elsőbbséget, szabad teret biztosítunk tudatos ráfigyelésünkkel is az éltető Szentléleknek, akkor remélhetjük, hogy már nemcsak a magunk erejéből, nem pillanatnyi pszichés erőszletünkéből szólítjuk meg az Urat, hanem a Lélek szeretetteljes erőterében. Ez mély háttér és biztosítékot ad annak a lelkipásztori segítő szándéknak, amellyel szétszórt figyelmű, dekoncentráltáguk miatt annyiszor panaszkodó testvéreinknek azt ajánljuk, hogy legalább arra törekedjenek: mielőtt imádkozni kezdenek, fontolják meg, hogy tulajdonképpen mit is akarnak és tesznek. Ez az indító szándék, ha a Szentlélek segítségül hívásával történik, irányt ad a további imádkozni-akarásnak is. Idősödő társainkat ez a tanács szintén megnyugtathatja.⁹ Mindezt döntéseink, karitatív törekvéseink, önmagunkat szabaddá tevő áldozataink, önuralmi küzdelmeink terén is alkalmazhatjuk. Hogy az éltető Lélek éltető ereje elérhessen minket.

— c) „Ennek a századnak a bűne a büntudat elvesztése”¹⁰ — idézi XII. Piusz pápát Szentatyánk. Ezért ma különösen időszerű, hogy a feloldozás előtt a megkötést, az orvoslás előtt a lelki baj, a bűn tényleges valóságát kiélezzük. Lélektanilag is, a bűnbocsátás szentsége kegyelmi rendjében is rászorul az ember, hogy felismerje, számbavegye és megvallja, miben is bűnös. Az álhumanizmus nem teszi szabaddá,

felszabadultta az embert. Ugyanakkor nagy a veszélye annak, hogy igehirdetésünkben vagy személyes lelkivezetői szolgálatunkban a másik végletbe esünk: az ostorozásba, az elégtelenség túlhangsúlyozásába. Isten Szentlelke a szeretet Lelke, az irtalom Lelke. El ne fojtsuk éppen ott, ahol Vele, Benne kellene gyógyítanunk. . . . senki sem tudja meggyőzni a világot, az ember és az emberiség lelkiismeretét, csak egyedül Ő, az igazság Lelke. Ő az a Lélek, aki „átlátja Isten mélységeit” . . . Nem elegendő az emberi lelkiismeretet átvizsgálni, az ember legbensőbb titkát feltárni, hanem Isten legbensőbb titkába kell hatolnunk . . . Egyedül a Szentlélek az, aki ezeket a mélységeket vizsgálja és Isten válaszát adja az ember bűnére.”¹¹ Ez az isteni válasz a Lélek ajándéka, meghívást kapunk Isten barátságára. Épp ezért ne csak a gyónónak ajánljuk a Szentlélek segítségül hívását a lelkiismeretvizsgálat bevezetéseként, hanem magunk is folyamodjunk hozzá lelkipásztori dialógusaink kapcsán és a bűnbocsátás szentségének szolgálatánál. Itt sem csupán jámbor fohászkodásra gondolunk, hanem a tanács Lelke olyan leesésére, amelynek erejében lelkivezetési-tanácsadói szolgálatunk megértőbb, személyesebb, hatékonyabb lesz.¹²

— d) Gyakran olvasható a Szentírásban: a Lélekben, a Lélek erejében . . . Ez egy sajátos szemléleti hangsúlyra, olykor talán hangsúlyváltásra tanít. Ahogy a szentmiseben az eucharisztikus imádságot záró doxológiában nem azt mondjuk: Érté, Neki, Számára, hanem: Óáltala, Óvele és Óbenne; — úgy egész Istenhez való viszonyunkat megszabja és minősíti az, vajon csak Felé-irányulóan, Neki elszámolóan, azaz „Vele szemben” gondolkodunk és cselekszünk-e, — vagy (amire az Újszövetség megváltottsága, istengyermeksége kifejezetten felhatalmaz): Vele, Benne, Hozzá társulva, Őt követve, mintegy Mellette. Mindez még inkább áll a Szentlélekkel való kapcsolatunkra. A Lélek úgy éltet leghatékonyabban, ha Benne lélegzem, ha érzékenyen követem indításait. Így egészen más minőségben vagyok a Lélek temploma, mintha csak alkalmilag nyitnék ajtót Feléje. Az Ő szeretete tűz. Nagy különbség, hogy ez a tűz — szentjánosi értelemben — megmarad-e bennem, állandóan melegítve, világítva — vagy csak alkalmi ihletéseire figyelek. Ez a szemléleti és gyakorlati szempont végül is azt méri le, vajon életvitelemben mekkora hangsúlyt kap Isten, s mekkorát az én.

— e) Hogy mennyire élünk Isten Szentlelke szerint, sőt erejében, ennek maga a Szentírás több csalhatatlan jelét, gyümölcsét sorolja fel (pl. Gal 5,22—23). Csak az örömet, a hűséget említenék most meg s a mögöttük ott élő bizalmat, reményt. „Legyetek mindig derűsek”. Ha Isten felszólít erre, akkor meg is segít ebben. Bizonyára nem kíván lehetetlent, hiszen hűséges! Állapotjellemzője lelkünknek az a benső öröm, derű, ami minden küzdelem és szenvedés közben is ott lehet énlünk legmélyebb rétegében, ha valóban Isten Lelkének erejében élünk. — A hűség Istennek mindkét Szövetséget átfogó szeretetéből fakad: ígéretét mindig megtartja, mert szentségéhez nem férhet kétség. Istennek van hatalma ahhoz, hogy végtelen stabilitásából valamit nekünk is ajándékozzon, ha Benne élünk.

„Hogy szolgálni tudjam a hitet és a keresztények közötti egységet, hogy a béke követe lehessen a világban, én is arra vagyok hivatva, hogy a bizalom zarándoka lehessen Krisztus nevében. Kérlek Benneteket, hogy imádkozzatok értem.”¹³ — mondta a pápa azoknak a fiataloknak, akik 1987 utolsó óráiban a bizalom világméretű zarándokútja jegyében megkeresték őt. Ha egy adott pillanatban felfedezzük és vállalni merjük ezt az „én is arra vagyok hivatva . . .” programot: ez az éltető Lélekkel való kapcsolatunknak jele és biztosítójele lesz.

Jegyzetek: — 1. *II. János Pál:* Dominum et Vivificantem 1 p. Sz. I. T. 1987. — 2. U. o. 67. p. — 3. *Xavier Léon-Dufour:* Bibliikus Teológiai Szótár, 847—51. — Róma, 1974. — 4. *Mircea Eliade:* A szent és a profán, Európa, Bp. 1987. (10. o.) — 5. *BTSz.* 857., vö. 847—62. — 6. *Dom. et Viv.* 58. p. — 7. *Gál Ferenc:* A Szentlélek kiáradása, 8. o. — SZIT, 1986. — 8. *PLat.* 183, 1228. — 9. vö. *Jálics F.:* Tanuljunk imádkozni — 10. *Dom. et Viv.* 186. jegyzet — 11. U. o. 32. p., vö. 34. p. — 12. vö. *Jálics Ferenc:* Testvéreink hite, Prugg kiadó 1979. — *Benkő A. — Szentmártoni M.:* Testvéreink szolgálatában, Prugg, 1981. — *Gyökössy Endre:* Magunkról magunknak, Bp, 1984. — ebben a parakletikus lelkigondozásról — 13. *II. János Pál:* 1987. dec. 30. a Szent Péter templomban.

A TANÚSÁGTEVŐ ÉS BIZONYSÁGTEVŐ SZENTLÉLEK

AZ ÁMEN BIBLIÁS SZAVUNK ÉS A BIZONYSÁGTEVÉS. A Biblia képi nyelvén akarjuk megközelíteni a Szentlelket. Nem annyira azt keressük, hogy ki a Szentlélek vagy mi a Szentlélek — erről nem túlsokat mond Isten Könyve —, hanem, hogy milyen a Szentlélek, és hogy mit tesz a Szentlélek. A „tanúságtevő” bibliásan annyit jelent, hogy felragyogtat, világossá tesz valamely igazságot, ahogy az „áll” és érvényes. A „bizonyságtevő” szavunk viszont a Szentlélek bibliai képeinek (szélnek, víznek, tűznek) mozgató, éltető, cselekedtető funkcióira mutat rá, ahogy látni fogjuk. A bizonyságtevésben a mi szóhasználatunk szerint benne van az a többlet, amit a bibliai ember lélekben mindig társít nemcsak a „bizony Isten” esküvés formához, hanem a Jézus ajkán oly sokszor felcsendülő ünnepélyes bizony, illetve a János evangéliumban 25-ször felhangzó kétszeres „bizony, bizony” bevezető felhíváshoz. — Tudjuk, az Ámen az a bibliás szavunk, amelyről Iz 65,16-ban olvassuk, hogy a messiási korban majd az Ámen (= igaz, úgy van, bizony) Istenre esküsznek; a Jel 3,14-ben pedig azt üzeni a Lélek a laodiceai egyháznak: „Ezt mondja az Ámen, a hű és igaz tanú, Isten teremtésének kútforrása: ismerem tetteidet, hogy se hideg, se meleg nem vagy . . .” — A Lélek, az Ámen, a tanú a Bibliában összetartozik. Azonban sokkal előbb és gyakorlatibb tartalommal a bizonyságtevés szavunkban, mint a gyakran csupán eszmei tartalmat tükröző tanúságtevésünkben. Amikor a MTörv 27,15-26-ban a választott nép törzsei az eléjük tárt áldásra és átokra egymás után 12-szer rámeny-dörgik az Áment, ez nem csupán eszmei és tárgyi tanúságtevés, hanem életre-halálra, testtől-lelkestül való odaadottságot és sodró elszántságot kifejező bizonyságtevés. Bibliás szóhasználatunkban ez már olyan tanúságtevés, amelyben *cselekvően* benne él a Szentlélek! Az ApCsel-t a Szentlélek evangéliumának is szokták nevezni. Itt tűnik eléink leginkább a Szentléleknek mind az értelmünket megvilágosító tanúságtevése, mind az akaratunkat (minden erőnket) tüzes mozgásba lendítő bizonyságtevése. A jelen eszmélődésnek legfőbb gyakorlati célja, hogy akár a nyilvános istentiszteleteink során, akár magánimádságaink közben kimondott Ámenünket az a szentlelkes élő-éltető tűz járja át, amely nem csupán eszmei tanúságtevésre, de gyakorlati bizonyságtevésre is indítson „jártunkban-keltünkben”.

MILYEN A SZENTLÉLEK A BIBLIAI KÉPNYELV SZERINT? Hangsúlyozzuk, hogy csak újszövetségi szemléletünk alapján mondhatunk valamit a Szentléleknek már az Ószövetségben is betöltött szerepéről és milyenségéről. Ilyen Ószövetségre visszavetített szemlélet szerint a Szentlélek olyan, mint a rendezetlen tohuvabohu felett támadt és minden károszt elrendező tavaszi szél a teremtés kezdetén (vö. Ter 1,2). Vagy mint a zúgó áradásával minden szennyet elsodró vízőn tisztító örvénylése a bűnbeesés után (Ter 7,17skk.). És mint a szolgaság minden testi-lelki rontását gyökerestül kiegyező tűzjel az égő csipkebokorban (Kiv 3,2), a nép előtt járó tűzoszlopban (Kiv 13,22), vagy az égből leszálló oltártűzben a fogság után (2Makk 1,22).

Az Ószövetségre visszatekintő szemünk előtt így a Szentlélek: rendező, tisztító, egygyóforrasztó égi erő. Mindenestől felülmúlja az emberi képességeket. Többször is Isten Lelkének mondja a Biblia, de személy voltát ezekből a hasonlatokból és jelzésekből legfeljebb csak sejteni lehet — mint a korahajnali derengésből a szivárvány minden színpompáját magába ölelő napot. — A próféták költői nyelvén a Szentlélek olyan, mint a legboldogítóbb földi örömet hordozó nászajándék, amely a jegyes által adható legnagyobbat hordozza: önmagát. (Az Ószövetség képnyelve szerint Jáhve és népe kapcsolata jegyesi kapcsolat!) Így értendő az Iz 11,2-ben leírt „hét ajándék” is, amely végül is maga a Szentlélek.

Az Újszövetségből ugyan már nyilvánvaló, hogy a Szentlélek az Atyával és a Fiúval egylényegű személy, de ünnepélyes bemutatkozásakor („kiadásakor” az ApCsel 2,1 skk-ben) pontosan ugyanazokban a képekben lép eléink, amelyeket a bibliai emlékezés az Ószövetségből már jól ismer: a szélben, a vízben és a tűzben. Mindent

összevéve itt úgy jelenik meg a Szentlélek az emberek által megtapasztalható hatásokban, mint ellenállhatatlan egygyétező erő. Az emberi gőg hiába akarja szétszűllő csúf Bábéllé tenni ezt az Istentől szépségesen jó egységnek teremtett világot, a Szentlélek újból egygyé tudja tenni azt. És ez kimondhatatlan örömforrás minden jóakarató ember számára. Ezt jelenti, hogy újra egynyelvű közösséggé válnak az első Pünkösdkor Jeruzsálemben összesereglett soknyelvű népek: pártusok, médek, elamíták stb. (ApCsel 2,9—11).

A Biblia nem fejtegeti a Szentlélek fogalmát, természetét, megszívlelendő azonban, hogy az újszövetségi görög nyelven a Szentlelket a semlegesnemű pneuma szóval jelöli a szentíró, de amikor személyes névmással utal rá, akkor a hímnemű (a fogantató képességet hordozó) ekeinosz alakot használja! (Vö. Jn 14,26) — A szentjánosi iratokban (csak ezekben, és mindössze öt alkalommal) a Paraklétosz szó is szerepel a Szentlélek jelölésére. A Vulgáta nem fordítja le. Bizonyos keleti nyelvű szövegfordítások alapján egyes atyák Vigasztalónak értelmezik, de tévesen. A Szentírás ebben az értelemben nem használja. A szó jelentése: a segítségül hívott (illetve küldött), a biztos védelmet nyújtó ügyvéd, vagy a mindent hitelesen megmagyarázó tolmács. Viszont, és ez vigasztaló lehet számunkra, a gáncsoskodó vádló sátánt „kidobja” (vö. Jn 12,32), és Krisztusnak az Atya dicsőségébe történt távozása után mindenben „elvezet a teljes igazságra” (Jn 16,13). Az Ószövetségben a Paraklétosznak a „mélíc” felel meg, ami tolmácsot jelent. Számunkra: hiteles tolmács köztünk és az Isten között.

A BIBLIA SZERINT MIT TESZ A SZENTLÉLEK ÁLTALÁBAN ÉGEN-FÖLDÖN?

Először is azt kell tudnunk, hogy a Szentlélek, mint az Atyával és a Fiúval egylényegű Isten, az **örök egygyétező cselekvő személye**. Már magában a Szentháromság örök életében is, de az egyházban is. Minden üdvösségi cselekvés vagy történet „in unitate Spiritus Sancti”, a Szentlélek egyesítő közreműködésével megy végbe. Ez mutatkozik meg a fentebb már említett első Pünkösöd „látványos” megjelenésében, az apostoli zsinat legelső egységes praktikus döntésein át (ApCsel 15,28) mindenegyes krisztushívőnek az egyetlen üdvözítő egyházba való beépítéséig, amíg csak Isten nem lesz minden mindenben (1Kor 15,28). — „Mindezt egy és ugyanaz a Lélek műveli . . . Mi ugyanis mindnyájan egy Lélekben egy testté lettünk a keresztség által” (1 Kor 12,11-13).

Ha külön a Szentlélek működésére figyelve olvassuk az újszövetségi Szentírást, észrevehetjük, hogy mint cselekvő isteni személy mintegy külön-külön arcéllal mutatkozik meg az evangéliumokban, az Apostolok Cselekedeteiben és a szentpáli levelekben. Az evangéliumokban elsősorban a Szentléleknek az egyetemes üdvözítés terén, az ApCsel-ben az egyházi közösség életében, a páli levelekben pedig az egyes emberek személyes életével kapcsolatban kifejtett tevékenységét ismerhetjük meg. Természetesen ezek csak egymást kiegészítő súlyponti különbségek. — A Szentlélek egyetemes üdvösségi munkájáról például fogalmat adhat a Jn 16,8—10: „Amikor majd eljön a Szentlélek, meggyőzi a világot a bűnről (hogy ti. nem hittek bennem, s ez „a világ bűne”), az igazságról (hogy az Atyához megyek, ahol helyet készíték nektek), és az ítéletről (hogy ti. a sátán már megítéltetett, senkinek az üdvét nem teheti tönkre, aki Jézushoz kapcsolódik).” — Az egyházi közösségre, annak élő közösséggé alakítására vonatkozólag mindjárt az ApCsel elején olvassuk, hogy a Szentlélek rendeli az apostolokat (1,2) ugyancsak ő rendeli a presbitereket (20,28), és ő „tölti el” a diakonusokat is (6,3). Végül a Szentlélek minden egyes hívőt a saját templomává avat (Róm 8,10). Ő az, aki megpecsétel (= pecsétgyűrűvel magának eljegyez) mindnyájunkat (Ef 1,13), és ugyancsak ő „örökségünk foglalója és záloga” mindnyájunk számára (uo. 14). A Szentlélek először **belénk költözik** a keresztségben és bérmlásban, majd **betölt minket**. És mindent, „az egész házat” (ApCsel 2,2). Jelképesen hasonló történik, mint mikor Simon farizeus házában a bűnös nő széttöri az alabástrom edényt, és „betelik az egész ház a kenet illatával (Jn 12,3). A Szentlélek tehát nemcsak a felületeket és csúcsokat tölti be, mint az elektromos áram, hanem minden testi-lelki képességünket. Amint Jézusnál látjuk: fogantatásától utolsó leheté-
ig. Térben és időben mindent, úgyhogy nem marad hely a rosszra. Ha igazán

„nyitottak vagyunk” felé. Az addig testi ember attól kezdve mindenestül lelki emberré lesz. Ahogy az 1Kor 2,12—14-ben olvassuk: „Mi nem a világ lelkét kaptuk, hanem az Istentől eredő Lelket . . . Az érzéki (testi) ember nem fogja fel, ami Isten Lelkéből ered.” — Ez az a teljesség, amelyből mindannyian meríthetünk, „kegyelmet kegyelemre halmozva” (Jn 1,16). Így tölti el az apostolokat, Istvánt, Pált, Barnabást is, és mindazokat, akikre az apostolok ráteszik kezüket. Akik testi gyógyulásban részesülnek, egyben lelki átalakulást, újjászületést is megélnék. A Szentlélek az egész embert betölti, azaz áthatja erejével. A teljes emberi személyt ragadja meg, nem csupán egy-egy tulajdonságát. — Ha a Szentlélek eltölt bennünket, akkor örökrészünk „az igazság, béke és öröm a Szentlélekben” (Róm 14,17). S hogy ezt el ne veszítsük, „maga a Szentlélek könyörög helyettünk szavakba nem foglalható sóhajtasokkal” (Róm 8,26).

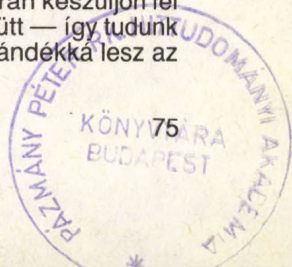
Így végül a Szentlélek **megmarad bennünk**. De nem egyszerű statikus (statisztáló) jelenléttel, hanem dinamikus alakító tevékenységgel: a fiúságnak, az istengyermek-ségnek a karakterét alakítja ki bennünk. Mint Jézusban: „Akire látod, hogy rászáll a Lélek, és rajta marad, ő az, aki Szentlélekkel kereszteszt. Én láttam és tanúskodom róla: ő az Isten Fia!” Az erőteljesen hangsúlyozott rajtamaradás, bennemaradás feltűnő különösen a „teológus János” evangéliumában. A karaktert kifejező hangsúly: „Ő az Isten Fia!” A Zsidókhöz írt levél szerzője fejt ki majd, hogy Jézus Krisztus így az Atyaisten dicsőségének kisugárzása és lényegének képmása. (Az eredeti görög szerint: az Isten hűposztaziszának karaktere.) Bennünkmaradásával ugyanazt a Jézusban megismert istengyermeki karaktert rajzolja ki a Szentlélek. Az istenfiúi karakter kialakulása, kirajzolódása bennünk lassú, fáradságos folyamat. Hogy ez miként történik, arra nézve talán hasznos utalnunk François Mauriacnak a lepkéről és a falevélről írt (és témánkra vonatkozó) misztikus tartalmú elbeszélésére. A lepke naponként ráfeszül a tökéletesnek megsejtett falevéltre, naponként hozzáéri magát, és mindent elkövet, hogy a megszeretett falevél erezetéhez és alakjához hozzáidomuljon. De teljesen hozzáhasonulni csak a halálban sikerül neki. — A mi képnyelven megfogalmazott feladatunk: először is a bennünk „sóhajtozó” (lélegző) Szentlélekkel való együttlélegzés begyakorlása. Ez természetesen és elsősorban az imádság, ahogy ezt a Róm 8,26-ból ismerjük. Tudjuk, hogy az istengyermeki karakter kialakulásához hozzátartoznak a szentségek is. Hiszen, mint ahogy Nagy Szent Gergely mondja: „Mindaz, ami a Szentlélektől fogantatott, de már a mennyei dicsőségbe távozott Jézus Krisztusból az egyházban számunkra megmaradt, az mind átment a szentségekbe.” Majd az imádságot és a szentségi életet organikusán kiegészítő „irgalmasság cselekedetei” rajzolják ki legélesebben a bennünkmaradó Szentlélek által az istengyermeki, a kiemelt értelemben „fiúi” karaktert. Ahogyan Jézus Krisztusban kialakult ez a karakter az isteni irgalmas szeretet és az önmagát kiüresítő emberi engedelmisség helyes életritmusában (vö. Fil 2,5—11). „És mindezt egy és ugyanaz a Szentlélek műveli bennünk, tetszése szerint osztva kinek-kinek” (1Kor 12,11). Az igazságról vallott szentlelkes tanúságtévésben is, meg a szentlelkes szeretetben megélt bizonyágtévésben is. Mit tesz tehát a bennünkmaradó Szentlélek? Evangéliumi szóval: „Növekedtet korbán, bölcsességben és kedvességben Isten és az emberek előtt” (vö. Lk 2,52), — Jézus Krisztus nagykorúságának mértékéig! (Ef 4,13.)

MIT TEHETÜNK, MIT TEGYÜNK EZEK UTÁN „A SZENTLÉLEKKEL EGYÜTT?” Ha a dolgok mélyére nézünk, akkor vajon a Szentlélek él bennünk, vagy mi élünk a Szentlélekben? Csak kérdésben megfogalmazott hasonlattal tudunk válaszolni: Amikor egy folyó partján vagy fürdőmedence mellett a pázsiton napozunk, „üdülnünk” (rekreációt, vagyis újáteremtést élünk meg), akkor vajon mi vagyunk a napsugárban, vagy az mibennünk? A Szentlélekkel is valami hasonló helyzetben vagyunk. Már a keresztségben átjárt bennünket. Tehát bennünk van, és mi őbenne. A bérmálásban meg már egészen a személyünkig, pontosabban a felnőtt krisztusi személyiséggé válásunkig hatol. Így, ezzel a szemlélettel vizsgáljuk meg, hogy mit tehetünk mi a Szentlélekben, illetve a Szentlélekkel együtt.

Általában azt mondhatjuk, hogy eszközként, valamilyen jó „szer”-ként odaadjuk neki magunkat. Magyar nyelvünk jó gondolattársítást és képtársítást kínál a szer főnév és a szeretet ige hangzási kapcsolatában. Képnyelven azt is mondhatnánk: amikor eszközként, jó szerként adjuk magunkat a Szentléleknek, akkor szeretünk igazán! Igaz, alig van szó magyar nyelvünkben is, amellyel olyan csúfosan visszaélnék, mint a szeretettel. (Így volt ez már Kr. e. 200 évvel a görög erősz = szeretet szóval is. Ezért kellett a Hetvenes bibliafordításban ezt a szót a agapéval, a vendéglátó szívójsággal helyettesíteni.) Mi most mégis élünk a magyar képnyelvadta lehetőséggel, hogy a Szentlélekről szóló bibliai képnyelvet megközelíthessük, és a bibliai szél—víz—tűz szentlelkes képet az emberi együttműködés oldaláról érzékeltessük. Így, képnyelven, a Szentlélekkel szeretetben megélt együttműködésünk hasonlítható az élelmiszer, fűszer, gyógyszer stb. eszközszerű szerepéhez a bennünk működő isteni élet fenntartásában és fejlesztésében. — Egyébként, ha részleteiben is ki akarjuk fejteni, hogy mit is tehetünk mi a Szentlélekben, illetve a Szentlélekkel együtt, a már ismert úton kell járnunk, a már ismert hármas együttműködés lehetőségeit kell megvalósítanunk.

Elő lépés: tegyünk meg mindent, hogy **másokba is beköltözzék** a Szentlélek. Mint ahogy Jézus mindent megtett ennek érdekében. Hiszen, mint általános küldetés, mindenkinek szól az apostolokat szentségi hatalommal felruházó krisztusi szó (a görög szerint): „Vegyetek Szentlelket!” (Jn 20,22). Itt a földön egyenként úgy kapják, hogy tovább is adhatják, ki-ki a saját szent rendje, hierarchiája szerint. Így éli meg, és így lesz Krisztus Lelke közlésének, emberekbe való beleköltöztetésének eszköze Mária is. Nemcsak az utolsó vacsora termében Jézus mennybemenetele után, hanem már Kánában is, amikor anyai szavával bizalmat önt Jézus iránt a szolgálókba: „Bármit mond, tegyétek meg!” (Jn 2,5) Az apostolok sem csak akkor költöztették a Szentlelket a hívekbe, amikor megkeresztelték őket és rájuk tették kezüket, esetleg diakonusokká, presbiterekké vagy püspökökké szentelve a kiválasztottakat. Szentlelket venni vagy közölni, „beköltöztetni” nemcsak szentségek kiszolgáltatásával lehet, hanem például imádsággal és igehirdetéssel is. Még pogányokba is. Péter cezareai beszéde tanú erre: „Péter még ki sem mondta ezeket a szavakat, amikor a Szentlélek leszállt mindazokra, akik a beszédet hallgatták. A zsidókeresztények, akik Péterrel érkeztek oda, csodálkoztak, hogy a Szentlélek ajándéka a pogányokra is kiárad” (ApCsel 10,44—45). És ez ma is így van. Sokan megdöbbenéssel hallgatták éppen egy negyedszázaddal ezelőtt VI. Pálnak az őt Rómában meglátogató dalai lámához intézett szavait: „Tibennetek és tiáttalatok is működhet a Szentlélek!” Mindez tehát lehetséges, különösen úgy, ha imádkozó Máriák és igehirdető apostolok élik és megteszik azt, amire küldettek.

Továbbá, a mondottak alapján meg kell tennünk mindent, hogy **másokat is betöltsön** egészen a Szentlélek. Ahogyan Jézus tette. Hogy ne csak a saját személyes testét, hanem egész egyháztestét is átjárja a „szent” Isten Lelke: „Értük szentelem magam, hogy ők is szentek legyenek az igazságban” (Jn 17,19). A Szentlélek ugyanis az egység Lelke. Benne értik meg, akik megértik, hogy a „sok hogyan egy” az egyházban. Ez eredményezi a nagy felismerést is, hogy a nagy egységben minden csak ajándék: én is ajándék vagyok, mindent ajándékként kapok. De éppúgy mindent ajándékként kell adnom is, minden testi-lelki képességemet. Így lesz boldog és boldogító szentlelkes buzdítás Szent Pál szava: „Adjátok testeteket élő, szent, Istennek tetsző áldozatul” (Róm 12,1). Ilyen áldozat kiemelt módon Mária testének-lelkének odaajándékozottsága, a Szentlélek rendelkezésére bocsátása, ami azután a legnagyobb boldogság forrása lesz. Fiúi, istengyermeki karakter legbiztosabban és leghitelesebben az ilyen áldozatban, önmagunkat odaajándékozásban alakítható ki. Mert az áldozatos élet: önmagunkat odadobó, odaajándékozó élet. Ebből az is következik, hogy szentlelkes életünk a földön a próbatételekre odadobottságok sora. Mint Jézusé, akit a Lélek „kidobott” a pusztába, hogy próbatételek során készüljön fel küldetésének betöltésére (vö. Mk 1,12-13). Akit mi — magunkkal együtt — így tudunk eltölteni a Szentlélekkel, az valóban evangéliummá, örömhírré és ajándékká lesz az egész egyház és az egész világ számára.

Végül meg kell tennünk mindent, hogy **másokban is megmaradjon** a Szentlélek, és kialakuljon bennük a fiúság karaktere, az istengyermekség boldogsága. A világteremtéskor a tohuwabohu őskaoszának Isten Lelke által szép kozmoszá történt elrendezése végén mondta Isten: „Teremtsünk embert képünkre és hasonlatosságunkra.” És Isten a föld anyagából megformált emberbe sajátmagából lehelte az élet lehetőségét, hogy az ember is „szépségesen jó” legyen, mint minden földi teremtmény koronája. Sajnos, az első Ádám a bűn által eltorzult. A „második Ádámot” viszont már úgy eltöltötte az Isten Lelke, hogy ha el is kell szenvednie a testi halált, „a halál nem uralkodhat rajta” (Róm 6,9). Az ember így kapja vissza az örökkön élő Isten „képét és hasonlatosságát”, hogy mindnyájan vehessük „a fiúság Lelkét, amelyben azt kiáltjuk: Abba, Atya! Maga a Lélek tesz tanúságot lelkünkben, hogy Isten fiai vagyunk” (Róm 8, 15—16). Hogy a fiúság Lelke bennünk így meg is maradjon, ahhoz vele együtt meg kell halnunk. Ez több, mint az „eltöltésnél” említett próbatételek. Itt csak az egyetlen és legnagyobb próbatétel hatékony: a Krisztussal együtt vállalt meghalás. Visszafordíthatatlan konverzióra, Isten felé fordulásra van szükségünk. Ahogy a Kol 3,1—4-ben olvassuk: „Ha tehát Krisztussal feltámadtatok, keressétek ami fent van, ahol Krisztus ül az Isten jobbán. Ami odafent van, arra irányuljon figyelmetek, ne a földiekre. Hiszen meghaltatok, és életek Krisztussal Istenben van elrejtve. Amikor Krisztus, a mi Istenünk megjelenik, vele együtt ti is megjelentek a dicsőségben.”

A Szentírás képnelyvén — életre ébresztő tavaszi szélként, éltető és üdítő forrásvízként, isteni örök-egy életet árasztó lobogó tűzként — így önti ajándékait a Szentlélek a neki megnyíló szívekbe. Ennek az örök áradásnak mint igazságnak megvállása szentlelkes *tanúságtevés*, mint az örök szeretettől való érintettsége minden következményének vállalása, — szentlelkes *bizonyágtevés*.

Vanyó László

A SZENTLÉLEK ÉS ADOMÁNYAI AZ EGYHÁZ TÖRTÉNELMI TAPASZTALATÁBAN

EGYÉNI ÉS KÖZÖSSÉGI TAPASZTALAT. A „tapasztalat” olyan közönséges fogalom, annyira érthetőnek tűnik, hogy sokszor még tárgyát is magától értetődően elfogadhatja. Az is világos azonban, hogy a szellemi tartalmakat a legnehezebb tapasztalati tárgyakként leírni, mert ez csak áttételezés révén lehetséges. Fokozottan érvényes ez a hit „tárgyaira”, mivel a kinyilatkoztatásban közölt ismeretükkel szemben tapasztalatuk nemcsak utólagos, de mindig valamelyest le is marad a „tárgy” mögött. A Szentlélek a Szentháromság harmadik személye, aki a hit „tárgya”, ugyanakkor megnyilatkozásai az egyház életében a tapasztalat tárgyai. A tapasztalható megnyilatkozások *jelek*ként hozhatók kapcsolatba a Szentlélek személyével. Az egyház soha nem zárta ki, hogy a Szentlélek a látható egyház, illetve az egyház látható határain kívül is hathat, de ez a működése is csak az egyházból kitekintve értelmezhető, az is a Krisztussal való egységet és a megszentelődést szolgálja.

A tapasztalás huzamosabb ideig tartó, vagy rendszeresen érzékelhető jelenségek közlése és kiértékelése révén válik tapasztalattá, amiből már következtetéseket lehet levonni. A tapasztalat értéke közösségi szempontból éppen a kommunikabilitáson múlik. Enélkül a tapasztalás egyedi, véletlen, esetleges „eset” marad, vagy szubjektív élmény, töredékes impresszió. A karizmatikus tapasztalás értékelésénél sem hagyhatók figyelmen kívül ezek a szempontok, főként azért nem, mert a karizmák mint kegyelmi adományok egy személynek, a Szentléleknek művei, aki tetszés szerint osztogatja azokat (1Kor, 12,11); a megajándékozott is személy, akinek ugyancsak lehetősége van rá, hogy így vagy úgy éljen azokkal. A karizmákra nem lehet „számítani”, utólag lehet velük számot vetni akkor, amikor valaki az egyházban él velük. Ezért kell figyelembe venni az egyház eddigi kollektív tapasztalatát, de főként el kell kerülni minden apriorizmust, ha a karizmákról beszélünk, mert korántsem magától értetődő jelenségek. A Lélek tapasztalható megnyilatkozásai ma talán sokkal jobban

lekötik a figyelmet, mint a karizmák eredete, a Lélek maga. Ha valaki lemond arról, hogy lelki adományát az egyházban és az egyházzal hitelesítse, az közvetlenül a Szentlélekre vagy a Szentírásra hivatkozik, tapasztalata teológiai hitelességét az Újszövetségben is leírt karizmatikus jelenségek külső jeleivel való egyezéssel igazolja. A hivatkozás azonban még nem nyújt bizonyosságot, lehet teljesen szubjektív vagy önkényes. A hitelesítést célzó külső jelek utalhatnak ugyan a történelmi kezdetekre, de ettől még nem szükségképpen „eredetiek”, sőt lehetnek mimetikus jelek. Az esetleges manipulációt és illúziókeltést szigorúan ki kell zárni erről a területről, mert az sérti a Lélek személyes szuverenitását. W. Stählin írja: „Már a 19. és 20. század elején, a nagy ébredési mozgalmakban, a Lélektől elragadott személyek úgy vélték, hogy túltehetik magukat minden hagyományos egyházi renden, magukban találhatják meg a keresztény cselekvés teljhatalmát és mértékét.”¹ Ezekre a karizmatikus csoportokra jellemző volt az anyaegyházaiktól való távolodás, sok esetben a szakítás azok teológiai tradíciójával. Amilyen mértékben távolodtak történelmi eredetüktől, olyan mértékben közeledtek egymáshoz abban a hiszemben, hogy a történelmi egyházak fölött „lebegő” pneumatikus egyház részei, végül azonban teljes kaoszba fulladtak. A katolikus egyházban rendszerint a „hivatal” és „karizma” feszültségét aktualizálják ezek a mozgalmak.

A SZENTLÉLEK JELENLÉTE ÉS A KARIZMÁK. Az egyház hitét és legősbibb tapasztalatát az Újszövetség írja le. Talán a legtöbbet idézett hely az 1Kor 12. fejezete és az Apostolok cselekedetei 2. fejezete. A korintusiak karizmáját Szent Pál elismerte, de a nyelveken szólást a 13. és 14. fejezetekben a prófécia mögé utalta a rangsorban. A korintusiak karizmaértelmezése egyenesen nyugtalanította az apostolt, mert az entuziazmus és az extatikus jelenségek utat nyithattak a pogány beszűremkedésnek, a hellén világ az inspiráció egész tárházát kínálta. Az apostol által leírt, bizonyos összefüggésekben elfogadott karizmatikus jelenségek azonban semmiképpen sem tekinthetők olyan „őseredeti” Lélek-tapasztalatnak és Lélek-kitörésnek, mint H. Opitz feltűntette.² Szent Pál ugyanis nemcsak a fellángolásokban, de a tartós, szilárd erkölcsi magatartásban is a Lélek gyümölcseit ismerte fel (Gal 5,22—26). Elgondolkodtató tény, hogy az 1Kor 12-ben említett karizmatikus jelenségeknek inkább a gnosztikus színezetű keresztény irodalomban találjuk meg a paralelleit. — A jánosi iratokban nyomát sem találjuk a Lélek-kitöréseknek, a rendkívüli jelenségeknek, a Lélek hatása ezekben: Jézus Krisztus testben való eljövételének megvallása, a tanúságtétel, a parancsok megtartása (1Jn 3,24; 4,2—3). A János-evangélium Lélek-Paraklétozsa egy történelmi méretű „per” ügyésze és ügyvédjeként az igazság Lelke (Jn 14,17), ugyanakkor a bűnbocsánat Lelke is (Jn 20,22). Az ősegyház Lélek-tapasztalatában a Szentlélek „hatalom és erő”, mely érvényesül a démonokkal, istenellenes hatalmakkal szemben, „Isten ujjá” (Mt 10,1; Mk 3,15; Lk 10,19; 11,20). Ezt a hatalmat tanítványainak is átadta Jézus. Ennek a Lélek-felfogásnak a jelentősége nem semlegesíthető az ellenvetéssel, hogy ezeken a szentírási helyeken a zsidó apokaliptikus demonológiájának hatása érvényesül, így legfőljebb tradicionális képanyaggal van dolgunk, amelynek sajátosan keresztény tartalma kérdéses. Mennybemenetele előtt Jézus deklarálta ezt a „hatalmat”, a keresztelési parancs megadásakor (Mt 28,18). Ezek a helyek úgy mutatják be a Szentlelket, mint nem időnkénti inspirációt, hanem az egyházban folyamatosan jelen levő és működő szellemet (pneuma paredron).

APOKALIPTIKUS KIFEJEZÉSFORMÁK. Apokaliptikus elemek jelen vannak az 1Kor 12—14-ben leírt „glosszolólia” értelmezésében is: „szóljak bár az angyalok nyelvén” (1Kor 13,1); „aki az elragadtatás nyelvén szól, nem emberekhez beszél, hanem Istenhez . . . a Lélektől indítatva mond titokzatos dolgokat” (1Kor 14,2). A kifejezések arra utalnak, hogy a nyelveken szóló a mennyei liturgia részesének tudta magát, az angyalok társának. Egyáltalán nem könnyű eldönteni, hogy a „lelki adományokat” a korintusiak magának a Szentléleknek vagy az angyaloknak tulajdonították. A Lélek és az angyal sokszor egymáshoz közelálló fogalmak, mint az ApCsel 8,26—29 és 39

bizonyítja, ahol egyszer az „Úr angyala”, máskor a Lélek olvasható. A jánosi Paraklétosznak is vannak angyali vonásai, „küldött”, védő, pártfogó, közbenjáró³, aki az Atyától jön ki (Jn 14, 16 és 26; 15, 26), aki tanúsít és vádol, tanít és vezet, megdicsőíti Krisztust (Jn 16, 7—15), megtartja a tanítványokat Krisztus szeretetében, emlékeztetve megtanítja őket parancsai megtartására. A Lélek-Paraklétosz műve az *emlékeztetés Krisztusra*, az ő megvallása, őt mintázza a tanítványok életében (1Jn 4, 1—6), ezért a tanítványok nem adhatnak hitelt bármilyen léleknek, megvan a kritériumuk a szellemek megkülönböztetésére. Ez a tanító-megerősítő Pneuma-Paraklétosz nyilatkozott meg a vértanúk hűségében és kitartásában, hitvallásukban az szólalt meg, akit Jézus „Atyátok Lelkének” nevezett (Mt 10, 20).

A LÉLEK ESZKATOLOGIKUS ADOMÁNY AZ EGYHÁZNAK. A Mt 28, 18—20 és az ApCsel 2, 1—8 az apostoli egyház Lélek-tapasztalatának két polárisát fejezi ki. Az elsőt a tanítványok meghatalmazást kapnak a mennyekbe magasztalt Krisztustól a tanításra és az Atya, Fiú, Szentlélek nevében való keresztesítésre. Itt ez jelenti a Szentlélek megadását, ugyanakkor Krisztus megígéri, hogy velük marad minden nap a világ végéig. A Szentlélek megadása és bennlakása itt a keresztséghez kötődik. A másodikban (ApCsel 2, 1—8) a jeruzsálemi apostoli egyház a Szentlélek eljövetelekor válik Lélek-hordozóvá, ami a nyelveken szólásban nyilvánul meg. Az itt leírt nyelvcsoda azonban nem azonos az 1Kor 12-ben említett glosszóláival, mert Péter beszéde próféciaként értelmezi, azaz a Joel 3, 1—5 (LXX szerint) beteljesüléseként. A nyelvadományok itt eleve ekleziális jelentése van, a minden népnek minden nyelven hirdetett evangélium az értelme. Szír-palesztin területeken mindig próféciaként értelmezték a Lélek adományát, hellén missziós területeken az egyes embernek adott karizmákként. A karizmák gyűjtőfogalma alatt igen különböző jelenségeket vezettek vissza a Lélek jelenlétére, de minden irányzatnak közös tulajdonsága volt, hogy a Szentlelket az Isten^{től} Krisztus által küldött eszkatalogikus ajándéknak tartotta.

Noha Péter beszédében hivatkozik Joel próféta jövendülésére, mégsem állítható, hogy az Ószövetség alapján természetes, magától értetődő volt a Lélek megadása és jelenléte az egyházban. Azért is volt nehéz értelmezése. Abban is egyetértettek a helyi egyházak, hogy a Lélek eljövetele és adományai teljesen újdonságok. Az új tartalom kifejezésére azonban csak régi formák álltak rendelkezésre. A prófétákkal és karizmatikusokkal kapcsolatos negatív tapasztalatokra is utalnak az Újszövetség egyes kijelentései (Mt 7, 15; 24, 4). Nem minden karizmatikusnak minősített erőt származtattak a Szentlelektől. Egyetértés volt abban a véleményben, hogy minden megkeresztelt megkapja a Szentlelket, de eltértek a nézetek abban a kérdésben, hogy hol, mikor és mit feleltettek meg a lelki adományoknak és, hogy azokat magára a Szentlélekre vagy más szellemi lényekre vezették-e vissza.

A Lélek-tapasztalás kifejezésére szolgáló hagyományos, apokaliptikus formanyelv azonban nem mindig jelentett hátrányt. Erre a legjobb példa a Jelenések könyve látomása Isten trónjáról (Jel 4, 1—8 és 5, 6), ahol a Bárány mellett megjelenik mindig a kerubok és szeráfok ábrázolási elemeivel körülírva a Lélek is.⁴ A látomás éles határvonalat húz a mennyei Lélek és a földi egyház között. A Lélek az örök, isteni lét szférájába tartozik, nem immanens a teremtményi világban, fölötté áll a többi szellemi teremtménynek, nem azonos az angyalokkal. Az egyház doxológiáiban ezért kapott helyet az Atya és a Fiú mellett. Az újszövetségi hittartalom itt világosan transzcendálja a hagyományos apokaliptikus kifejezési formákat. Ez azért hangsúlyozandó, mivel az Ószövetségben a Léleknek soha nem volt olyan önálló, saját valósága, személyes jellege, mint az Újszövetségben. A végidő adománya tehát — aki a Szentlélek — Isten trónjában gyökerezik, ez a trón pedig örök, Isten örökkévalóságának és hűségének jelképe.

A PRÓFÉCIA KARIZMÁJA. A prófécia a Lélek jelenlétének és működésének legfontosabb jele volt az ókeresztény egyházban. Ezt a prófécia nem szabad feltétlenül futurisztikus tartalmú közlésnek felfogni, már azért sem, mert az egyház — hite szerint — a végső korszakban él. A prófécia Isten akaratának adott körülmények

közötti tolmácsolását jelentette. A Jelenések könyve tanúsítja, hogy a prófécia az egyház egészére vonatkoztatták. Hermasz Pásztorának próféciai is az egyház egészéhez szólnak és az egyház egészéről beszélnek. Ennek az iratnak a jelentősége abban áll, hogy ez az egyetlen ránk maradt írás, amelynek XI. Parancsolata leírja az ókeresztény próféciaét. A Pásztor szerzője azonban nagyon tisztában van a prófétai karizma manipulálhatóságának lehetőségével, ismeri a hamis prófétaság veszélyét, óvatosságával nem áll egyedül a korban.⁵ Nincs szó eksztatikus prófeciáról, ezért a prófétának meg kell tudnia magyaráznia, amit mond. Míg Pálnál a prófeta hitelét a Krisztus mellett tett hitvallás szavatolta (1Kor 12,3), addig Hermasznál és a Didakhéban „az Úr erkölcsi” a hitelesítő pecsét. Az igaz prófétaság kritériumának meg kellett lennie, és azt nem a prófétai karizma tapasztalható megnyilvánulásából vezették le esetenként. Ha nem így lett volna, válogatás nélkül engedelmessé vált volna minden prófétának minősíthető megnyilatkozásnak, mert vallották, hogy a Lélek utasításának engedelmességgel tartoznak. Már a Didakhé megírásának korában, az I. század végén, a II. század elején érezték a keresztények ezt a nehézséget, azért szögezte le a rendtartás: a Lélekben szóló prófétát nem szabad próbára tenni, de nem prófeta mindenki, aki lélekben szól,⁶ csak az, aki követi az Úr erkölcsi előírásait. A karizmatikus megnyilatkozás nem hordja még önmagában garanciáját, hanem hitelességének követelménye a krisztusi erkölcs megtartása. A prófétákat beszédre és jelképes cselekedetekre indító szellemnek és az egyházban működő Szentléleknek azonosnak kell lennie Hermasz szerint.⁷ Az egyház egész „prófétai rend” (taxisz prophétiké), a próféciaának a helye is a Lélekben hívő, igaz, Istenhez imádkozó emberek közösségében van. A körükbe belépő igaz férfit eltölti — az egyébként állandó jelleggel vele lakó — *prófétai Lélek anyyala*, és az ilyen személy azt mondja el az egyháznak, amit az Úr akar. Ugyanazon Lélek közösségébe tartozik a prófeta és hallgatói. A hangsúly nem az adományon, hanem annak megadóján és a közösségen van. Nem a prófeta és a Lélek összetartozása, hanem a prófécia és az egyház, a Lélek és az egyház összetartozása a lényeges. Hermasz a próféciaét is a megkeresztelték és imádkozók közösségéhez rendeli. A leírásban rejlő végkövetkeztetés tűnhet olyannak, mint ami túlságosan leszűkíti a prófétai karizma körét, ám a történelmi tapasztalat bizonyította, hogy csak ez a felfogás élte túl a kríziseket, mert minden más törekvés és értelmezés kockára tette az egyház azonossági tudatát és kudarcot vallott.⁸

SZÉLSŐSÉGES IRÁNYZATOK. A karizmatikus vándorpróféták nőtlenek, szegények voltak, szigorúbb erkölcsi normákat követtek, mint az átlagkeresztények. Ezen a téren is el kellett kerülni a feszültségeket. Didakhé szerzője lényegesnek tartotta leírni a bölcs intelmet: „Ha tényleg vállalni tudod az Úr egész igáját, tökéletes leszel, ha nem tudod, tégy meg annyit, amennyire képes vagy.” A vándorélet a vagyonról való lemondással, a szegénységgel jelentett egyet, a nőtlenség pedig az „anyagi élet”, a feltámadás életének elővételezésével. Ez is karizma volt, a Lélek adományának tartották, és a Lélek egyházban való jelenlétére, a keresztségben való közlésére hivatkozva a nőtlenséget a Krisztus követés *feltételeként* próbálták megszabni számos helyen. Csak nőtleneket kereszteltek, vagy a házasságat keresztség előtt szétválasztották. Ez is a karizma manipulálásának torz következménye. Az üldözéseket túlélt hitvallók karizmatikusoknak tartották magukat, mint akik közbenjárhatnak másokért Istennél, s mivel a bűnbocsátó hatalom részeseinek gondolták magukat, szembeszálltak a püspökökkel is a III. században, elvitatva tőlük a lelki hatalmat. A IV. század derekán az „imádkozók” (messalianusok vagy eukhitai) a keresztségben kapott lelki adományok elégtelenségét hirdelve leértékelték a szentségi kegyelmet az ima javára, amely közben elragadtatásban és — nem mindig ortodox tartalom — látomásokban volt részük. A keresztségi bűnbocsánat mellett lenézték még a munkát is, túltették magukat minden fegyelmi előíráson. A II. század végén fellángolt montanista prófécia rigorista erkölcsi normái nevében hirdetett ítéletet a nagy egyház fölött. Ami az említett áramlatokban hiteles karizmatikus érték volt, az hanyatlással nem ment veszendőbe, hanem ekleziális formában él tovább a IV. század nagy szerzetesatyái által megreformált aszketikus közösségekben, de minden feltűnés nélkül.

AMIT AZ EGYHÁZ MINDEN TAGJA MEGKAP. A vitathatatlan alaptényből kell kiindulni: a Szentlélek a keresztségben kapott adomány, a jövő és a feltámadás záloga a megkereszteltben (2Kor 5,5 kk), ugyanakkor a keresztény közösség személy-központja. A Szentlélek ebből a szempontból: „Krisztus bennetek” (Róm 9,9—11). Azzal mindig tisztában voltak a keresztények, hogy a megtérésben is ható Lélek készít elő mindenkit a keresztség vételére, ezt a hatását azonban nem azonosították a Lélek jelenlétével, ami az egyházon belül lehetséges. Azért még senkit nem tartottak kereszténynek, mert kifejezte egy valamilyen pneumatikusnak ismert közösséghez való csatlakozási szándékát, csak akkor, ha megkeresztelték és a bérálásban részesült a püspök kézfeltételében, aminek előfeltétele volt a bűnbánat, a bűnbocsánat, Krisztus megváltása.¹⁰ Ez tett valakit „Lélek-hordozóvá”. A nicea-konstantinápolyi hitvallás harmadik cikkelye is a Szentléleknek erre az adományára utal, amikor a Lelket „éltetőnek” mondja. A cikkelyt Nagy Szent Baszileiosz A Szentlélekről c. műve gondolatai alapján állították össze, és a Lélek személyi valóságát, istenségét állítja, amikor Atyától való származását vallja, és az imádás „tárgyaként” jelöli meg. Hatásai közül az ószövetségi prófétái inspirációt említi és az életre támasztást a keresztségben.

Szent Baszileiosz előtt sem volt ismeretlen a karizmákkal kapcsolatban felmerülő kritérium-kérdés. Atyai barátja, majd későbbi — éppen A Szentlélekről írt műve bizonyítékai miatt — ellensége, Euszthathiosz szebasztói püspök révén fiatal korában kapcsolatba került a rajongó, karizmatikus szerzetesi mozgalmakkal. Ezek a körök nagy becsben tartották a karizmákat, de korántsem gondolkodtak ortodox módon a Szentlélek személyéről, istenségéről, s a legfőbb angyali lénynek fogadták el. Ezért kapcsolta a keresztségben megkapott Szentlélekhez a karizmákat Baszileiosz. A kappadokiai metropolita karizmák meglétével és értékével tisztában volt, de azt is látta, hogy a karizmák értelmezésében a széthúzás forrása rejlik. Nemcsak az érdekelte, hogy mi a karizma, hanem az is, hogy *mi válhat karizmává használatá révén az egyházban, vagy miként szűnik meg az adomány karizma-jellege a kisajátítás következtében.* „A te javad ez, és testvéred éretted kapta meg a tanítás adományát . . . Miért nem fogadod hálás lélekkel a jótéteményt?” — írja.¹¹ Aki saját karizmáját keresi, az képtelen észrevenni a másikat, vagy ha észrevette is, irigységből elutasítja, holott a felismert karizmát mindenki sajátjának tekintheti, mert az az egyház „köztulajdona”. Az „Ügyelj önmagadra” homiliájában leszögezi, hogy mindenki csak sáfára mesterségének és művészetének, de nem tulajdonosa.¹² A karizmáknak egy célt kell szolgálniok: Isten egyetemes uralmának megvalósulását, az emberek közötti faji, nyelvi, társadalmi, vagyoni, kulturális különbségek kiegyenlítését. A jeruzsálemi ősegyház a karizmatikus egyház mintája, mert ott a híveknek egy volt a szíve-lelke, mindenük közös volt, megosztották szellemi és anyagi javaikat.¹³ Az egyházatya adományokként sorolja fel az életkorokat, a mesterségeket, itt említi még a földi javakat is, mert nemcsak a szellemi, de az anyagi javak megosztása is közösségteremtő, és a célrendelés bármily dolgot a szeretet és erény eszközévé tehet.¹⁴ Baszileiosznál még a karizmánál is fontosabb az, hogy a karizmatikus hogyan viszonyul az adományhoz, miként él vele. A Szentlélek különleges ajándékai dialektikus természetűek: egy valaki kapja a többi javára, az egyén ezért nem sajátíthatja ki magának, sőt csak a közlésben, az odaadásban válik igazán azzá, ami. Ezért olyan fontos a karizma ekleziális dimenziója és egyházi elismerése.

ÖSSZEFOGLALÁSKÉNT megállapítható: A Szentlélek és az egyház összetartozásának fényében értelmezhetők és értékelhetők a karizmák. A kiindulás a keresztségben mindenki által elnyerhető adományok, amelyek fölé a Lélek különleges adományai nem állíthatók. Nem is minden ún. „lelki adomány” jelenti szükségképpen a Szentlélek adományát. A Szentlélek közösségalkotó tevékenységének (koinónia) kell tükröződnie a karizma közösségi hasznában. A Lélektől adott különleges adományok is elveszíthetik értéküket, ha az egyház szentségi centrumától eltávolító centrifugális erők hatása alá kerülnek. A Szentlélek elsősorban Krisztus követésére indít, és ezt nem helyettesítheti a korintusi „glosszológia” mimetikus felidézése. Krisztus követhető, a Lélek nem utánozható, a Léleknek engedelmeskedni kell. Nem a jel, hanem tartalma továbbélése

a fontos az egyházban, a „hivatal” azért élte túl mindig a karizmatikus korok kríziseit. Ahol a Lélek erőként és hatalomként van jelen, ott nem kell működését hitelesítő archaikus formát keresni. A „pneumatikus” és „karizmatikus” címet senki sem igényelheti magának, azt csak az egyház tapasztalata és megítélése alapján kaphatja meg utólag.

Jegyzetek: 1. Die Bitte um den Heiligen Geist, Stuttgart, 1969. 12. o. — 2. Der heilige Geist nach den Auffassungen der römischen Gemeinde bis ca. 150, Berlin, 1960. 14—15. o. — 3. O. Betz: Der Paraklet, Fürsprecher im häretischen Spätjudentum, im Johannes-Evangelium und in neu gefundenen gnostischen Schriften, Leiden, 1963, 137. o. — 4. Jusztinosz, Párbeszéd CXV; Origenes De Principiis I, 3,4. — 5. Vö. 1Tesz 5,19 Didakhé XI, 3—12. — 6. Uo. XI, 7. — 7. XI. Parancsolat 43,9. — 8. G. Kretzschmar: Der heilige Geist in der Geschichte, Grundzüge frühchristlicher Pneumatologie, Quest. Disp. 85. Herder, 1979. 117. o. — 9. Didakhé VI, 2—10. Hippolitosz, Trad. Ap. XXI. Öker. írók 5,95. o. — 11. PG 31; 383 A—B — 12. Öker. írók 6,179. o. — 13. PG 31; 933 C — 14. PG 31; 941 B 1109 B

Kovács Gábor

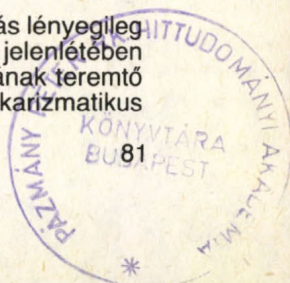
SZENTLÉLEKBEN ÉS TÜZBEN

— A katolikus karizmatikus megújulás fő vonásai —

Valami történt A fiatalok estére belefáradtak a sok lelki programba. Kikapcsolódást, születésnap partit terveztek. A partira azonban nem került sor, mert időközben történt valami. Egy fiú és egy lány — vőlegény és menyasszony — megkívánta a „Szentlélekben való megkeresztelkedést”. Hamarosan nyelveken dicsérték Istent. Közben egy másik lány a kápolnába ment, s ott a Szentlélek szinte tapintható jelenléte érintette meg. Szólt a többieknek, és a kis csoport tagjai a kápolnába szállingóztak. Valami történt azon az éjszakán. „Egyesek új nyelveken dicsőítették Istent, mások csöndesen sírtak örömeikben, ismét mások imádkoztak és énekeltek. Imájuk este tíztől reggel ötig tartott. . . . Az Úr szinte fizikai megtapasztalásának órái sokakat megérintettek; ezeket hónapok követték, amelyekben közelebb éltek Krisztushoz, és békét, örömet, bizakodó hitet tapasztaltak.”¹ — Ez volt a híres *Duquesne weekend*: az 1967. február 18-ról 19-re virradó éjszakán Pittsburghben (Pennsylvania, USA) a katolikus Duquesne egyetem hallgatóiból és oktatóiból álló kis csoport hétfévi lelkigyakorlata sodró erejű pünkösdi tapasztalatba torkollott. Nem történt ez előzmények nélkül, és nem korlátozódott egyetlen helyszínre. Egymástól függetlenül számos katolikus tapasztalta meg, hogy a Szentlélek pünkösdi tüze ma is lángba borítja a szíveket és megoldja a nyelveket. Napjainkban, amikor a katolikus karizmatikus megújulásnak józan becslés szerint negyvenmillió résztvevőjével kell számolnunk,² a világegyházban elismert tény, hogy ennek a pünkösdi élménynek helye van a katolikus egyházban. II. János Pál pápa így fogalmazta ezt 1987. május 15-én Rómában, a katolikus karizmatikus megújulás VI. nemzetközi vezető-konferenciája előtt: „A Lélek segítségével az egyház folytonosan megőrzi fiatalos életerejét. A karizmatikus megújulás ma ékesszóló megnyilvánulása ennek az életerőnek, bátor állítása annak, 'amit a Lélek mond az egyházaknak' (Jel 2,7), amikor a Második Millenium befejezéséhez közeledünk.”³

Valami történt, amit nem lehet úgy elintézni, ahogy Józsué akarta a prófétáló Eldádot és Medádot: „Uram, Mózes, tiltsd meg nekik!” (Szám 11,28). Mennyivel nyitottabb Mózes: „Bárcsak az egész nép prófétálna s az Úr nekik adná Lelkét!” (Szám 11,29). Valami történt, és a teológus feladata nem az, hogy bebizonyítsa: ami történt —, az lehetetlen —, hanem az, hogy tanulékony szívvel próbálja megérteni a történetek lényegét.

A lényeg a hitben van Fio Mascarenhas szerint a karizmatikus megújulás lényegileg hitmozgalom.⁴ Gyermekeken konkrét hit hatja át a híveket a föltámadt Úr jelenlétében (Mt 28,20), a megígért Szentlélek elnyerésében (Gal 3,14), Isten szavának teremtményében (Zsid 11,3), a kérés ima hatékonyságában (Mk 11,24), az egyház karizmatikus

hatalmában (Jn 14,12). Elterjedt tévedés, hogy a karizmatikus imaösszejövedelek felszabadult öröme biztosítja a résztvevők hitének pszichikai hátterét. Inkább az isteni szónak való bátor engedelmesség, a psziché ellenállását leküzdő aktív hit teremti meg a felszabadult öröm feltételeit. Radikálisan természetfölötti alapállás ez, amely komolyan veszi az Úr ígértét: „Ha hiszel, meglátod Isten dicsőségét” (Jn 11,40). Ahol elhalványul ez a radikális hit, elhalványul Isten dicsősége is, és az ilyen karizmatikus csoportok nem manifesztálnak egyebet, mint saját szánalmas gyöngeségüket.

A hit nem merül ki a hitigazságok elméleti igenlésében, hanem konkrét ráhagyatkozást jelent a föltámadt Jézusra, mint egyetlen Üdvözítőre és abszolút Úrra. Ebből következik az egyedi helyzetek hitben való megoldása is, az a hús-vér hitcselekvés, amit Jézus annyiszor jutalmazott csodáival (Mk 2,5; 5,34; 5,36; 9,23; 10,52; Mt 8,13; 9,29; 15,28). Ez az a hit, amit Pál apostol a karizmák közé sorol (1Kor 21,21). Michael Scanlan várakozó hitnek nevezi ezt a konkrét hitmagatartást: „A várakozó hit magában foglalja a dogmatikus hitet és a gondviselésbe vetett hitet, de továbbmegy ezeknél, mert minden aktusban Istent hirdeti. Az Úr itt és most Úr, és hatalma képes arra, hogy különbséget teremtsen minden egyes eseményben. Ezért beszélünk a Lélek meglepetéseiről.”⁵ A karizmatikus megújulásban az élet a Lélek meglepetéseire van beállítva. „A Pneuma (= szél, Lélek) ott fúj, ahol akar, hallod a zúgását, de nem tudod, honnan jön és hova megy. Így van vele mindenki, aki a Pneumából született” (Jn 3,8). — Az isteni meglepetések világába való átlépést legkönnyebben a nyelvek adományának elfogadásával gyakorolhatjuk. Nem a legértékesebb adomány ez (1Kor 14,5), s természetesen nem szükséges az üdvösségre (1Kor 12,30), mégis hasznos: „Aki nyelven szól, önmagát építi” (1Kor 14,4). Átlép ugyanis a saját tudata által ellenőrzött kommunikációból a Misztérium ellenőrizhetetlen világába: „Lélek által misztériumokat beszél” (1Kor 14,2). Francis Sullivan alapos exegézissel tisztázza, hogy a Pál apostol által leírt glosszológia és a karizmatikus megújulás nyelveken szólása azonos jelenség.⁶ Nem extatikus tünet, általában nem is egy nem-tanult idegen nyelv beszélése, hanem olyan — idegen nyelvre *emlékeztető* — hangcsoport képzése, amely alkalmas arra, hogy a Kimondhatatlan imádságának eszköze legyen. Nincs benne semmi „csodás”, semmi „rendkívüli”, hiszen érthetetlen hangcsoportokat a kisgyerek is képez. Természetes adottságunkat használja föl a Szentlélek, mi pedig átéljük önmagunk kiszolgáltatását a Lélek meglepetéseinek. Az Apostolok Cselekedeteiben a pünkösdi tapasztalat négy leírása közül három (2,4; 10,46; 19,6) tartalmazza, egy pedig (8,18) sejteti a nyelvkarizma elnyerését. Aligha véletlen ez: nyelveken megszólalni áttörést jelent. Aki hallott karizmatikus imacsoportot nyelveken énekelni, bajosan vonhatja kétségbe, hogy ez az áttörés egy boldog harmónia irányában történik. Pál figyelmeztetései és rendszabályai 1Kor 14-ben a nyelvkarizma túlbecsülése ellen szólnak, nem kiegyensúlyozott használata ellen. „A nyelveken szólást ne akadályozzátok meg” (1Kor 14,39).

A várakozó hit számít az Úr szavainak beteljesülésére: „Aki hisznek, azokat ezek a jelek fogják kísérni: Nevemben ördögöt űznek, új nyelveken beszélnek, . . . ha pedig betegekre teszik a kezüket, azok meggyógyulnak” (Mk 16,17—18). A démoni hatalmakat elűző⁷ és a betegeket gyógyító⁸ ima új életre kel a karizmatikus megújulásban. A psziché sebeinek gyógyulását a várakozó hit mint a megváltás ajándékát fogadja.⁹ A betegek szentségében új hangsúly kerül a test gyógyulására, amit a trentói zsinat tanít (DS 1696), s ami az első keresztény századokban jobban ki volt emelve.¹⁰ Természetesen a karizmatikus megújulásnak nem minden résztvevője csodatevő. Az adományok foka és jellege egyénenként és alkalmanként különbözik. A várakozó hit azonban a ritka rendkívüli adományok mellett felfedezi és naponta várja a rendes adományokat. Ezek nem csodák, nem alkalmasak arra, hogy valakit meggyőzzenek, mégis kiemelnek a technicizmus és racionalizmus sivárságából, és bevezetnek a valóság pneumatikus dimenziójába. Krisztus teste ebben a dimenzióban épül. „Nem hatalom által és nem erőszak által, hanem az én Lelkém által — mondja a Seregek Ura” (Zak 4,6b).

A várakozó hit miatt a karizmatikus megújulás istenélményét a megszokottnál nagyobb közvetlenség jellemzi. A közvetlenség el is torzulhat: hiszékenység, naiv

bibliai fundamentalizmus, szenzációkeresés, kóros elit-öntudat, felszínes ökumenizmus, a természetes eszközök elhanyagolása származhat belőle. Yves Congar szerint ez a közvetlenség a megújulás gyakorlatilag legsúlyosabb problémája.¹¹ Mindazonáltal a közvetlenség az Újszövetség istenélményének valóságos vonása: „Födetlen arccal tükrözzük vissza az Úr dicsőségét” (2Kor 3,18). Ugyanakkor mégsem teljes közvetlenség ez. „Ma még csak tükörben, homályosan látunk” (1Kor 13,12). Ezt szem előtt tartva minden karizmatikus tevékenységnek számolnia kell a tévutak lehetőségével. „Ne higgyetek minden léleknek, hanem vizsgáljátok meg a lelkeket, hogy Istentől származnak-e” (Jn 4,1). A lelkek megkülönböztetése, a karizmák valódiságáról és helyes használatáról alkotott ítélet mindenképp a hierarchia joga és kötelessége, mint a II. Vatikáni zsinat tanítja (LG 12). A karizmatikus megújulásnak, ha igazán katolikus akar lenni, a hierarchia idevágó döntéseit is várakozó hittel kell fogadnia. „Aki ismeri Istent, hallgat ránk. Aki nem ismeri Istent, nem hallgat ránk. Így különböztetjük meg az igazság Lelkét és a tévedés lelkét” (1Jn 4,6).

Beavatás tüllel és Szentlélekkel A várakozó hit mellett a karizmatikus megújulás másik fő vonása a keresztény beavatási tapasztalat komolyan vétele. A középkor olyan viszonyokat alakított ki Európában, amelyek között a keresztény beavatás a gyermekkorban vett beavatási szentségek tartalmába való fokozatos belenövést jelentett, egy magától értődőnek számító keresztény társadalmi értékrend háttérében. Az újkorban ez a társadalmi magától értődés megszűnt, a beavatási szentségek tartalmának komolyan vétele olyan önálló döntést kíván, amely kihívás az általánosan elfogadott értékrenddel szemben. E kihívás vállalásához elkötelezett közösségi háttér és a kegyelmi segítség fokozottabb keresése szükséges. Ennek a tudatosabb elkötelezettségnek és intenzívebb keresésnek felel meg az a beavatási tapasztalat, amelyet vitatott kifejezéssel a „Szentlélekben való megkeresztelkedésnek” neveznek.

Keresztelő János a Messiást úgy írja le, mint aki „Szentlélekben és tűzben” (Mt 3,11; Lk 3,16), „Szentlélekkel” (Mk 1,8), „Szentlélekben” (Jn 1,33) keresztel. Jézus pünkösöd előtt megígéri tanítványainak: „Szentlélekben fogtok megkeresztelkedni” (ApCsel 1,5; 11,16). Pál apostol így beszél: „Egy Lélekben egy testté kereszteltettünk mindnyájan” (1Kor 12,13). A kifejezés nem mindenhol pontosan azonos értelmű, de a jelentésnek van közös nevezője. Jézus üdvözítő művének személyes megtapasztalását, a megújulás és a tanúságtétel Lelkének befogadását, a keresztény beavatás kegyelmi dinamizmusát bibliai alappal lehet „Szentlélekben való megkeresztelkedésnek” mondani. Félreértések kiküszöbölésére a katolikusok gyakran elkerülik a kifejezést. Teljesen mellőzni azonban már csak a bibliai lelőhelyek és az ökumenikus szempontok miatt sem lehet. Inkább az szükséges, hogy árnyaltan illesszük teológiánkba.

A katolikus karizmatikus megújulásban leggyakrabban a már fölvetett beavatási szentségek kegyelmeinek megújításáról van szó. „A Szentlélekben való megkeresztelkedésért való ima, egész egyszerűen szólva nem más, mint várakozó hitben mondott ima azért, hogy egy személy vagy közösség kereszttségi beavatása egzisztenciálisan megújuljon és hatékonyá váljék.”¹² „Felnőtt megújítása ez kereszttségi elkötelezettségünknek, totális, tudatos, szabad, bátor, korlátozások és fenntartások nélküli 'igen' a Szentlélek cselekvésére; erős és elhatározott döntés, hogy azzá leszünk, aminek Isten akar minket.”¹³

Szó sincs tehát a kereszttség és bérmlás Szentlélek-közli erejének kétségbe vonásáról — sokkal inkább arról, hogy ezt az erőt komolyan igénybe akarjuk venni. Mint a beavatáshoz tartozó tapasztalat, a Szentlélekben való megkeresztelkedés inkább kezdet, mint csúc. „Jézus döbbenetesen világossá teszi, hogy a Lélek ajándék azok számára, akik kérik. Megígéri, nem mint jutalmat az életszentségért, nem mint a teológiai képzettség pályadíját, hanem mint kezdeti ajándékot, amely szükséges a szentséghez és a mélyebb megértéshez — a keresztény élet kezdetén, nem a végén.”¹⁴ De ez nem jelenti azt, hogy akik már korábban is keresztény életet éltek, ne remélhetnének megújulást Isten Lelkétől. A Lélek gazdagsága kimeríthetetlen.

Hogyan történik mindez? Talán leginkább megvilágítja az az imaszöveg, amelyet a karizmatikus megújulásba bevezető *Élet a Szentlélekben* szemináriumok kézikönyve ad: „Uram, Jézus Krisztus! Mostantól kezdve hozzád akarok tartozni. Szabad akarok lenni a sötétség hatalmától és a sátán uralmától, be akarok lépni a te országodba és néped tagja akarok lenni. Háta fordítok minden bűnnek, és elkerülök mindent, ami bűnre vezet. Kérlek, bocsáss meg minden bűnt, amit elkövettem. Neked ajánlom életemet, és ígérem, hogy mint Uramnak engedelmeskedem neked. Kérlek, keresztelej meg engem a Szentlélekben.”¹⁵ Ez az egyszerű ima — bűnbánat, a keresztségi elkötelezettség megújítása és a bérmlás kegyelmének felélesztése — sokak számára lett új pünkösdi tapasztalat nyitánya. — A hatás nem mindig észlelhető azonnal. „Nem tudok rámutatni egy különleges pillanatra vagy eseményre mint 'Lélekben való megkeresztelkedésre', ami előtt minden sötét volt, utána pedig minden csupa fény. Inkább lépésről lépésre haladó folyamat volt” — számol be egy pap.¹⁶ Máskor a hatás drámaibb. „Megkeresztelkedtem a Lélekben, és mindjárt elkezdtem nyelveken beszélni. Ég és föld különbséget jelentett! Ma úgy mondom: hiszek Istenben, de nem valami elmélet alapján, hanem mert találkoztam vele.”¹⁷ Még egy beszámoló: „Miután azok a fiúk néhány percig imádkoztak, én pedig beleegyeztem, hogy kérem Istent, mutassa meg szeretetét és vegye birtokba egész életemet, különös meglepetést éreztem, amely fokozatosan áthatotta egész valómat. Soha azelőtt nem éreztem ilyesmit . . . Sohasem tapasztaltam erősebben egyedi voltomat és akaratom szabadságát. Teljesen ura voltam akaratomnak, és amint még teljesebben akartam átadni magamat Istennek, még erősebbre nőtt az a melegség és Isten közvetlen jelenlétének tudata. Végül egyszerűen kiszolgáltattam magamat, és éreztem, hogy könnyek folynak a szememből. Közben mosolyogtam . . . Testem-lelkem olyan közvetlenül Isten jelenlétében volt, annyira elmerültem személyében és jelenvalóságában, hogy semmi mást nem akartam, csak imádkozni . . . Mintha részeg lettem volna! Egészen újak éreztem magamat. Nem tudom, hogyan fejezzem ki — valami történt. Új valóságot tapasztaltam meg életemben, amit sose tapasztaltam azelőtt.”¹⁸

Egyetérthetünk az amerikai szerzővel, aki így ír: „Katolikus terminológiával talán azt mondhatnánk, hogy ez az élmény a belénk öntött szemlélődés érintése.”¹⁹ Némelykor a tapasztalat halványabb, de mindig új erőt önt a hitbe, és utat nyit a növekedésnek. Isten nem programozható: aki meghatározott élményt vár a Szentlélekben való megkeresztelkedéstől, azt csalódás éri. Aki azonban várakozó hitben átadja magát a Felfoghatatlannak, nem csalódik. „Adja mennyei Atyátok a Szentleket azoknak, akik kérik tőle” (Lk 11,13).

„Mi mást akarnék, mint hogy lánggra lobbanjon?” Amikor a karizmatikus megújulás fő vonásaiként a radikális hitet és a keresztyény beavatás tartalmának megtapasztalását jelöltük meg, ezzel nem állítottuk, hogy nincsenek benne egyéb, ezekhez képest esetleges, korhoz vagy kultúrához kötött vonások. Még kevésbé állítottuk, hogy nincs benne emberi gyarlóság, egyoldalúság, hogy nem jár kockázatokkal. A tárgyilagos teológiai értéktételnek azonban a lényegre kell vonatkoznia, nem a kísérelésekre. Gyümölcsseiről kell megítélni a fát, nem élősdijeiről.

Gyakori volt például a vád, hogy a karizmatikus közösségek elzárkóznak a szociális feladatok elől. Előfordulhat ilyen hiba. Érdekes ugyanakkor, hogy a Szentlélekben való megkeresztelkedésről magyar földön éppen a Szociális Missziótársulat alapítója, Farkas Edit adott meglepően kidolgozott tanítást már 1909 táján.²⁰ Napjainkban pedig a mexikói Juarezben a nincstelen szemégyűjtők gazdasági érdekvédelmét éppen karizmatikus közösség szervezte meg. A mexikói szegények nyelveken imádkoznak, dicsőítik az Urat, és hálás szívvel fogadják nagy tetteit. Vizsgálatai nyomán René Laurentin a csodás ételszaporodásnak hét tanúsított esetét sorolja föl közöttük.²¹ Nincs tehát antagonizmus „karizmatikus” és „szociális” között. Hasonlóan perifériusak a szektás tendenciák is. A katolikus karizmatikus megújulás tudatosan, program-szerűen az egyház szívében akar lenni. Irodája működik Rómában, amely nem rendelkezik ugyan semmilyen joghatósággal, szervező és informatív tevékenységével mégis felbecsülhetetlenül sokat tesz a Megújulás egységéért és katolicitásáért. (Az

iroda címe: International Catholic Charismatic Renewal Office, Palazzo della Cancelleria, 00120 Vatican City, Europe.)

Korunkat a szekularizmus olyan hulláma jellemzi, amelynek a hagyományos hitélet nem tud ellenállni. A beavatási szentségek erejét sokan alig vagy egyáltalán nem tapasztalják, mielőtt — gyakran épp a bérálás után — elhagyják az egyházat. A probléma emberi eszközökkel nem oldható meg. Nem kell-e komolyan érdeklődnünk egy olyan lelki megújulás iránt, amely következetes természetfölöttiséget és újszerű beavatási tapasztalatot kínál?

Gabriel Gonsum Ganaka, a nigériai püspöki konferencia elnöke az 1987. októberi püspöki szinóduson a karizmatikus megújulásra hívta fel a figyelmet felszólalásában, mint a hit és élet közötti szakadék problémájára szolgáló megoldás egy formájára. „A katolikus egyháznak komolyabban kellene vennie a karizmatikus megújulást . . . Egyes papok néha azt mondják nekem: nem szeretik a karizmatikus megújulást, mert az fanatikussá teszi a katolikusokat. Én viszont gyakran mondom: a katolikus egyháznak ma több fanatikusra volna szüksége, mert egy fanatikus buzgalom lehet ugyan mérsékelni, a 'halott' katolikus 'hullájába' azonban nem lehet életet vinni.”²²

Jézus így beszél: „Azért jöttem, hogy tüzet gyújtsak a földön. Mi más akarnék, mint hogy lángra lobbanjon?” (Lk 12,49). Bár minél többen volnának olyanok, akiknek lángolását mérsékelni kell!

Jegyzetek: 1. Ranaghan, K. and D.: Catholic Pentecostals. Paulist Press, 1969. 22. o. — 2. New Covenant 1987/2. 18. o. — 3. International Newsletter, 1987/3. 3. o. — 4. International Newsletter, 1984/1. 1. o. — 5. Scanlan, M. — Shields, A.: And Their Eyes Were Opened. Servant Books, 1976. 21. o. — 6. Sullivan, F.: Charisms and Charismatic Renewal. Servant Books, 1982. 121—150. o. — 7. Scanlan, M. — Cirner, R.: Deliverance From Evil Spirits. Servant Books, 1980. 71—94. o. — 8. Shlemon, B.: Healing Prayer. Ave Maria Press, 1976. 41—51. o. — 9. Shlemon, B.: Healing the Hidden Self. Ave Maria Press, 1982. 9—21. o. — 10. Shlemon, B. — Linn, D. — Linn, M.: To Heal As Jesus Healed. Ave Maria Press, 1978. 18—21. o. — 11. Congar, Y.: I Believe in the Holy Spirit. II. The Seabury Press — Geoffrey Chapman, 1983. 165. o. — 12. Ranaghan, K. and D.: Catholic Pentecostals Today. Charismatic Renewal Services, 1983. 102. o. — 13. Falvo, S.: The Hour of the Holy Spirit. St. Paul Publications, 1975. 110. o. — 14. Martin, R.: Hungry for God. Fleming H. Revell Company, 1974. 68. o. — 15. The Life in the Spirit Seminars. Team Manual. Catholic Edition. Servant Books, 1979. 149. o. — 16. Anointed with the Spirit. Ten personal testimonies of renewal. Mayhew — McCrimmon, 1978. 9. o. — 17. Clark, S.: Baptized in the Spirit and Spiritual Gifts. Dove Publications — Servant Books, 1976. 20. o. — 18. O'Connor, E.: The Pentecostal Movement in the Catholic Church. Ave Maria Press, 1971. 65—66. o. — 19. Ford, J. M.: The Pentecostal Experience. Paulist Press, 1970. 22. o. — 20. Farkas Edit: Lelki iskolája, II. Szociális Missziótársulat, 1944. 11—20. o. — 21. Laurentin, R.: Miracles in El Paso? Servant Books, 1982. 95. o. — 22. International Newsletter, 1988/1. 6. o.

Horváth Lóránt

A SZENTLÉLEK KRISZTUS EGYHÁZÁBAN

Tanulmányunknak ezt a címet is adhatnánk: Krisztus Egyháza — a Lélek Egyháza. Ekkor azonban úgy tűnné, mintha valamilyen különbség lenne a kettő között. Vannak, akik azt állítják, hogy az intézményes és a karizmatikus egyház nem azonos. Krisztus — szerintük — nem a szervezetet (hierarchia), hanem a Szentlélekre bízta egyházát, a Lélek pedig ott fúj — inspirál —, ahol s akit akar . . . Ez így van, de Jézus Krisztus csak egy egyházat alapított, azt, amelynek megígérte, hogy elküldi a Szentlelket, aki egy és ugyanaz a Főben és Testének minden egyes tagjában (vö. 1Kor 12,4—11).

Ugyanakkor azonban, amikor Jézus Krisztus, a Szentlélek és az egyház kapcsolatáról beszélünk, el kell kerülnünk a végleteket is. Az egyik végelt az lenne, ha olyan módon azonosítanánk Jézust egyházával, mintha az inkarnáció valamilyen „továbbfolytatása” lenne. Nagyon szép és tanulságos, ha azt mondjuk, hogy az egyház a földön továbbélő Krisztus. De az már helytelen, ha akkor is az isteni tekintélyre hivatkozunk, amikor hivatali tekintélyünkkel, emberi magatartásunkkal nem tudjuk célunkat elérni. Az egyház már azért sem azonosítható teljességgel Krisztussal, mert

Alapítója „szent, ártatlan, szeplőtelen” (Zsid 7,26), tagjait tekintve pedig az egyház a bűnösök egyháza, amely állandó bűnbánattartással megtisztulásra szorul (vö. Lumen gentium 8.). A másik véglet az lenne, ha Joachim apát (XIII. sz.) téves eszméjét és reményét felújítva a „Szentlélek egyházát” várnánk vagy a múlt század racionalistáinak gúnyos megjegyzését fogadnánk el, mely szerint Jézus Krisztus Isten országát hirdette meg, és az egyház jött el. A II. Vatikáni zsinat egyházképe új vonásokat mutat. Ez az egyházkép mély teológiai igazságokon alapszik, amelyeket újra átgondoltak és a felszínre hoztak. Sok zsinati atya és teológus vélte úgy, hogy az egyház egyoldalú krisztológiai szemléletét ki kell egészíteni pneumatológiai meglátásokkal. Az első szemléletben ezt a modellt látjuk: Jézus Krisztus, az egyház alapítója és Ura, Pétert és apostoltársait megbízza a vezetéssel; utódaik, a pápa és a püspökök papjaikkal együtt. A laikusok úgy jelennek meg mint passzív alanyok, befogadók, akik a tisztségviselőktől kapnak meg mindent, ami a keresztény élethez szükséges. Ebben a megfogalmazásban — kétségen kívül — hitünk feladhatatlan igazságai nyilvánulnak meg. Jézus Krisztus valóban az egyház Ura, aki egészen sajátos feladatokat és tekintélyt ad azoknak, akiknek akarja. A pneumatológiai szemlélet viszont az egyház közösségi jellegét hangsúlyozza. Eszerint Krisztus a hívők szeretet-közösségét hozza létre, amelyben a Szentlélek adja a különböző megbízásokat és a velük járó karizmákat. A vezetők Jézus Krisztus személyét és tekintélyét képviselik, de tisztük mélyen bele van ágyazva, építve a Lélektől éltetett közösségbe.¹ Lássuk most közelebbről a krisztológiai és pneumatológiai szemléletet, mert a kettő együtt alkotja a helyes — zsinat utáni — egyházképünket.

A Szentlélek Krisztus titokzatos Testében. Ratzinger bíboros a II. Vatikáni zsinat egyháztanáról szóló egyik előadásában² idézi R. Guardinit, aki már a század első felében kijelentette: „Az egyház ébred a lelkekben.” Ez azt jelenti, hogy az egyház megújulása nem külső, látható szervezetének átalakításából, hanem belülről, tagjaiban indul meg. Az egyház ugyanis élő szervezet, a Szentlélek organuma. Ez a fölismerés nyert megfogalmazást XII. Piusz pápa korszakalkotó *Mystici Corporis* enciklikájában. Ha azt kérdezzük; mi ment át ebből a szemléletből a II. Vatikáni zsinat egyházképébe, akkor mindenekelőtt Krisztus élő, hatékony jelenlétét kell kiemelnünk. Jézus Krisztus nemcsak újtára indította, hanem állandóan, folyamatosan „létrehozta” misztikus Testét. Az egyház Jézus Krisztus „jelenléte”: Ő bennünk él és mi Őbenne (vö. Jn 15,4). Azért élő, eleven az egyház, mert Krisztus él a hívők szívében (vö. 2Kor 13,5). Ezt a krisztocentrikus szemléletet fejezi ki mindjárt az első mondatában az Egyháztól szóló konstitúció: „A népek világossága Krisztus”. Az egyház azért tud fényt árasztani a világban, mert Jézus Krisztus dicsősége ragyogja be. Aki meg akarja érteni a zsinat egyházképét — mondotta Ratzinger —, mindig vissza kell térnie ehhez az első mondatához. A másik fontos jellemzője mai egyházfogalmunknak a bensőségesség és a közösségalkotás. Bensőséges kapcsolatban kell lennünk Urunkkal az elmélyült imádságban, és az Eucharisztia gyakori vételével. Az egyház konkrét formát mindig valamilyen közösségben ölt, ezért nem mondhatom: én vagyok, hanem: mi vagyunk az egyház. Továbbmenően egyetlen csoport sem vallhatja magát az egyháznak, csak úgy, ha beletartozik a minden tagot magábafoglaló Test közösségébe. A „mi vagyunk az egyház” — közös munkát és felelősséget jelent, de jogot is ad a kritikához, amelyet azonban először magunkon kell elkezdenünk. Amint az ember személyisége ugyanaz marad, míg teste növekszik, változik, úgy a misztikus Test, az egyház is csak úgy maradhat azonos önmagával a történelem folyamán, ha megőrzi hűségét Krisztushoz és a Vele való egységben állandóan fejlődik. S végül, mivel nem valamilyen eszme csupán, hanem Test, azért magára kell vennie a megtestesülés és a megváltás botrányát, hogy híveiben valóra váljon az ígélet: „Boldog, aki bennem meg nem botránkozik” (Lk 7,23).

H. Mühlen értékes művében: *Una mystica Persona*, behatóan elemzi, hogy mit jelent ez a kifejezés: az egyház Krisztus titokzatos Teste és azt is, hogy hogyan, ki által valósul meg a tagok egysége a Fővel.³ Idézi XII. Piusz pápa enciklikáját, mely szerint: „Krisztus Lelkének, mint láthatatlan principiumnak kell tulajdonítanunk a Test összes részeinek kapcsolatát is egymással éppúgy, mint fenséges Fejünkkel, mert az egész

Szentlélek lakozik a Fejben, az egész Testben, az egész minden egyes tagjában.⁴ Bemutatja, hogy egyenes út vezet Szent Páltól Szent Ágoston, Aquinói Szent Tamás és XII. Piuszon át a II. Vatikáni zsinatnak az Egyházzól szóló tanításáig. Szent Pál arra tanítja korintusi híveit, hogy „Ti Krisztus Teste vagytok, és egyenként tagjai” (1Kor 12,28). S hogy e kapcsolatunk Jézus Krisztus megváltó művében való részvételünket is jelenti, saját példájára hivatkozik: „Örömmel szenvedek értetek, és testemben kiegészítem, ami Krisztus szenvedéséből hiányzik, testének, az egyháznak a javára” (1Kor 1,24). Pál apostol nem teszi hozzá a Testhez a „titokzatos” jelzőt, amely később szokássá vált. Az egyházi hagyományban azonban van egy másik, sokatmondó kifejezés is, amelyre az enciklika utal: „... a legrégebbi Szentatyák műveiből is kicsendül állandóan az a tanítás, hogy az isteni Megváltó szociális testével egy misztikus személyt alkot, vagy amint Szent Ágoston mondja: az egész Krisztust” (vö. Enarr. in Ps. XVII, 51 és XC, II,1).⁵ Amikor Szent Ágoston ezt a kifejezést használja, akkor arra a jelenetre gondol, amelyben a feltámadt Jézus megjelenik Saulnak és így kéri számon tettet: miért üldözöl engem? (vö. ApCsel 9,4). Nem azt kéri számon — írja Ágoston —, hogy miért üldözöd szentjeimet, szolgálmat, hanem, hogy engem, a testemet. Tehát a Fő a tagokért emel szót, a tagokért, akiket magával egyesített (vö. Enarr. in Ps. XXX, 2). A Szentlélek kente fel Krisztust, mi is részesedünk ebben a felkenésben, felkentek vagyunk, mert a Fő és a tagok együtt alkotják az egész Krisztust (vö. in Ps. XXVI,2). A felkenés maga a Szentlélek, Ő életet és egyesít mindannyiunkat Krisztus testében (vö. Enarr. in Ep. ad 1Jn 3,5). Aquinói Szent Tamásnak nincs külön egyháztana, ő a Summában Jézus Krisztus személyével és megváltó működésével kapcsolatban beszél az egyházzól: amiként a természetes test egy a tagok összetartozása révén, így az egész egyház, amely Krisztus titokzatos Teste, a Fővel való kapcsolatában egy személynek tekinthető, aki maga Krisztus (vö. III 49 q. 1.a.). Ezen a helyen Szent Tamás nem szól a Szentlélekről, másutt viszont, amikor az egyház állandóságáról és azonosságáról tanít, ezt a Léleknek tulajdonítja, aki egy és ugyanazon Személyként az egész egyházat betölti és a Fővel a tagokat egyesíti (vö. De Ver. 29 q. 4.a).

Mühlen az „una mystica persona” kifejezés elemzésénél rámutat arra, hogy a Mystici Corporis enciklikában az ekleziológia a kegyelemtanul szoros kapcsolatban áll. A körlevél címe is utal arra, hogy nemcsak az egyházzól szól, hanem arról a kegyelmi kapcsolatról is, amely bennünket Krisztushoz fűz. Ő nemcsak Feje a Testnek, hanem forrása is a tagokat életető kegyelemnek. Maga Jézus Krisztus a szőlőtő, -vessző hasonlatát használja ennek az élettelen és szoros kapcsolatnak az érzékeltetésére. De ennél is tovább megy: olyan egységben kell lennünk egymással, amint Ő egy az Atyával. Ezt az egységet a Vele való személyes kapcsolattal érhetjük el (vö. Jn 15,1—11; 17,20,23). Jézus Krisztussal és egymással való kapcsolatunknak megvalósítója pedig a Szentlélek. Ennek igazolására Mühlen idézi az enciklikát: „Ha figyelmes megfontolás tárgyává tesszük ezt a Krisztustól kapott erőt és életforrást . . ., könnyen észrevesszük, hogy nem más, mint a Vigasztaló Szentlélek . . ., akit különösképpen is Krisztus Lelkének, vagy a Fiú Lelkének mond a Szentírás” (vö. Róm 8,9; 2Kor 3,17; Gal 4,6). Ugyancsak erre utal a körlevél, amikor ezt írja: „Krisztus Lelkével való egységünk azzal az eredménnyel is jár, hogy mind azok a képességek, erények és lelki ajándékok, amelyek a Főben gazdag bőségben vannak meg, az egyház minden tagjára átszármaznak . . . Ez magyarázza a szent Ágoston gondolatát, mely szerint . . . a titokzatos Test „második Krisztus”-ként az Ő Személyét képviseli . . . a Főt és a Testet, az egész Krisztust”.⁶

Az enciklikának gondolatmenete és tanítása alapján érzi magát Mühlen feljogosítva arra, hogy az „una mystica Persona”-t az „egy Személy több személyben” értelmezze és a Szentlélekre vonatkoztassa. Ha ugyanis a teremtett lények sokaságából egy teremtetlen Személy, a Lélek, hozza létre az egységet, akkor Krisztus titokzatos Testét, az egyházat úgy is tekinthetjük, mint egy személyt a sok személyben”. Azt azonban mindig szem előtt kell tartanunk, hogy Krisztus a sok személy közt egyedülálló, uralkodó helyet foglal el, Ő az eredete is az egyesítő Léleknek, mert Ő küldte (§ 3.29). Az egyház misztériuma oly gazdag, hogy egy formulával, még ha

szentírási és a hagyományban állandóan használt is, meghatározni nem lehet. A „Corpus Christi Mysticum”-ban Krisztus funkciója lép előtérbe és az egyház úgy jelenik meg mint a „teljes, egész Krisztus” anélkül azonban, hogy elég figyelmet szentelnénk a test lelkének, az éltető és egységesítő Léleknek, aki egy és ugyanaz Krisztusban és bennünk (§ 3,33—34). Szent Pál arra tanít, hogy „mi mindnyájan egy testté lettünk a keresztség által . . . mert mindannyiunkat egy Lélek itatott át” (1Kor 12,13). Úgy részesedünk Krisztus kegyelmi gazdagságából, hogy az a Lélek, aki Krisztus emberi lelkét eltöltötte, titokzatos testének is a Lelke, és ezért Ő a forrása a nekünk ajándékozott kegyelmeknek. Az „egy Személy sok személyben” így is megfogalmazható: „egy Lélek Krisztusban és bennünk” (§ 3,36). Ez a formula jobban kifejezi azt az igazságot, hogy az egyház mint Corpus Christi Mysticum egyúttal Una Mystica Persona is, mert a tagok személyes, bensőséges kapcsolatban vannak a Fővel. Egyúttal a Szentléleknek azt a sajátosságát is kiemeli, hogy a Test tagjait az ő Személye kapcsolja az Atyához és a Fiúhoz. Így lesz az egyház természetfölötti közösséggé, ahogy a Vatikáni zsinat tanítja: „Úgy jelenik meg előttünk mint az Atya, a Fiú és a Szentlélek egységének mintájára egybegyűlt nép” (Lumen gentium 4.). Az egyház emberek közössége, de olyan közösség, amely a Fiú megtestesülésének és a Szentlélek küldésének misztériumát jeleníti meg, ezért szentségnek szokták nevezni. E két misztérium együtt „alkotja”, hozza létre az egyházat: „Isten Fia . . . Lelkének közlése által . . . mintegy saját testévé tette a minden népből meghívott testvéreit” (uo. 7., vö. 8.). Arról nem szabad megfeledkeznünk, hogy analogiáról van szó: csak azt mondhatjuk, hogy a megtestesült Fiú szoros, bensőséges kapcsolatban áll titokzatos Testének minden egyes tagjával. Míg azonban a felvett emberi természet csak a Fiú személyében áll fenn, addig minden emberi személy önmagában létezik, saját tulajdonságokkal rendelkező „természettel”. Ahhoz tehát, hogy az Atya igazi gyermekei, s a Fiú testvérei legyünk, szükséges, hogy Krisztus Lelke bennünk lakjék (Róm 8,15-16).

A Szentlélek és az egyes, kegyelemmel megáldott lélek kapcsolatát is hasonlíthatni lehet a megtestesüléshez, hiszen bár nem lehet szó személyi egységről, a személyes kapcsolatot hangsúlyoznunk kell és törekednünk kell annak elérésére. A zsinat tanítása szerint „a Szentlélek úgy lakik az egyházban és a hívők s z í v é b e n , mint templomban: imádkozik bennünk és tanúságot tesz arról, hogy Isten gyermekei vagyunk” (4.). H. Mühlen másik kitűnő munkájában: *Der Heilige Geist als Person*, figyelmzett arra, hogy a Lelket adományaitól nem szabad elválasztanunk. Hivatkozik Szent Tamásra, aki a következő megfontolással próbálja a Szentlélek és a kegyelem kapcsolatát, illetőleg a prioritást megvilágítani. A megszentelő kegyelem készséggé teszi a lelket az isteni Személy bírására. Így azt mondhatjuk, hogy a Szentlelket a kegyelem által kapjuk. Ugyanakkor tudjuk, hogy a természetfölötti ajándék a Lélektől van, amint Szent Pál tanítja: „Isten kiárasztotta szeretetét szívünkbe a Szentlélek által” (Róm 5,5).⁷ Határozottan kijelenti, hogy a Szentlélek személye és ajándékai éppoly elválaszthatatlanok egymástól, mint ahogy nem is azonosíthatók. A természetfölötti életvalójában nem más, mint a szentháromságos egy Isten sajátos jelenléte bennünk, amelynek feltétele a kegyelemmel való együttműködésünk. Ez az új élet nem idegen tőlünk, mert az Isten kegyelme a lélekben szunnyadó képességekből bontakoztatja ki. Csak Ő képes úgy együttműködni velünk, hogy tetteink egyaránt tulajdoníthatók Neki és magunknak is. Csak Ő tud úgy erősíteni, hogy Ő lesz Vigasztalónk is, és élete úgy lesz a miénk, hogy ugyanakkor isteni volta nem keveredhetik emberi természetünkkel. Nemde erre, a csak Isten mindenhatóságában és szeretetében feloldható „ellentmondásra” vonatkoznak Szent Pál szavai: „Élek, de már nem én élek, hanem Krisztus él bennem” (Gal 2,20). A hit azért isteni világosság bennünk, mert általa „Krisztus lakik a szívünkben” (Ef 3,17), és „birtokában vagyunk Krisztus gondolatainak” (1Kor 2,16). Reményünkben azért nem csalatkozunk, mert a Szentlélek betöltötte szívünket Isten szeretetével (vö. Róm 5,5). Kegyelmi életünk létrehozására tehát nem mint kívülről kell tekintenünk, hanem mint lelkünk Lakójára, aki önmagát adja, felvesz minket szentháromságos életébe. Rahner szerint a kegyelem azt jelenti, hogy általa nyitottak leszünk Isten világa iránt, megértjük, hogy Ő az, aki „hordoz bennünket” személyes valóságunkban is és átéljük szerető közelségét.⁸ Dag

Hammarskjöld, a mélyen hívő protestáns egykori ENSZ főtitkár naplójában olvashatjuk ezt a fohászzkodást: „Adj tiszta szívet Uram, hogy láthassalak Téged, alázattal teli szívet, hogy hallhassalak Téged, szeretettel teli szívet, hogy a Tied lehessenek és a Tied is maradhassak!”

Az egyház Krisztus titokzatos Teste, de hogy konkrét, történelmi megjelenésében, itt és most, mennyire ismerhető fel ebben a valóságában, az attól függ, hogy mennyire formálja át tagjait Krisztus Lelke. S bár emberi gyengeségeink, sőt bűneink is megmaradnak, mégis, az a tudat, hogy féltékenyen szeret minket a Lélek (vö. Jak 4,5), mindig erőt ad nemcsak az újrakezdéshez, hanem a hűséghez és a krisztusi életben való előrehaladáshoz is.

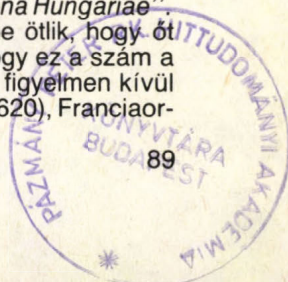
Jegyzetek: 1. H. Werners: Das gewandelte Kirchenverständnis, in: Diakonia 1982/6. — J. Ratzinger: Die Ekklesiologie des Zweiten Vatikanums, in: Internationale Kath. Zeitschrift „Communio” 1986/1. — 3. Die Kirche als das Mysterium der heilsgeschichtlichen Identität des Heiligen Geistes in Christus und den Christen: eine Person in vielen Personen, § 2., 3. — 4. XII. Piusz pápa apostoli körlevele Jézus Krisztus misztikus Testéről és abban Krisztussal való kapcsolatunkról. Szent István Társulat 1943. 46. o. — 5. ua. 57. o. — 6. ua. 45. o., 64. o. — 7. im. § 7.33. 41., vö. Sth I 43 q. 3. a. — 8. Glaubst du an Gott? 99. o. — 9. in: Neue Stadt 1964. 35. sz.

Török József PATRONA HUNGARIAE

II. János Pál pápát kevéssel megválasztása után főpapok és teológusok egy csoportja arra kérte, hogy alkalmas időben rendelje el az egyetemes egyház számára a Boldogságos Szűz Mária születésének megünneplését a kétezredik évforduló alkalmából. A pápa erre a kérésre nemet mondott. Az elmúlt év elején azonban, a Mária-év meghirdetésekor a felületes szemlélő számára úgy tűnhetett, hogy az említett kérés mégis teljesül. Azóta a pápai tanításból világossá vált, hogy a harmadik évezred várása „advent Máriával”, és Krisztus anyja iránti tiszteletünknek elsősorban biblikus alapokon kell nyugodnia. René Laurentin, az ismert mariológus a Mária-évre megjelent legújabb könyvében tovább fejtegeti ezeket a gondolatokat. A középkor óta egyre több kisebb-nagyobb közösség szentelte magát Máriának. Ezt a kifejezést azonban pontosítani kell, méghozzá úgy, hogy Mária helye és szerepe világosabbá váljon abban a folyamatban, ami egyedül csak Isten felé irányulhat. Az ember legteljesebb értelemben csak Istennek szentelheti magát, és erre Mária a legtokéletebb példa. De a valódi példa soha nem passzív, és erre két évezred keresztény tapasztalata a bizonyíték. Napjaink szekularizált világának a „konszekrálása” pedig egyre sürgetőbb feladat. Teljesen igaz az a megállapítás, hogy az ember kizárólagos értelemben csak Istennek szentelheti magát, mégis jó, ha ennek megtétele közben magát Máriára bízhatja.

Az, hogy egy ember vagy egy közösség miként bízta magát Máriára s közben önkéntelenül is követi példáját, jelentős mértékben függ a múlt hitben megélt eseményeitől, amelyek ma örökségként jelentkeznek. Az örökség, különösen, ha egy nagyobb közösség, mi több, egy nemzet öröksége, kihívást jelent, döntésre szólítja fel az örökösöket. Nemzeti múltunk örvendetes újraértékelésekor a hazai egyház történetével kapcsolatban több kérdés felvetődik, például a következő is. Miért kell emlegetni, hogy Szent István népét és országát felajánlotta Máriának, amikor egyetlen krónika sem említi? Ez a célzatosan megfogalmazott kérdés — amivel gyakran állítás formájában találkozunk: István nem ajánlotta föl országát Máriának — megfelelkezik arról, hogy a krónikák mellett más források is tudósíthatnak hitelt érdemlő módon: *miként lett a Boldogságos Szűz Magyarország Nagyasszonya, „Patrona Hungariae”.*

Ha Mária liturgikus ünnepeit tanulmányozzuk, azonnal szemünkbe ötlük, hogy öt tizenkét nemzet kivételes módon pártfogójának tartja (lehetséges, hogy ez a szám a legutóbbi időkben tovább gyarapodott). A legújabb keletű ünnepeket figyelmen kívül haavva. zömük a barokk korban keletkezett: Bajorország Pátrónája (1620), Franciaor-

szágban „Nostra Domina” — Miasszonyunk (1638). Ausztria Pátrónája (1647), Lengyelország Királynője (1656), Mexikó Pátrónája (1737). Mária tisztelete természetesen mindenütt megvolt a kezdetektől fogva, ám az adott nemzet és a Királynőként, Védasszonyként megjelenő Szűzanya kapcsolatának kiemelése, hangsúlyozása, a barokk kor vallási életének egyik legjellegzetesebb megnyilvánulása. — Az említett ünnepek sorában ott találjuk a Magyarok Nagyasszonya — „Patrona Hungariae” ünnepét, és ennyi barokk-kori párhuzam láttán a kérdés szinte magától vetődik fel: vajon nem lehetséges-e, hogy csupán a barokk kor áhitata tükröződik a szentistváni országfelajánlásban, és a magyar egyház kollektív emlékezete csak ettől kezdve hordozza ezt a szuggesztív képet? Ami a külföldi párhuzamokat illeti, hozzá kell tenni, hogy mindegyik több-kevesebb előzményre megy vissza. VII. Lajos francia király (1137—1180) lenne az első az országfelajánlók sorában, ha a magyar történelem nem szorgálna a már előbb említett példával.

Hartvik győri püspök 1116 előtt így írta le Szent István halálát: „Mikor már nem volt kétséges halálának hamari napja, előszólitotta a püspököket és palotájának Krisztust dicsőítő nagyjait; először megtárgyalta velük, hogy kit választanak helyette királynak. Majd atyailag intette őket, hogy őrizzék meg az igaz hitet, amelyet elnyertek; hogy az igazságot szeressék, az égi szeretet láncait kedveljék, gyakorolják a szeretetet, az alázatossággal törődjenek. E szavak után kezét és szemét a csillagokra emelve így kiáltott fel: Eg Királynője, e világ jeles újjászervezője, végső könyörgéseimben a szentegyházat a püspökökkel—papokkal, az országot a néppel s az urakkal a te oltalmadra bízom; nékik utolsó istenhozzádot mondva lelkemet a te kezébe ajánlom.” — A leírás hitelessége ellen azonnal felhozható, hogy ez nem krónika, hanem „kegyes” legenda. A szerző egyházi személy, ezen kívül túl sok idő, kb. háromnegyed évszázad választja el István halálától. A szöveg rendezett, „gondozott” volta, a búcsúzó király és az őt körülállók országnagyok képe csakis jámbor közhely, „toposz” lehet.

A legenda, azaz „olvasnivaló” sokkal több valóságjelel tartalmaz, mint jó néhány, napjainkban megjelenő visszaemlékezés, önéletrajz, félmúltat felelevenítő írás — vallják a hagiográfia igazi szakértői —, csak ismerni kell a műfaj sajátosságait. A király halála a nagy nyilvánosság előtt történt, amint Hartviktól megtudjuk, de a középkorban a halál is társadalmi esemény. Elegendő a „halál-téma” elmúlt évtizedekben megújult kutatásának eredményeire utalni. A közösség a haldoklót elkísérte a végső küszöbig, és a halállal szembesült személy ezt segítségként vette, elfogadta, sőt igényelte. Ami az esemény magvának, a felajánlásnak az időbeli távolságát illeti, majdnem felére csökkenthető, mert a biztosan 1077 körül íródott nagylegenda a következő sorokat tartalmazza: „Ez a férfiú hívő volt, minden cselekedetét teljesen Istennek szentelte, fogadalom s felajánlás útján szüntelen imáiban magát és királyságát az Örökszűz Istenanya, Mária gyámsága alá helyezte, kinek tisztelete s dicsősége a magyarok közt oly nevezetes, hogy nyelvükön még e Szűz mennybevételenek ünnepét is, tulajdonnévénél hozzátevéle nélkül, csak Királyné napjának emlegetik. És hogy könyörületes oltalmát még inkább elnyerhesse, magában a királyi székvárosban, melyet Fehérvárnak mondanak, ugyanazon örökké Szűzmária dicsőségére és nevére híres és hatalmas, csodálatos mívű bazilikát kezdett építtetni, a kórus falán tarka vésetekkel, márványlapokból kirakott padlóval. Aki ezt látta, szavainak igazságáról tanúbizonyságot tehet.”

Az országalapító szentté avatását 1083-ban történt kortársai közül jó néhányan megérték, és a legenda lejegyzője miért ne kérdezte volna meg a közvetlen tanúkat? A nagylegenda azonban a felajánlást nem István halálának órájára teszi, hanem előbbre. A kettős időpont magán a tényen, a felajánlás megtörténtén és annak ismert voltán vajmi keveset változtat. Azt sem szabad elfelejteni, hogy Hartvik nem riport-felvételt készített a szent király haláláról, hanem a legenda-műfaj szabálya szerint rendezetten, némileg stilizáltan adta át az utókornak a lényegét, vagyis azt, hogy *Szent István népét és országát, egyházát Máriának ajánlotta*. A két legenda befejezésének egybevetése, amint erről nemrég olvashattunk, szintén ebbe az irányba tereli a következtetéseket.

A nagylegenda írója kiemelt módon említi a gazdagsággal terhes fehérvári bazilikát. Érdeemes itt felidézni, hogy a nyugati egyházban a Mária-tisztelet nem Szent Bernát fellépésével vett új lendületet, hanem legalább egy évszázaddal hamarább, a XI. század elején. Chartres püspökének, a pécsi Bonipert kérésére Priscianus-grammatikát küldő Fulbertnek (1007—1029) a Boldogságos Szűz tiszteletére mondott beszédei messi és erőltetett példának tűnhetnek, de Szent Gellért nagylegendája szerint nem kellett idegenbe menni hasonló témájú beszédért. „Eljött tehát a Boldogságos Szűz ünnepe. Gellért felöltözött, tolmácsot vett maga mellé, jelesül Konrád fehérvári prépostot, fölment a szószekekre és beszélni kezdett a néphez erről az ígéről: 'A napba öltözött asszony'. Nem volt olyan írás, miből példát ne vett volna. A király és a nép csak nézték, és minden keresztény ember csodálkozott az isteni ige ekkora vigasztaló erején. A király nagyon megszerette őt ezért.” — Gellért Mária-tisztelete nem alkalmi ihlet műve volt, mert „a püspök szombatoként, miként Mária mennybevitelle napján is magasztaló dicséretekkel és kilenc olvasmánnyal róttá le ugyanitt ájtatossága adóját.” Valószínűleg az ez idő tájt egyre kedvelt „De Beata” officiumra vonatkozik az utalás. Gellért kislegendája hasonló szellemben jegyzi meg: „Az ő tanítása nyomán a magyar nemzet Krisztus anyjának nevét ki nem ejti, hanem csak Úrnőnek mondja, hisz Pannóniát is Szűz Mária családjának nevezte Szent István király.” Ellenérvként azonnal kínálkozik, hogy a Gellért-legendák egymáshoz való viszonya nincs megnyugtatóan tisztázva, és igen késői időpont is felmerül keletkezésük kérdésénél. A formai problémáktól eltekintve a tartalmi hitelesség mellett tanúskodik Szent Gellért teológiai traktátusa: „Deliberatio supra hymnum trium puerorum”. Ennek hitelességéhez kétség nem férhet, és Mária-éről ez a mű — a magyar vonatkozást leszámítva — több helyen megemlékezik. Az „individua et incorrupta virgo”-t, illetve Mária szűzi testét Gedeon gyapjához hasonlítja, erre szállt le a harmat, azaz Krisztus istensége. A Biblia-beli hajó (Péld 30,18) útja a tengeren Krisztust jelenti, akit Mária szűzessége sérelme nélkül szült e világra. Ebben a lelki-szellemi atmoszférában az Istenszülő Szűz kiemelt tisztelete magától értetődő jelenség.

Mivel a Szentföld felé vezető zarándokutak elkerülték a királyi központot, Esztergomot, Szent István újat szervezett Fehérvárott. Az erődítménnyel ellátott királyi udvarban a keresztelő-egyház Szent Péter tiszteletét hirdette. Ezt azonban nagyságban, szépségben, közjogi méltóságban felülmúlta a (középkori nevén) Boldogasszony monostora. Itt állt a „regni sedes principalis”, a király törvényhozó-ítélkező trónusa, ahogyan Nagy Károly trónszéke az aacheni palotatemplomban. S amint annak védnöke a Mennybe fölvevő Mária volt, István is ezt választotta kiváltságos egyháza védnökének. Nem kizárt azonban, hogy erre keletről is vagy éppen keletről kapott indítást, mert a Keleti Birodalom és Konstantinápoly védelmezője az Istenszülő, ugyanakkor a Nyugati Birodalom patrocíniuma Szent Mihály arkangyal volt. Szent István Mária-tisztelete több „információ” és tudatos választás eredményeként jött létre és természetes módon testesült bele az országot fölajánló gesztusba. A kortársaknak erről tudomása volt, és gondoskodtak arról, hogy az utókor se feledkezzen meg róla a legendák közvetítése révén. — Ez meg is történt, mert az eseményt már a Könyves Kálmán kezdte század végén, 1190 táján készült, híres, azóta elpusztult esztergomi „Porta speciosa” timpanonján kőbe faragták, igaz, némi tartalmi módosítással.

A Porta speciosán a kedvelt ábrázolás, a „Sedes Sapientiae” jelent meg: az ölében a gyermek Jézust tartó Mária angyaloktól kísérvé, mellette baloldalon a koronás Szent István, jobbján a mitrát viselő, palliumos Szent Adalbert. Szent István így szól a Boldogságos Szűzhez: „Suscipe Virgo pia, mea regna regenda Maria” (Kegyess Szűz Mária, fogadd oltalmadba kormányzandó országomat!). Mária válasza: „Suscipio servanda tuis, si jura sacrorum summat Adalbertus, sicut petis” (sic!), vagyis: Elfogadom tied gondozását, ha a szent dolgok jogait elfogadja Adalbert, amint kéred. — A Mária jobbján álló Adalbert fejezi be a mennyei társalgást: „Annuo Virgo tuis jussis, ac exequar ut vis” (Meghajlok akaratom előtt, ó, Szűz, és úgy cselekszem). A jelenet központi témája az ország felajánlása, ám az „ideator” az „artifex” nem a Hartvik-legenda végjelenetét vette alapul, hanem a ténytet, amit már a nagylegenda is

rögzített, de a timpanon készítését megelőző évtizedek történelmi eseményeinek ismeretében és értelmezésével. Mária válaszában ott van mindaz, amiért Bánfi Lukács érsek (1158—1179) rendíthetetlenül küzdött, vagyis Mária feltételhez kötődő nyilatkozata az egyház szabadságát erősíti meg. Lukács esztergomi érseket II. László király kétszer is börtönbe vetette, mert a főpap lelkiismerete szavát követve az egyház és az ország érdekeit hősiiesen védelmezte a trónviszályok közepette. Lukács később III. Istvánnal is szembefordult, amikor a király az egyház érdekeit semmibe vette. Az erőlelkűséget megszemélyesítő érsek küzdelmei a leégett szent Adalbert templomot újjáépíttető Jób érsek idejére hozták meg gyümölcsüket. Az érsek és a király megegyezésében jelentős szerepe volt az országfelajánlás tényének. Mária ekkor valóban Pátrónának bizonyult. IV. Béla írnoka erre gondolhatott, amikor 1252-ben az egyik oklevélben Máriát így nevezte: „országunk Úrnője és Pátrónája”.

A korona felajánlása ekkor még nem szerepelt sehol, pedig a Szentkorona eszméje csírájában már ott van Szent István Intelmeiben. Imre, a trónörökös őrizze meg a katolikus hitet, ha királyi koronáját meg akarja becsülni. A hatalom elvont fogalmát a korona rendkívül érzékletessé tudta tenni. A jövődó uralkodó gyarapítsa az egyházat, mert ezáltal koronája híresebb lesz. Védje az egyházi rendet, hogy koronája felmagasztaltasson stb. Az Intelmekben a korona felöleli a királyi hatalmat, mi több, egybefogja az uralkodóra bízott egész közösséget, a nemzetet. Ezért olyan beszédes a „Patrona Hungariae” továbbéléséről egy falfestmény, ami Szepeshelyen, a társaskáptalan Szent Márton tiszteletére szentelt bazilikájában látható. A díszes kivitelű kép 1317-ben készült, amikor Anjou Károly az országot már szinte teljes egészében uralta. A trónoló Mária ölében a Gyermekek, tőle balra az esztergomi érsek térdel, úgy nyújtja Mária felé a koronát. Mögötte a szepesi prépost, aki az országalmát tartja, hogy az Mária kezeügyében legyen. A király, akit az Istenszülő megkoronáz, a jobbján térdel, mögötte a szepesi várnagy, kezében a király kardja. Az egyháziak fölött a közbenjáró imádság: „Hozzad sóhajtunk, kegyes Szűz, ha nem vezetsz, eltévedünk, taníts hát, hogy mit tegyünk. Rajtam és enyéimen könyörülj.” Ez a kép mindennél ékebben tanúskodik, hogy az Árpád-ház után az Anjou-dinasztia is szánított az ország Királynőjének, Nagyasszonyának támogatására, mi több, a győzelmet tőle származtatva. Ez a gondolat szólalt meg a Peer-kódex Szent Lászlót dicséző himnuszában: „Mert választá az sziz Mária, / Megdicsőíte sok jó ajándékkal, / Hogy te őriznéd és oltalmaznád, / Neki ajánlád jó Magyarországot.” (XV. sz.). — Ugyanezt ábrázolta a Bars-vármegyében fekvő Újbánya pecséttrajza: Nagy Lajos kincseit felajánlva térdel a „Sedes Sapientiae” előtt.

Mindezt jó lenne liturgikus szövegekkel is alátámasztani, de azok még jó darabig váratnak magukra. A XII. század első harmadában, a fehérvári káptalaniskolában készült „Codex Albensis” két Mária-antifonája (Ave Domina mundi Maria, O inclita David regis filia), és egy metrikus rezponzorium (Integer arborem) csak a királyi bazilika klérusának lelkes Mária-tiszteletéről tanúskodik. Szent István zsolozsmájának itt szereplő antifonái sem tartalmazznak közvetlen utalást. Egy XIV. századi Alleluja-vers énekl meg először a Szent király nagy tettét: „Ó, István, néped királya és apostola, aki halálod előtt égre emelt kezekkel minket Krisztus Anyjára bízál, imádságaid által vezess bennünket Krisztus fenségének szemlélésére.”

A XV. században egyre többet találkozzunk Mária sajátos szerepével. Antonio Bonfini említi a „Magyar történet” c. művében. A Hartvik-legendát felhasználó Temesvári Pelbárt beszédéből a korabeli Európa ismerhette meg Szent István lelki végrendeletét: „Mennysország Királynője, dicsőséges Szűz Mária! A te oltalmadba ajánlom lelkemet.” A lövöldi kolostor lakója, a Kartauzi Névtelen 1526-ban ehhez még hozzáfűzi: „Ime, te legyél asszonyunk és oltalmunk!” A kívánság teljesedett? Már ennekelőtte, 1508-ban Vásárhelyi András, a pesti ferences kolostor lakója így írt Máriáról: „Törököknek megnyomorítója, királyoknak tanácsadója, Magyaroknak megoltalmazója.” — Szerény mértékben ugyan, de mintha ez teljesült volna például a Délalföldön, ahol a hódoltság idején a szeged-alsóvárosi ferences klostrom mindvégig nyitva állt a zarándokok előtt, és Mária szentélye azon a vidéken a katolikus hit és a magyarság egyetlen menedéke volt.

A barokk kor számtalan példájával már könnyű feladat lenne egybefüggő, egységes egészet alkotó képet rajzolni. Pázmány Péter 1606-ban vette be a XX. század első évtizedéig számtalanszor újranyomatott Imádságos könyvébe a következő fohászt: „Hogy a te őtalmadra bízott Magyarországot megszabadítsad és igaz hitre vezéreljed, kérünk téged, halgas-meg.” A Boldogasszonyról szóló beszédében ezt így fejtegette tovább: „Abban az országban lakom, melynek Őtalmazó Asszonyává rendelte Szent István király Bóldog Asszonyt és halála óráján testamentumban hagyta nemzetünknek Asszonyunk tiszteletét, kire nézve a mái napig költő pénzünkön a Bóldog Asszony képe-körül ama szokott bötűkkel, Patrona Hungariae, Magyar-ország Asszonyának vallyuk a Szent Szűzet.” A katolikus egyházi énekek közül számos Máriát dicsérő költemény egyik fő motívuma Pátróna-volta. Mindez és a prédikációs irodalom szintén gyakori témája, a szentistváni országfelajánlás elvezetett a „*Regnum marianum*” eszme megjelenéséhez, de ennek vizsgálata messzire vinne Máriától.

Buda visszavételénél (1686) XI. Ince pápa üzenete volt a jelszó: „Beata Virgo Dabit Auxilium” (A Boldogságos Szűz ad segítséget); és a mondat kezdetbetűivel nevezett város valóban „expugnata” (visszavívott) lett. II. Rákóczi Ferenc zászlóinak híres feliratát, amely Mária képét vette körül, valaha minden gyerek — felnőtt egyaránt ismerte: „Matre monstranta viam, Deo duce, pro patria et libertate vincere aut mori!” Sem egyik, sem másik nem következett be, hanem a rodostói száműzetés. A példák sora ezután már felesleges.

Vaszary Kolos hercegprímás kérésére 1896-ban XIII. Leó pápa Magyarország számára engedélyezte a *Magyarok Nagyasszonyának ünnepét*, október 2. vasárnapján. X. Pius pápa liturgia-rendezése miatt október 8-ra került át az ünnep, majd 1971-ben szeptember 12-re. Az utóbbi években azonban ismét október 8-án ünnepelheti a magyar egyház a Magyarok Nagyasszonyát.

A történelem folyamán sokszor énekeltük már: „Boldogasszony Anyánk . . .” A „haza” jelzője koronként változott. Hol romlott, hol édes hazáról énekeltünk. Máriát azonban mindig „rég, nagy” Pátrónának neveztük. Jó tudni, ha az ember, ha a részegyház Istennek élve Máriára bízhatja magát. Jó tudni, hogy ezt valaki, egy évezreddel ezelőtt helyettünk, a mi nevünkben már megtette. De még jobb az, hogy Mária nemcsak „rég”, hanem egyben „jövendő” nagy Pátrónánk is.

Irodalom: Dümmerth Dezső: Szent István országfelajánlása. Vigilia, 1986/8. — Dercsényi Dezső: Az esztergomi porta speciosa. Regnum évkönyv, 1944/46. — Marosi Ernő: Az esztergomi Porta speciosa ikonográfiaiához. Eszmetörténeti tanulmányok a magyar középkorról, 1984. — Szigeti Kilián: A Magyarok Nagyasszonyának tisztelete történelmünk folyamán. Vigilia, 1973/8. — Mezey László: Székesfehérvár egyházi intézményei a középkorban. Székesfehérvár évszázadai, 1972. — Holl Béla: Katolikus egyházi énekek, 1974. — Németh László: A Regnum Marianum állameszme, 1941. — Waczulik Margit: Szűz Mária tisztelete kereszténységünk első századai-ban. Regnum évkönyv, 1938.

Gál Ferenc

LESZÁLL RÁD A SZENTLÉLEK (Lk 1,35)

A kijelentés az angyali üdvözlésben hangzott el, és magyarázatul szolgált a Fiú megtestesüléséhez, s így az üdvösség történetének különleges eseményét vezette be. Ezért biztos, hogy tartalmában is van különleges mondanivalója. Az értelmét azonban először el kell határolnunk más kijelentésektől. Ismeretes, hogy az újszövetségi szerzők közül legtöbbit Lukács említi a Szentlélek jelenlétét és működését, tehát elsősorban őt vesszük alapul. Amikor azt akarja hangsúlyozni, hogy egyes személyek szava vagy tette isteni hatásra megy végbe és karizmatikus ereje van, akkor ezt a kifejezést használja: „eltelt Szentlélekkel”, „Szentlélekkel eltelve”. Ezt olvassuk Erzsébetről (1,41), Zakariásról (1,67), Simeonról (2,23), Jézusról (4,1; 4,14), István diakonusról (ApCsel 6,5), Saulról (9,17) stb. Máriával kapcsolatban azonban úgy fejezi ki magát, hogy a Szentlélek leszáll (eperthestai) rá, tehát ami következik, az egészen új és annak maradandó következményei vannak.

Szenháromsági értelmezés. Kétségtelen, hogy Lukács az angyali üdvözetlet már az apostoli igehirdetés nyelvén adja elő, tehát abban benne van az egyház teológiai értelmezése és a megértett hit kifejezése. Ebből az összefüggésből nem szabad a „leszáll rád a Szentlélek” szavakat sem kiragadni. A cél annak bejelentése, hogy az angyali üdvözetletben Isten mint Szenháromság működik, hiszen Jézus istenfiúságát csak ebből a háttérből lehetett megérteni. A szövegben első látszatra megtalálható a sajátos ószövetségi paralellizmus: „A Szentlélek száll rád és a Magasságbeli borít be árnyékával.” Az ószövetségi nyelv azonban még nem ismerte a Szentleket mint isteni személyt. Ezért, ha az angyali szózat ószövetségi fogalmakkal dolgozott, akkor legfőképpen így hangzott volna: Az Isten lelke száll rád és a Magasságbeli borít be árnyékával. Az Ószövetségben az Isten „lelke” a mindenhatóságnak, a teremtő erőnek és a történelmet mozgató hatásnak a kifejezése. Lukács azonban már azt a Szentleket említi, akit később Jézus megígért és elküldött egyházának, hogy az üdvösség történetét irányítsa és célhoz vezesse. A Magasságbeli és a Szentlélek mellett ott van a Szent, aki az Isten Fia, tehát Lukács előadásában a szenháromságra való hivatkozás nyilvánvaló. Az apostoli igehirdetés ezzel világosan bejelentette, hogy Isten a maga szenháromsági mivoltában lépett bele a történelembe, s így elérkezett az idők teljessége. Ezt a titkot természetesen csak ószövetségi képekkel és kifejezésekkel lehetett hitelképesen érzékeltetni. A Magasságbeli, vagyis az Atya, úgy közeledik, mint ahogy a Sinai hegyet a felhő beárnyékozta. Megmutatja erejét, irgalmát, mindenhatóságát, de rejtve marad a titok fátyola mögött. A Szentlélek leszállása az ő teremtő erejét fejezi ki, mint ahogy a teremtés hajnalán is „Isten lelke lebegett a vizek felett.” Ennek a kitárulásnak, ennek a teremtő hatásnak az eredménye a Fiú megtestesülése és közöttünk való jelenléte. Aki így születik bele világunkba, az a „Szent”, mégpedig abban az ószövetségi értelemben, hogy létében van valami elkülönültség, valami mentesség az evilági hétköznapiaktól. Tehát Lukács itt is úgy fogalmaz, hogy a szűzi fogantatás tulajdonképpen része a Szenháromság kinyilatkoztatásának.

Az egyház hittételként vallja, hogy a Szenháromság kifelé mint egyetlen ok működik, vagyis a személyek nem párhuzamosan adják bele hatásukat, hanem a közös isteni természet alapján cselekszenek. De amellet maga a kinyilatkoztatás számtalan helyen éppen ezt a kifelé való hatást a Szentléleknek tulajdonítja, s annak megvan a magyarázata. A Szentírás beszél az Atya tetteiről, a Fiú és a Szentlélek tetteiről. De nem össze-vissza, hanem az üdvösség tervének megfelelően. A kezdeményezés, az uralom kifejezése az Atya műve: Ő küldi a Fiút (Jn 3,16; Gal 4,4). A Fiú az Atya tervének végrehajtását vállalja magára: Azért jöttem, hogy életük legyen (Jn 10,10). A Szentlélek pedig ott szerepel külön, ahol Istennek egész önátadásáról, jelenlétéről és megszentelő hatásáról van szó (Jn 14,26; Róm 5,4; 8,15; Gal 4,6). Isten a maga szellemiségét, szentségét, szeretetét a Szentlélekben fejezi ki.

Amikor Lukács Jézus istenfiúságát a Szentlélek közbejöttével alapozza meg, az nem úgy értendő, hogy azért az Isten Fia, mert fogantatása a Szentlélektől van . . . hanem a szűzi fogantatás csak kifejezője az ő istenfiúságának. Ezért Jézus emberi alakjában is csak egy Atyára tekint, a menyeeire. Istenfiúságának végső magyarázata az, hogy már megtestesülése előtt öröktől fogva létezett az Atyánál. A Szentlélek leszállása tehát itt az új eseménynek, a nagy fordultnak a bejelentése és megvalósítása. Ez a fordulat egyben az üdvtörténet tetőpontja is, hiszen Isten szorosabban nem léphet bele az emberi történelembe, mint a Fiú megtestesülése által. Abban benne van az Atya szeretete és a követelmény a Szentlélek kiadására. A megtestesülés által valamiképpen az egész emberiség rokonságba került a Fiúval. A „misztikus test” tétele alapján mondhatjuk, hogy az egész emberiség bizonyos értelemben Krisztus istenfiúságának a meghosszabbítása: az a tér, ahol az ő fiúsága a megigazultakban tükröződik (Róm 9,29). Viszont ebben benne van a követelmény, hogy az Atya a Fiú felé irányuló szeretetét, ami a Szentlélekben válik személyl, a megváltott emberiségre is kiterjessze. A Fiú és az emberiség között azonban az összekötőkapocs Mária, aki által a Fiú beleszületik az emberiség családjába, tehát az emberiségre irányuló szeretetben neki különleges helyet kellett kapnia. „Az Úr veled van” szavakat

értelmezhetjük ebben az irányban is. Méginkább ilyen jelentése van a „kegyelmet találtál Istennél” szavaknak.

A megtestesüléssel kezdődött az a természetfölötti folyamat, amit Pál apostol szavaival „új teremtésnek” mondhatunk, s Mária ebben is az összekötő szerepet játssza. Ha pedig az egész kinyilatkoztatás hangneme alapján a Szentlélek kiáradása nem más, mint a Szentháromság szerető és irgalmas közeledésének kifejezése, továbbá mindent megújító erejének a megjelenítése, akkor Mária anyaságát a biológiai jelentőségén túl kegyelmi valóságnak is kell tekintenünk. Nem kétséges, hogy Isten a megváltással létre akarta hozni a szeretetkapcsolatot maga és az emberiség között, hiszen az örök élet ezen alapszik. A megtestesült Fiú, Jézus Krisztus az egész emberiség nevében sugározza a szeretetet az Atya felé, s ebbe mint különleges szín olvad bele Máriának az anyai szeretete. A Róm 5,5 szerint a szeretet a Szentlélek által árad ki a szívünkbe, s ez érvényes Jézus emberi természetére és Máriára is. Jézus a Szentlélekben élte meg, hogy az Atya szereti őt, és azt is, hogy ő szereti az Atyát, s ennek világos igazolását találjuk a Lk 10,21-ben. Ennek mintájára Mária is csak a Szentlélektől kaphatta meg a kegyelmet, hogy egész anyai szeretetével forduljon Jézus felé, s ebben benne volt Isten szolgáló leányának a szeretete is.

Mária mint az egyház előképe. Az elmondottakból azt a következtetést akarom leszűzni, hogy a Szentlélek működésében elsősorban az újjáteremtő, a természetet felemelő tevékenységet kell meglátnunk. Máriára való leszállása Jézus emberi természetének a kialakítása. Annak a természetnek, amely már egészen Istenben létezik, s így a természetfölöttiséget képviseli. Ezt azért hangsúlyozom, mert a mai karizmatikus mozgalmak a Szentlélek kiáradásától valamilyen egyoldalú karizmatikus felvértezést várnak. Az anyali üdvözletben a „leszáll rád a Szentlélek” nem azt jelentette, hogy Mária karizmatikus személyé válik, hanem azt, hogy a Fiú emberré lesz. A Szentlélek Máriában kialakította az örök Fiú emberségét, s ennek mintájára működik mindnyájunkban. Isten gyermekévé tesz bennünket, amikor a keresztségben megkapjuk, s Krisztus képét alakítja ki bennünk. Erdemes megfigyelni azt is, hogy Jézus az apostoli igehirdetésben és az evangéliumban úgy áll előttünk, mint aki a Szentlélekkel elítelve, tehát karizmatikus erővel teljesíti küldetését. De Máté és Lukács, akik beszélnek az anyali üdvözletről, nem Jézus fogantatásához vezetik vissza ezt a karizmatikus erőt, hanem inkább a Jordán melletti teofániához. Biztos, hogy Jézus embersége kezdettől fogva a Szentlélek irányítása alatt állott, de ennél fontosabb tétel az, hogy ő valóban az Isten Fia volt. A mi fogadott fiúságunkat is csak ebből lehet magyarázni. A Jordán melletti teofániában is a hangsúly azon van, hogy ő a „szeretett Fiú, akiben az Atya kedvét leli”, s a Szentlélek megjelenése ennek az igazolása és kinyilvánítása. Mint ahogy mennybemenetele után is az volt fiúságának végső bizonyítéka, hogy elküldte az Atyától a Szentlelket. Ugyanígy földi működése idején is a karizma nem cél volt benne, hanem istenfiúságának igazolása, mint ahogy arra a szentírási helyek is utalnak (Mt 12,28; Lk 11,20; ApCsel 10,38). Hasonlóképpen az egyház sem azért kapta a Szentlelket, hogy karizmatikus erők bemutatásával felhívja magára a figyelmet vagy különleges utat taposson ki magának a történelemben, hanem azért, hogy mint szeilemi anya Isten gyermekeinek adjon természetfölötti életet. Ezzel függ össze az is, hogy — főleg Lukács evangélista — a Szentlélek „leszállását” Máriával és az egyházi közösséggel kapcsolatban említi, míg a karizmák jelzésénél inkább azt mondja, hogy az illető személy „el volt telve Szentlélekkel”.

Lukács leírásában észrevehető a hasonlóság az anyali üdvözlet és az első pünkösöd között. Az előbbi szerint a Szentlélek leszállására Máriától megszületik a Fiú, aki Isten Atyjának nevezi és életének nagy műve az lesz, hogy „kinyilatkoztatja az Atya nevét az embereknek” (Jn 17,6). Pünkösödkor pedig az egyházban a Szentlélek eljövételével megalakult az üdvőtörténeti közösség, amelyről Joel próféta beszélt, és amelynek az emberiség számára az lesz a jelentősége, hogy „aki segítségül hívja az Úr nevét, az üdvözül” (ApCsel 2,20). Az egyházi közösség tehát Jézus példáját fogja követni azzal, hogy felfelé néz és Istentől várja üdvösségét. Mária szerepe tehát az anyasági közvetítés, és ebben előképe ő az egyháznak. Ezt a tételt az egyházatyák

már az első századoktól kezdve kifejtették, Mária a nagy jel, aki előre mutat az egyház küldetésére. Őt a Szentlélek a szüzi anyaság kegyelmével ajándékozza meg, az egyházat pedig azzal, hogy tagjai szintén természetfölötti módon születnek újjá Isten gyermekévé: „Nem a vérnek vagy a testnek a vágyából, s nem is a férfi akaratából, hanem Istenből születnek” (Jn 1,13). Az üdvösség rendjében nem a természet szava a döntő, hanem Isten közbelépése. Az üdvösség története a szellemiség irányába halad, a testi embernek lelki emberré kell átalakulni, s ezt az átforgalmat csak a Szentlélektől várhatjuk: „Ti nem test, hanem lélek szerint életek, ha valóban Isten Leleke lakik bennetek” (Róm 8,9).

A Szentléleknek tehát van olyan működése, amely a lét rendjében megy végbe. Ide tartozik a Fiú megtestesülése és a hívő ember kegyelmi újjászületése. Ezzel Máriának megadta a valódi anyaságot, az egyháznak pedig a szellemi anyaságot. Máriával kapcsolatban az Újszövetség meg is elégszik ennek a kiváltságnak az említésével és sehol nem emlegeti külön az ő „karizmatikus” tevékenységét. Érdekes összehasonlítást tehetünk például Zakariás énekének és Mária énekének bevezetésénél. Lukács Zakariásról azt mondja, hogy „eltelt Szentlélekkel és így jövendölt” (Lk 1,67), viszont a Magnificat bevezetése csak ennyi: „Mária megszólalt”. Zakariás prófétai funkciót kap, s ennek kifejezése az, hogy „eltelt Szentlélekkel”. Amellett az ő éneke tartalmában is követi a próféták előadásmódját: dicsóítja Istent, aki hű a szövetséghez és jövendöl a Messiás előfutáráról. Ez a két vonás benne van a Magnificatban is, de azokat megelőzi saját nagyságának, kiválasztottságának a bejelentése: „Nagyot tett velem ő, a Hatalmas és a Szent, ezért mostantól fogva boldognak hirdet minden nemzedék” (Lk 1,48–49). Ezért Lukács természetesnek tartja, hogy akinek személyes léte annyire Istenre támaszkodik, annak az énekét és jövendölését is a Szentlélek irányítja.

Ebből a szembeállításból kiindulva még egy megállapítást tehetünk Mária és az egyház kapcsolatára vonatkozóan. Kétségtelen, hogy a lét síkján az egyházat Krisztus úgy tartja fenn, mint saját testét, mint a szólótó a vesszőket. De neki megvan a funkcionális viszonya is az egyházhhoz, amit a Szentírás azzal jelez, hogy „Szentlélekkel eltelve” hirdette az Isten országát és tett jót mindenfelé (Lk 4,18; ApCsel 10,38). Az apostolok karizmája is a funkció, a tevékenység vonalán marad. Azért kapják a Szentlelket, hogy az ige szolgálói legyenek és Krisztus mellett tanúskodjanak. Diákonusi feladatra is olyanokat választanak ki, akik „Lélekkel eltelt bölcs férfiak” (ApCsel 6,3). Mária nem kap ilyen funkcionális szerepet az egyházban, az ő igazi karizmája itt is az anyaság marad. Aki anyja a Főnek, az anyja a titokzatos testnek is. Az egyházban az igazi Mária-tiszteletnek mindig is ez volt az alapja. Arra azonban itt is figyelünk kell, amit már fentebb említettünk, hogy az ő anyasága nem merült ki a biológiai rendben, mint ahogy egyetlen igazi anyaság sem merül ki abban. Hiszen az anya személy szerint, szellemi beállítottságával is anyja gyermekének. Máriánál hozzá kell még vennünk azt, hogy benne az anyaság egyúttal a kegyelmi kapcsolat alapja is. Ő egész hitével, egész szeretetével, egész kegyelmi megvilágosításával és megerősítésével volt Jézus anyja, s ezért az egyházra vonatkozó szellemi anyasága is ebbe a rendbe tartozik. Közbenjárása, szeretete azt célozza, hogy Fiának, a Főnek a misztikus teste kibontakozzék és elérje a nagykorúságot (Ef 4,13). A hívő közösség tudatában is volt mindig annak, hogy Isten Máriában az anyaság melegét és odaadását is üdvrendi tényezővé tette, ezért bontakozott ki a Mária-tiszteletnek annyi bensőséges formája.

Itt kell hivatkoznunk arra a párhuzamra és szembeállításra, amely a Gal 4,4-ben található: „Amikor elérkezett az idők teljessége, Isten elküldte Fiát, aki asszonytól született és ő alávetette magát a törvénynek, hogy kiváltsón minket a törvény szolgaságából s az Isten fiaivá lehessünk.” Az ellentét abban van, hogy az Isten Fia áldozatot vállal, amikor a földi asszony fia lesz, a párhuzam pedig abban, hogy mindkettőtől születik: az Atyától isteni természete szerint, a földi asszonytól embersége szerint. A kulcsszó azonban az „idők teljessége”. Ennek a kifejezésnek az üdvösség történetében széleskörű jelentése van, de itt elégedjünk meg annyival, hogy Isten gondoskodott az emberrel való teljes találkozásának méltó előkészítéséről. Örök terve

szerint úgy irányította a természetes kibontakozást és a földi történet, hogy az befogadója és eszköze legyen a megváltásnak. Azok a helyzetek és emberek, akikkel Jézus Krisztus kapcsolatba kerül, mind kifejezői az Isten és az ember találkozásának. Ezért az evangéliumból ki lehet olvasni Isten irgalmát, kegyelmének erejét, a szeretet nagyságát, más részről pedig az ember szabadságát, esedékenységét, ösztönösségét és a természetfölötti javak iránt való érzékenységét.

Ebbe a keretbe kell beállítani Mária anyaságát. Az Isten Fia valóságos ember lett, mindenben hasonló hozzánk, a bűnt kivéve. Ezért a gyermek és az anya kapcsolatát is úgy élte meg, mint minden ember. Szüksége volt a tőle kapott táplálékra, szeretetre és példamutatásra. Máriának olyan anyaságot kellett megvalósítani, amely az Isten Fiának egyéniségét alakította. Ide kell helyoznunk azokat a kegyelmi adományokat, amelyeket a szentírási szavak kifejeznek: kegyelemmel teljes, az Úr van veled, a Magasságbeli beborít árnyékával, a Szentlélek száll rád. Jézus csodálatos fogantatását nem lehet elválasztani az anyaság személyes és kegyelmi adományaitól. Mária ugyanezzel a kegyelmi felvértezéssel lett a misztikus testnek is anyja és egyúttal az egyház előképe. Benne már megjelent az ígélet, hogy az egyház is eljuthat arra az állapotra, amikor nem lesz benne sem ránc, sem szeplő (Ef 5,27), ahogy az Krisztus jegyeséhez illik. Az egyházza ugyanaz a Szentlélek szállt le, aki Máriát eltöltötte erejével — ezért az egyház is meg tudja valósítani anyai hivatását gyermekeivel szemben. Külön adománya azonban az, hogy mindig feltekinthet előképére és utánozhatja lelkületét.

Szennay András TENGERNEK CSILLAGA

II. János Pál pápa első németországi látogatása után egy protestáns lelkipásztor a televízióban így nyilatkozott: Igaz, a pápával alig tudtam mit kezdeni, de Mária jelenlétét — akiről a pápa látogatása során oly sokat szólt — szívesen venném saját egyházunkban. Így ugyanis kissé emberibbé, emberségesebbé válnék egyházunk. — E bevezető utalással kapcsolatban azt a kérdést szeretném feltenni: nem döbbsent-e kicsit rá a protestáns lelkész megjegyzése minket is arra, hogy egyházunkban — nem „elvben és általában” az egyházban, hanem elsősorban a kis ekleziológiákban, az egyházközségekben — sokmindennek sokkal emberibbnek, emberségesebbnek, sokkal több alázatról, emberi megértésről tanúskodónak, hitből fakadónak kellene lennie — mint ahogy azt valóban, életünk hétköznapi vagy ünnepei során meg tapasztaljuk. S ha így van — márpedig alighanem így van — akkor a hitből élő, a hit erejében remélő egyszerű názáreti lánynak, Máriának, a Szűznek példája, alázata bizonyára mindannyiunknak követendő felszólítás lehet.

Suenens bíboros és vele együtt sok más egyházi vezető, gyakorló lelkipásztor és szakteológus számos megnyilatkozásban, írásukban utalnak rá, hogy az elmúlt mintegy harminc esztendőben a Mária-tisztelet erős hanyatlásának lehettünk tanúi — elsősorban nem a szélesebb, a népi ájtatosságokon nevelődött vallási gyakorlat követőinél, hanem az értelmiség körében. Ennek okát kutatva állapítják meg: a túlságosan elvont mariológia nyomán bizonyos visszahatást kellett észlelnünk. A Mária-kultuszt aligha lehet azzal vonzóbbá tenni, Mária helyét aligha lehet azzal „előkelőbbé” tenni egyházunkban, ha túlzott spekulációk, elméletek tárgyaként állítjuk őt az emberek elé. Ugyanakkor azonban az sem kétséges, hogy az értelmiség számára — melynek körében egyébként a vallásos érdeklődés növekvőben van — a népies, az erősen szubjektív érzelmekre építő Mária-kultusz egyre kevésbé vonzó. A

valóban szolid vallásos gondolkodás, vallási gyakorlat számára — mely mindig a kinyilatkoztatásra épít, arra vezethető vissza — egyre kevésbé volt vonzó az a sajátos mariológia, mely többé-kevésbé függetlenül a krisztológikus összefüggésektől, mely ezekre szinte már nem is ügyelve a Megváltó helyett Szűz Máriát helyezte a vallási élet középpontjába. Ha valaki égen s földön ez ellen a szemlélet ellen tiltakoznék, az bizonyára maga a Boldogságos Szűz lenne.

Az ilyen és hasonló jelenségek, elmélet és gyakorlat következménye lett, hogy például a Mária-kultusz a liturgikus megújulás peremére szorult, a máriás lelkiség pedig — mintha Isten kinyilatkoztatott üzenete már nem lenne elsődleges — szinte kizárólag magánkinyilatkoztatásokból táplálkozott. Ezt az utat járva, ezt a gyakorlatot követve azután egyre inkább eltávolodott a bibliai alapoktól.

Meg kell tehát találnunk az elvesztett egyensúlyt, pontosabban: egyrészt teljességgel helytelen és igazolhatatlan lenne Szűz Máriának az őt megillető helyet az egyén és a közösség vallási életében meg nem adni, azaz — Suenens bíborossal szólva — újra fel kell fedoznünk az *igaz* Szűz Máriát. Másrészt: sohasem helyezhetjük őt — képletesen szólva — úgy az oltárra, mintha azon nem a közénk jött és velünk maradó Isten Fia, Jézus Krisztus állna és élne imádásunk középpontjában. Meg lehetünk róla győződve, hogy mindazoknál, akiknek lelkében-szívében a Mária-tisztelet meggyengült, megingott, csakis akkor és úgy képes majd újjáéledni, megszilárdulni, amilyen mértékben hozzákapsolják a Szűzanyát Fiához, Megváltónkhoz. És ha ez bekövetkezik, akkor Szűz Mária úgy áll előttünk, mint az Úr aláztos szolgálóleánya, akit a Szentlélek már Jézus születése előtt kiválasztott, kegyelmével töltött el. Mária az első — ha félre nem értjük a szót — keresztény, abban az értelemben ugyanis, hogy egészen Krisztushoz tartozó, testével, lelkével fiával, Jézussal összeforrott személy.

Ha Mária egész létében, életében, misztériumában felismerjük Isten művét — ez lesz a feltétlenül helyes és igazolt Mária-kultusz, máriás-lelkiségnek biztos alapja és ihletője. Ezt tartotta szem előtt a II. Vatikáni zsinat is, amikor a *Lumen gentium* utolsó fejezetében Szűz Mária összeforrottságát emelte ki a Megváltóval, Krisztussal, a fővel, és tagjaival, az egyházzal. Krisztus fénye változatlanul beragyogja Máriát, miként naprendszerünkben a Nap az égitesteket megvilágítja.

Szűz Mária őrizi meg, tartja ébren az emberszívekben Isten közelségét a teremtett világhoz, a megváltott emberhez. Az Emmanuél valósága az ő anyai közvetítésével vált emberi valósággá. Hogy az Isten emberi testben érkezett közénk, az elválaszthatatlan Mária kiválasztásától és az ő aláztos „fiat”-jától, igenjéltől. Ugyancsak Mária az, aki anyai közvetítésével képes emberibbé tenni mindannyiunkat, ha Fiához igazodunk, ha csendes nyitottsággal Fiára ügyelünk. — Tudjuk, hogy a kegyelemteljes Mária — nő és anya. Mint a gondos, nyitottszemű édesanyákban, őbenne is megvan az érzék a személyek és sajátosságaik, különbözőségeik iránt. Kifinomult érzéket tár elénk a gyakorlati vonatkozások, az élet apró gondjaival kapcsolatban. Gondoljunk csak a kánai menyegzőre. Egy arab közmondás szerint a férfiak az erdőt látják, a nők a fákat meg a leveleket. Szűz Mária is személyesen tart kapcsolatot mindazokkal, akik Fiához, Krisztushoz tartoznak. Ha diszkrét tapintatára ügyelünk — vagy ügyelnénk — emberibbé, meghittebbé válnék széles és szűkebb világunk, a családi élet, a létküzdelemtől terhes, a panaszoktól és sirástól hangos emberélet. És — erről meg lehetünk győződve — Mária tudatosított jelenléte, az őreá való intenzívebb ügyelés, az anya jelenlétének tiszteletben tartása segíthetné egyre jobban egyházunkat, kis és nagy egyházi közösségeinket abban is, hogy hajlékonyabbá váljanak a megmerevedett intézmények, hogy minimumra csökkenjen a már-már embertelen bürokrácia és az ún. diplomáciai ügyeskedés, hogy emberibbé és realisabbá váljanak a megmerevedett struktúrák, hogy megbecsültebbé váljanak egyházunkban a névtelenek, a nők — ezrek és milliók, akik a nap terhét és hevét készséggel viselik.

Jézus Krisztus után, aki a legtisztább, legemberibb, mert büntől mentes ember — Istentől kiválasztott édesanyja, Szűz Mária a legemberibb, anyai és tiszta emberszível érző, romlatlan agyafúrtság nélkül gondolkodó teremtmény. A kánai menyegzőn — fentebb már utaltunk rá — segítségére siet egy nagyon is emberi bajnak, tiszteletben

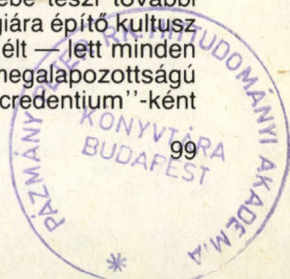
tart egy nagyon is emberi igényt: Nincs több boruk. Ó — milyen profán ügy — mondhatná valaki. Ó — mennyire emberi ügy — látta és átérezte Szűz Mária. Ez a kis epizód mélyen bevilágít emberi, anyai, másokról gondoskodni kívánó lelkébe. Szöges ellentét minden evilágtól és embertől elrugaszkodott pietizmusnak, amely szétszakítja a Teremtőt a teremtményektől, az istenit az emberitől, a vallásit a profántól. Mária nem „előkelő idegenként” élt világunkban. Évtizedeken át kivette részét a családi, hétköznapi gondokból és képes volt a teljes con-passiót is vállalni, együtt szenvedni Fiával. Nem vonult el környezetéből, nem csak a magasságok felé tekintett, volt szeme és szíve, hogy észrevegye családjá, környezete hétköznapi gondjait, küzdelmeit. Minden hamis fennköltségnek és túlfűtöttségnek ellentéte ez: Mária az alázatos szolgálóleány, a figyelmes és körültekintő, tapintatos nő és családanya.

Csodáljuk, szeretjük és — ha képesek vagyunk rá, de főleg, ha akarjuk is — követjük Mária érzékeny és tapintatos emberségét. De hát a kinyilatkoztatás tanítására, üzenetére, a kinyilatkoztatott szövegekre ügyelve — valóban megalapozott-e, szolid biblikus alapokon nyugszik-e Mária-tiszteletünk? Franz Mussner-nek, napjaink egyik legkiegyensúlyozottabb biblikustudósának néhány gondolatára utalok, amikor a kérdést igyekszem röviden megválaszolni.

„Ezentúl boldognak hirdet (engem) minden nemzedék — mert mily nagy dolgot művelt velem Ó, a Hatalmas és a Szent” — olvassuk, énekeljük a Magnificat-ban. Mária prófétai módon nyilatkozik az előtte álló üdvtörténeti időről. Az egyházatyák egész sora — épp e nyilatkozatra hivatkozva — nevezi a Szent Szűzet prófétának. A lorettói litánia is erre utal, amikor „próféták Királynőjeként” említi Máriát. E kijelentés: „Ezentúl boldognak hirdet minden nemzedék” — minden későbbi idő Mária-tiszteletének, Mária-kultuszának bibliai megalapozása. Azt majd a későbbi teológiai reflexió fogja csak pontosítani: miért is boldog, miért is oly sajátos Mária szerepe az üdvtörténetben, miért kell őt — kiemelve a szentek közül — egyedülálló módon tisztelnünk. A Magnificat szövegében azonban mindezen későbbi reflexió bennfoglaltan már megtalálható. Az a fiatal názáreti leány, aki meglátogatja rokonát, Erzsébetet — isteni sugallat nyomán — hallja, hogy Urának, Istenének lesz anyjává. És Mária erre reagál: Magasztalja Ielktem az Urat... ezentúl majd boldognak hirdet minden nemzedék. — Nyugodtan állíthatjuk: a fiatal názáreti leány, Mária ajkát a Szentlélek inspiráló, jóvendőt feltárho ihletése nélkül ilyen szavak nem hagyhatták el. Az eddig teljesen ismeretlen szűz kilép anonimitásából. A korabeli ezernyi Miriamból ő lesz az egyház története számára az egyedüli, a kiemelten tisztelt Mária, a Szent Szűz, a Megváltó anyja. Az Isten Fia fogadja el anyjának, és az utókor éppen ezért tiszteli majd őt. EZÉRT prófétálhat saját eljövendő boldogságáról, mi több, arról, hogy ezt a boldogságot tisztelettel hirdetik majd az eljövendő generációk. Minden, hitünkben megalapozott, elfogadott Mária-tiszteletnek ez a reális háttere, ez bibliai alapja.

S ha mindehhez még megfontoljuk, hogy Lukács, amikor ezt a látszólag jelentéktelen epizódot 70-80 körül evangéliumában rögzítette, bizonyára csakis azért jegyezte fel ezt mintegy két generációval Jézus születése után, mert kortársai és ő maga is má r kiemelt módon tisztelték Máriát, Jézus szűzi anyját. Az már teológiai megfontolás, hogy a Messiás anyjának személye hozzátartozik a Messiáshoz, következésképp ennek az anyának a megváltott világban szerepe és jelentősége meg is marad az idők végéig. Mária hitből fakadó Fiat-jával a megváltás művének lett bizonyos értelemben előkészítője és társa. Ezért is emeli ki az utókor oly erősen Erzsébet üdvözlétéből a „beata quae credidisti” kijelentést. És épp ezért az erős hitért nevezheti Máriát boldognak az utókor.

Minden mariológia és Mária-tisztelet alapja és kiindulópontja Máriának Isten üdvözítő tervében elfoglalt szerepe. Erre a szerepre azonban Isten nem kényszerítette őt. Mária alázatos, de határozott, hitből fakadó Fiat-ja Isten kezébe teszi további életalakulását. Sajnos, a népi, olykor már-már csak pseudomariológiára építő kultusz erről mintha megfeledkeznek. Az a Mária, aki hitt és e hite szerint élt — lett minden krisztushívőnek példaképe és anyja. Csak utalnék rá, hogy a bibliai megalapozottságú Mária-tisztelet alapján nem „mater fidelium”-ként, hanem „mater credentium”-ként

kell őt tekintenünk. Azoknak lett anyjává, akik — az ő példáját követve — minden visszavonás és fenntartás nélkül átadják magukat Istennek, igent mondanak Isten meghívó, kiválasztó és küldő szavára. Ahogyan az eljövendő Megváltóról olvashatjuk már az ószövetségi Írásban: Itt vagyok, jövök Atyám, hogy megtegyem akaratomat — ugyanígy mondta ki erős hitből fakadóan, a kegyelemmel eltelve Mária: fiat mihi secundum verbum tuum — legyen a te igéd szerint. A két „igen” az üdvtörténetben szétszakíthatatlanul egybeforrt.

Vannak órák a történelemben, amikor újra és újra emlékezetbe kell idézni, szívünkbe kell vésní: mit is jelent Mária a világ, a hányatott emberiség — a mi számunkra. Korunk pápái az elmúlt súlyos évtizedek során erre ismételten felhívták a figyelmet, mert látták, hogy az emberiség, de igen nagyszámú ember is — Danteval szólva — nagy, sötét erdőbe jutott s a biztos utat nem leli.

A számos elhangzott, leírt megállapítás mind egy irányba mutat. Erre az irányvételre szeretnék a Mária-antifóna néhány szavával rámutatni. A Salve Regina-ban énekeljük: vita, dulcedo et spes nostra — életünk, édességünk és reménységünk, Mária.

Világunk nagyszerű eredményeknek és tragikus eseményeknek tanúja. Sokminden lenyűgöz, de talán még több az, ami aggaszt. Az emberi munka és tudomány eredményei tiszteletet parancsolnak, de az elért eredmények kétélűek. Oly dárdát tart az emberiség kezében, melyet egykönnyen visszafelé, önmaga ellen is fordíthat. És — ébred fel nagyszámú emberben a kérdés: mindez miért? Mi mindennek a végső értelme és célja? Mi számomra az értelme mindannak, ami bennem és körülöttem zajlik? Ezek olykor nehéz, máskor kényelmetlen kérdések — de életbevágó kérdések. Az ember, a gondolkodó, a lelkiismeretes ember minderre választ igényel.

A válaszadásnál segítségünkre siet Mária: az é l e t felé, az el nem múltó élet felé mutat, amikor Fiához vezet: „Tegyétek, amit mond” (Jn 2,5). Arra a Jézusra mutat, aki egyedül mondhatta el önmagáról: neki örök életet biztosító tanítása, igéi vannak, mert „ő az út, az igazság, az élet”. A napkeleti bölcsek példája ma is arra tanít: keresni kell a csillagot, az utat, az életet. Meg lehetett akkor is találni és lehetséges ez ma is. Ott volt, ott van, ahol Mária. Együtt élt vele kisgyermekkorában és együtt van vele ma is dicsőségében. Anya és gyermeke egymástól — ez az élet törvénye — elszakíthatatlanok. A megtestesülés Mária hitből fakadó, alázatos Igen szavával kapcsolódik.

Világunk nem csak bölcselekre, nem csak tudósokra vágyik, talán épp ezekre kevésbé mint valaha. Az é l e t után sóhajtoz, a biztos élet után, az után, Aki az élet adója és az örök élet záloga.

Mária mint egykor, ma is konkrét valóságában hozza közel a világhoz, az emberekhez, hozzánk az Életet, Utunkat, Megváltónkat. Napjainkban kereső, a több és jobb, az el nem múltó élet után vágyó, az emberibb élet után sóvárgó emberei számára, az élet értelmét keresők számára — Szűz Mária az útmutatónk és vezetőnk. Csak — tegyük meg, amit Fia mond . . .

Világunk sokmindentől szenved. Igaz, a II. Vatikáni zsinat utolsó dokumentuma így kezdődik: Gaudium et spes, öröm és reménység — de azonnal így folytatja a szöveg: gyász és szorongás közt hányódik a ma embere. Ha valaha, hát ma szükségünk van a szenvedést és gyászt enyhítő „dulcedo”-ra, é d e s s é g r e . Senki ne gondoljon most édeskedő, érzelgő vigasztalásra, hanem a szenvedések valódi enyhítőjére. S Mária áll megint elénk. Nem ugyan azért, hogy önmagát adja — bár anyai jóságával ott is segít, ahol ember már nem segíthet — hanem, hogy újra csak Fia felé mutasson. Mária épp e rámutatással segít abban, hogy szenvedéseink megszentelheessük. Az Istenanya sem értett meg sokmindent — sem a jászolnál, sem a kereszt alatt —, de a családi élet gondjai közt és a nehéz megpróbáltatás idején is kitarított Fia mellett. És ma is arra tanít — bármilyen paradoxul hallatszik is a Jézustól távol álló fülnek —, hogy a szenvedés is lehet „édes”, ha Krisztussal együtt, az ő erejében vállaljuk. „Mily nagy dologot művelt velem Ő, a hatalmas” — halljuk újra és újra a Magnificatban. Valóban, a Hatalmasra kell építenünk mindent, ha kicsit is „édesebb”, elviselhetőbbé kívánjuk tenni szorongások és gyász között zajló életünket. Mert csakis Őneki van ereje, hogy elgördítse a követ a földi szemmel véglegesnek tűnő és a végleges elmúlás rémét felidéző sziklasír elől.

Végül: bármennyire is vésődjék be az emberarc barázdáiba a szenvedés, bármennyire is tépje fájdalom az ember testét-szívét — amíg él, r e m é l . Nem adja fel, nem akarja feladni a reményt. Minden háború után eltakarítja a romokat és kijelenti: ez volt az utolsó, soha többé ilyent. Mindig szebb, békésebb, jobb világról álmodik, annak elérézését várja. Egyszóval: remél. Szűz Mária — ahogyan ezt az 1954-es mariológiai kongresszus megfogalmazta: a jobb világ ihletője, sőt forrása számunkra. Természetesen azok számára, akik hisznek Fiában, annak megváltó erejében. És akik bíznak abban, hogy az égi anya, Mária segít. Segít, mert minden várakozó számára, ő volt és marad az „Úrjövetnek” asszonya. Mert ő az anya, aki Fiában mindannyiunkat magához ölel.

Amikor Szent Péter a templomajtóban kuporgó nyomoréknak nem alamizsnát adott, mivel aranya-ezüstje nem volt, de igenis, a Názáreti Jézus nevében elmondta: kelj fel és járj, akkor — bár egészen biztosra vehetjük, hogy nem gondolt rá — Mária nyomába szegődve cselekedett. Mert Mária sem pénzt, gazdagságot, evilági kincset ígér, hanem azt adja ma is a világnak, akit ő maga befogadott: Jézust, akinek nevében és erejében mindig képesek vagyunk felemelkedni, akinek erejében újra járni tudunk.

Minden ádventben és karácsonyi időben az Alma Redemptoris antifónát énekeli, és abban a Stella maris-ra gondolunk, amikor Máriát kérleljük. A Szentföldön a Kármel hegyen épült fel a Stella maris főhehőre meszelt temploma. A Tengernek Csillagatemplom nemcsak búcsújáráhőhely, de sokáig útmutató is volt. A tengeren irányt kereső hajósok, ha megpillantották, hamarosan révbe érkeztek. — Ma már kissé elkoptatott a hasonlat, amikor arról szőlunk, hogy az ember az élet tengerén hajózik. Mégis, ez a gondolat ihlette meg régen Szent Bernátot, amikor leírta a biztató, reménykeltő szavakat: Ha feltámadnak a kísértések viharai ha utad a szorongattatások zátonyai között vezet, nézd a Tenger Csillagát, szőlítsd Máriát! — Ha a gőgnek, irigységnek, nagyravágyásnak hullámain hányódsz, tekints a Csillagra, hívjad Máriát! — Ha nagy bűnök nyugtalanítanak, ha lelkiismereted zaklat, ha az ítélettől rettegsz s a kétségbeesés örvényébe kezdesz alámerőlni, gondoldj Máriára! — Veszedelmekben, szükségben, minden bajban — hívđ segítségőül Máriát! — Ha őt követed, utad el nem véted, ha őt kéred, reményed fel nem adod, ha őreá gondolsz, el nem tévedsz. Ha ő fog fel, össze nem roskadhatsz, ha ő pártfogol, nincs mitől félned, ha ő vezérel, erőd nem hagy el — az ő jóságos támogatásával célba érsz.

Ebben a Mária-évben Szűz Mária támogatását, jóságos gondoskodását kérjük önmagunk és egymás számára: hogy célunkat el ne vétsük, hogy célba érjünk.

Szėll Margit MÁRIA VÉDELMEBEN

„Mária Isten zarándok népe biztos reményének és vigasztalásának jele.”

(Redemptoris Mater 50.)

„Akár élünk, akár meghalunk, Krisztussal együtt elnyerjük az életet. Ezért vigasztaljátok és bátorítsátok egymást . . .” — mondja Szent Pál az első századforduló miatt már előre rettegő híveinek (1Tesz 5,10).

A századfordulókon, méginkább az ezredfordulón (a khiliaszták ui. Jézus ezeréves uralmát hirdették) az embereket egyfajta rettegés fogja el. Elszaporodnak a szekták, a fenyegető áljövendölések. — A számonkérés érzése, a belső sürgetés arra, hogy idejében rendbe tegyők ügyeinket, mindig indokolt, mert, amint az adventi liturgiában olvassuk: „Elközelgett az Isten országa” (Lk 21,33). — A korfordulón pedig, a *félelem*

és a *reménység* időszaka még fogékonyabbá tesz a *megtérésre*, készebbé a *megérkezésre!*

Az első ezredfordulón a clunyi reform hozta meg az egyház belső megújulását, az európai népek életébe pedig a lelki-szellemi-erkölcsi fellendülést. Európa első szent uralkodója, István király is ebben a szellemben vezette be népét az igazi keresztény életbe. Fia elvesztése után azonban, élete végén őt is elfogta az aggodalom népe jövője iránt, ezért fordult a Népek Csillagához (ahogy az ezredfordulóban fellendült Mária-kultusz olyan szívesen nevezte), és Mária oltalmába ajánlotta népét minden időkre.

I. Eredendő emberi félelem az, ami a századvégi pánikban összetorlódik, egyébként mindig jelen van a különféle csoportokban és az egyéneknél. Egyszer feltör, máskor a tudat alá süllyed. — „A félelem az ember alapérzése, ami léte függőségéből és haláltudatából ered.” — Ebben a tényben ismeri fel az élet mozgatóerejét Fritz Riemann pszichológiája. A korábban annyit hangoztatott freudi élvezeti elv (a nemiség, a pénz, a jólét hajhászása) is csupán menekülés a félelem elől. Az „eredendő félelem” leküzdésére szolgál a köznapi biztonság és megbiztosítás (gondoljunk csak az életbiztosítások szép, de gyakran megtévesztő reklámjaira). A félelemre keresünk gyógyírt a tudományban, vigasztalást a vallásban. — A második évezred végén félelmünk még fokozottabb. Jobban ismerjük önmagunkat, a körülöttünk tornyosuló veszélyeket, így minden vívmányunk ellenére nyilvánvalóbbá válik tehetetlenségünk a váratlan betegségekkel és világveszélyekkel szemben. Ezért is erősödött fel ma a vallási igazságok keresése. „A vallás a személyes Atyaistenhez való létviszonyunk újrafelismerése . . . Életünk minden gyámoltalansága az Atya iránti vágyunk örökös kifejeződése” — állapítja meg Freud Romain Rolandhoz írt levelében (Ges. W. XIV. 421). C. G. Jung viszont rámutat a „*lélek mélyén rejtőző anya-gyermekviszony*” ősi képére. Az első lelki élményeink életünk során visszatérnek és ezek nyomán tapasztaljuk meg először a védelmező Teljességet. Létünk mélységeiből, a „kollektív tudattalanból” (kollektív, mert minden emberben jelen van) feltör a mítoszokban az ősi jelkép, a Magna Mater, a létünket védelmező Nagy Anya alakja. Az ember ugyanis csak az (igazi) anyakapcsolatban sejtetheti meg az isteni Misztériumot. Számos megfigyelésből vonja le ezt a következtetést Antoine Vergote valláspszichológus (Ist. Religionspsychologie, Mütterliche Werte fejezetét, Olten 1970). — És amint az egyesek anyaképe az emberiség ilyen szimbólumává szélesedett — ugyanúgy vissza is vezethető a konkrét anyára!

II. A megtestesült Krisztus történeti édesanyjában találja meg a keresztény közösség a védelmező-vigasztaló anyát, az eszményi nőt. Hitünk valóságában Mária teljesértékűleg hordozza és tölti be eredendő anyaigényünket, hiszen ő védettségünk-megváltottságunk és üdvösséges örömünk Oka! — A keresztények anyja nem mítosz, nem kivetítés, hanem életünk Megmentője-Vigasztalója-Védelmezője (parakletosz). Isten kegyelméből az emberek között elsőként jogosult erre a címre, mert igenjével Megváltónk befogadó-megtestesítő anyja lett. — Aki tehát elismeri a bűn sötét valóságát, az abból való megváltottságunk kegyelmét, annak el kell fogadni, hogy Mária mindig vigasztaló-védelmet jelent életünkben. Az egyes népek bevezetése a kereszténységbe sok megértést és tapintatot kíván. Nem lehet őket erőszakosan kiszakítani hagyományaikból, főleg az örökölt anyaképből, úgy mint csecsemőt anyja kebléről. A misszionálás során mindig átfogó intelligenciára van szükség, hogy a régi keretből folyamatosan vezessék át az embereket Krisztushoz és édesanyjához. Van azonban egy bizonyos homályos, átmeneti szakasz is, amit gyakran a folklor kutatói félremagyaráznak: a korábbi Magna Mater eszmét közvetlenül azonosítják a később elfogadott Mária-tisztelettel, holott csak bizonyos nyelvi, vagy külső szokások megőrzéséről van szó. A folyamatos átmenetre a legjobb példákat a keleti keresztény-

ségtől vehetjük. Gyakran nevezik Máriát többek között a Bölcsesség trónusának, mivel ő fogadta magába, hordozta az isteni Bölcsesség emberi testét. Az elnevezés háttérében ott él a görög Hagia Szófia, valamint az egyiptomi Szófia istenasszony emléke és ez vezetett az ősi jelző megőrzéséhez (vö. Erich Neumann: Ursprungsgeschichte des Bewusstseins, Kindler Taschenbuch).

Az áttekintő elmélet felismerése nyomán még fontosabbá vált az „*anyaszükséglet*” *hiányának gyakorlati lelki gondozása*. Akit anyja elhagyott vagy mellette van ugyan, de soha sem tudta igazán elfogadni gyermekét, annak a fejlődő személyisége ezt egy életre megsínyli, hacsak nem nyújtanak neki vagy nem talál ő magának igazi női eszményt vagy olyan személyt, aki az anya létszükségletét helyettesíteni tudja. Ennek a helyzetnek pozitív példáját ismerhetjük fel II. János Pál pápa személyében. Hogy miért tudja olyan intenzív, bensőséges átéléssel a vigasztaló Anyát bemutatni a mai szorongó világnak, azt saját visszaemlékezéseiből tudhatjuk meg:

„Még nem voltam elsőáldozó, amikor édesanyámat elvesztettem . . . Azoknak a fiaknak az életében, akiket édesapjuk egyedül nevel fel — bármilyen odaadással és szeretettel is — elérkezik egy pillanat, amikor fájoan tudatosul bennük az édesanya hiánya . . .” (A. Frossard: *Ne féljeteK*, 1986. 120). — De mennyire jó volt ez a „*fájó tudatosulás*”, mert ez indította arra, hogy megkeresse a számára megfelelő eszményképet. Érzékeny kamaszkorban talált rá menyeyi Édesanyjára, akinek egy életre átadta magát, amint azt a „*Totus tuus*” — „*Egészen a Tied*” főpásztori jelmondata is mutatja. Ennek a Mária-áhitatnak köszönheti, hogy később — már egészen árván is — kiegyensúlyozott, egészséges személyiséggé fejlődhetett. — Akinek ugyanis nincs ereje vagy egyéb módja a hiányolt anyai jószág iránti olthatatlan szomját enyhíteni, vagy esetleg tudatosan el is fojtja azt — félszeg, merev magatartású lesz vagy éppen agresszív válik. És ami a megfigyelések szerint még sajnálatosabb, aligha lesz képes életében az igazi szeretet, szerelem elfogadására. A nőben mindvégig — sokszor öntudatlanul — a házasságon belül is, pillanatnyi élvezete szextárgyát látja. Igaz, mondhatná valaki, vannak olyan túlzó Mária-rajongók, akik az anyához való kötődésük miatt mindvégig önállótlan és éretlen személyiségek maradnak. De talán ezeket is éppen Mária-tiszteletük tudja — az eltévelyedések helyett — a normális élet szintjén fenntartani?! Ezért is tanácsolja az egyház, hogy Mária-keresésünket, éppen úgy, mint minden más kultuszt, életünk különböző korszakaiban, ismételten átgondoljuk. Karol Wojtyła, az akkori szódagyári munkás is milyen alaposággal tanulmányozta Monforti Grignon Lajos könyvét: „Sokáig mindenhová magammal hordoztam ezt a könyvet . . . úgy, hogy szép fedőlapja foltos lett a méstől . . . Hamar észrevettem, hogy barokk stílusa mögött *valami alapvető dolgról van szó* . . . Míg azelőtt attól féltem, hogy a máriás áhitat eltakarja előlem Krisztust . . . most felismertem, hogy a valóság egészen más. Krisztus anyjához fűződő viszonyunk szervesen következik a Krisztus-misztériumhoz való kötelékünkéből . . . Az eredmény az lett, hogy gyermekkoromnak, sőt kamaszkoromnak Krisztus édesanyja iránti tisztelete egy *új magatartásnak* adta át a helyét. A hitem mélyéről fakadó olyan áhitatnak, amely a szentháromsági és krisztológiai valóság középpontjából fakad . . . *Az így kialakított máriás áhitatom azóta is tart. Belső életem, lelkiségi teológiám szerves része lett.* . . . Krisztus édesanyja iránti tisztelem hozzásegített ahhoz (is), hogy mindig figyelmes legyek a Nővel szemben, és csak növelte tiszteletemet a női misztérium iránt . . .” (Frossard, 114, 117). — A háború borzalmait, az üldözöttek rettegéseit átélve, Wojtyła már korán felismerte az „ember eredendő félelmeit”, főleg azt, amit napjaink krízisei okoznak a népeknek. Ez az elmélyedt tudatosság élt benne akkor is, amikor Krisztus helyetteseként lépett a Világ elé. A médiák messze visszhangozták első, vigasztaló üzenetét a világnak. A Feltámadott szavait ismételte: *Ne féljeteK!* — Az igazi hívőkkel együtt, a pápa azt hirdeti, hogy a feltámadott Krisztustól megígért Vigasztaló Lélek ereje elválaszthatatlan Máriától, a megváltás misztériumának hordozójától.

III. Mária és a Szentlélek kapcsolatának bensőséges hitéről meglepő adattal szolgál Joan Arnold, amerikai teológusnő (Maria — Gottesmutterchaft und Frau, Concilium 1976/1). Diasban (Dominika közt.) egy olyan Szentlélek-körmenetnek lehetett tanúja, melynek élén ékes Mária-szobrot vittek. A papságtól megtudta, hogy az ottani híveknek már kezdettől fogva — a lényegre mutató hithirdetések nyomán — Máriaiban mutatják be a Szentlelket. Ennek a szimbolikus „azonosításnak” a rendkívüli értéke az, hogy megváltásunk főigazságainak összefüggéseire mutat rá (míg a szokásos képek: tűz, szélvihar, galamb a Lélek hatásának egy-egy vonását jelzik).

Már a teremtéstörténet első mondatában is megtaláljuk az *isteni Lélek anyai-vigasztaló-védő* működését: „Isten Lelke lebegett a vizek felett” (1,1b). — Korabeli szemléletben ez annyit jelent, hogy a teremtő Lélek olyan gondossággal hozza létre a világot — amint az anyamadar óvja teste melegével kicsinyeit. A Lélek és az isteni vigasztalás nyomát még számos helyen megtaláljuk. Itt csak a babiloni fogságban támadt nagy prófétára utalunk (mivel nevét titokban tartja, csak Másodizajásnak nevezhetjük) aki a közvetlen szabadulás reményén túlmutatva (amit Kürosz perzsa királytól vártak), az igazi Vigasztalóról, a szabadító Messiásról beszél, aki a Népek Világossága (vö. Lumen gentium enciklika kezdő szavait; Iz 40—55. fej.). Majd tolmácsolja Isten szavait: Ne félj, megváltalak, neveden szólítalak, az enyém vagy. Ne félj, mert veled vagyok! (Iz 43, 1b.5a). A kiválasztott népnek adott kijelentések az emberiség örök vágyát a Vigasztalóra, a személyes Istenben teljesítik be. — Ám az *isteni Vigasztaló közénk jött*, hogy isteni közvetítőnk, védelmezőnk legyen (parakletosz), amint a János levélben olvassuk: „Szószólónk és Vigasztalónk van az Atyánál, Jézus Krisztus, az Igaz (1Jn 2,1). — Amikor pedig Jézusnak távoznia kell a földről, ezt mondja: „... én más Vigasztalót adok nektek: az Igazság Lelkét, aki mindörökkre veletek marad... S a Vigasztaló, a Szentlélek majd megtanít benneteket mindenre, és eszetekbe juttat mindent, amit mondtam nektek” (Jn 14,26).

Üdvtörténetünk során elsőként Mária „tanulta meg” a Lélek Igazságát, amikor erejével átjárta — és erről tanúskodott egész életében. Rejtetten, mégis erőt adó támogatással volt jelen az egyház születésénél, és biztos reménységben várakozva tartotta össze az apostolokat, így „együtt maradtak az asszonyokkal és Máriával és egy szívvel lélekkel imádkoztak. Míg egyszer csak szétoszló tüzes nyelvek lobbantak fel előttük és leereszkedtek mindnyájukra” (ApCsel 1,14; 2,1—4). A Lélek tehát most egyénenként világosítja fel őket Krisztus igazságáról, és erőt ad nekik, hogy tanúi — ha kell, vértanúi — legyenek a világ minden táján.

Mindannyiunk menedéke. Amint az édesanya bátorítja sötétben rettegő gyermekét, úgy erősít, készít fel minket is Mária az örök élet világosságára „most és halálunk óráján”. A csínytevő gyermek félve a büntetéstől, anyjához menekül, az pedig beláttatja vele tette helytelenségét, és egyengeti az utat az igazságos atya felé. Ugyanígy bizalommal vonzódnak a bűnösök Máriához, az emberi teremtményhez, aki közbenjár, Fiának ajánlja gyermekeit. Minket pedig figyelmeztet: „Tegyétek meg, amit mond!” (Lk 2,5)

Összefoglalva. A kitűzött szempontunkat, a Mária-év célját jól megvalósítjuk akkor, ha magunkban is, másokkal is végig elmélkedjük és tisztázzuk azokat a nagy összefüggéseket, amik — 1. a kezdettől lelkünkbe rejtett anyai igény — 2. ennek megszemélyesült beteljesítője: Mária, az egyház anyja — 3. valamint a Szentlélek kegyelmi ereje között fennállnak. Így teszünk eleget 1987. Pünkösdi vigiliáján kapott pápai buzdításnak:

Ujítsuk fel magunkban Mária üdvösségtörténeti küldetését. Tárjuk fel a Szentlélek, mint Vigasztaló, és Mária, a vigasztaló-szószóló Anyánk közötti belső kapcsolatot. Ezzel rátalálunk *üdvösségünk alapmisztériumára*: „Amint ugyanis Jézus anyja a mennyben — testében már megdicsőülten — mintaképe és kezdete annak az egyháznak, melynek az eljövendő világkorszakban kell beteljesednie —, úgy ezen a földön a biztos remény és vigasztalás jeleként világít Isten zarándok népe élén, addig, amíg el nem jön az Úr napja” (Lumen gentium 68.).

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE

MARIE-DOMINIQUE CHENU OP PROFESSZORRAL

„ÉS MEGÚJÍTOD A FÖLD SZÍNÉT”

Professzor Úr, az Ön gondolkodását mind a mai napig az „Új” iránti fogékonyság jellemzi. Szóljon nekünk most a megújító Lélekről!

A keresztény gondolkodást az igazán „Új” jellemzi, az, ami Krisztus feltámadásából, a húsvéti titokból fakad. Az „Új” magyarázata teljességgel nem a múltban, hanem a jövőben van: Isten előttünk jár! Hív, sürget és szabaddá tesz minket. — Minden más isten hamis isten, bálvány, halott isten. És ez a hamis istenkép még ma is igen sok keresztényt tart fogva. Az ilyen istenről gondoljuk azt, hogy ő csak parancsol, visszaszorítja vágyainkat, valami érthetetlen okból mindig nyomunkban van azért, hogy tetten érjen minket. Sokan saját számonkérésük eszközeként használják fel vagy éppen a felelősségtől, a teremtő megújítástól irtózók menedékül szolgál.

Ezzel szemben az igaz Isten a Teremtő, a mindig Új és Újjáalkotó, aki belépett közénk a világba, hogy megújítson minket, bűnösöket. Őt nem kell sem feltalálni, sem bizonyítani. Hangsúlyozom: az igaz Isten önként nyilatkoztatja ki önmagát. A Szentlélek Isten új Prófétaaként jött a világba. Nélküle az Atya távollévő, Krisztus a múltté lenne, az Evangélium holt betű, az egyház pusztá szervezet a hatalom birtoklására. A küldetés csak propagandává válna, a keresztény cselekvés a rabszolgák erkölcsé lenne. — Megvallom, ezeket az igazságokat magam is megrendülten fogadtam I. Hazim keleti pátriárkától 1968-ban, Uppsalában — és sokmindent megvilágított bennem.

És ezek a gondolatok ma is aktuálisak?

Sajnos, főleg ami a negatívumokat illeti, azt kell mondanom, igen. A zsinat kezdete után 25 esztendővel a nyugati kereszténység ma is a deisták istenével, az „ész istenével” küszködik. A zsinatra a keleti teológusok hoztak friss fuvallatot, amikor az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek titokzatos működésére hívták fel a figyelmet az egyházban és a történelemben.

Professzor Úr már többször említette, hogy saját maga is találkozott a zsinaton a Lélek fuvallatával.

Minden a II. Vatikáni zsinat előkészítésénél kezdődött. Az előre kidolgozott szövegek élettelen merevsége legszembetűnőbben éppen az isteni kinyilatkoztatásról szóló skémában mutatkozott meg. Itt nem valami éles vitákat keltő kérdésekre kell gondolni. A hitletétemény tiszta dogmatikus megfogalmazását adták elének, de hiányzott belőle az éltető Lélek. A keleti atyák tudatosították ezt bennünk, amikor a szentháromságos kinyilatkoztatásról szóltak. Ez a felismerés, mintegy a Lélek adományaként, szinte észrevétlenül terjedt szét közöttünk, és egyszerre mindenki ezen a nyelven beszélt. Az áttörést az a belátás adta, hogy Isten Szavát úgy kell bemutatnunk, mint az Isten-találkozás „helyét”, ami itt és most minden kereszténynek átélhető. Néhány jelentős hozzászólásból idézek, nehogy végleg feledésbe menjenek. — Guano püspöknek, a skéma előadójának ez volt a felismerése: „Isten Szaváról itt úgy

kell szólnunk, hogy ne csak az igazságot mondjuk ki és az értelmet világosítsuk meg, hanem magát az *élő, szerető Istent szólaltassuk meg*, aki teremtő erejével az egész embert átjárja . . .” — Hakim görög-melkita püspök sajnálatosnak találta, hogy „a keleti teológiának olyan nagy egyéniségei, mint Jeruzsálemi Cirill, Maximosz hitvalló vagy Damaszkuszi János ismeretlenek Önök előtt, és így az egyetemes keresztény hitet a latin teológia számára foglalják le.” — A keleti egyházban a hit közvetítésének tere a liturgia, és a hitbe való bevezetés a szentségek útján történik. Krisztus titkát az üdvrend (oikonomia) mindig megújuló eseményeiben tapasztalják meg; Az Őszövettség előkészíti, Krisztus teljesíti és a Szentlélek erejével az egyház újra meg újra megvalósítja. — Andreas Scrima arhimandrita a Szentírás felől közelített: A Szentírás már kezdetben is igehirdetés volt, liturgiai és prófétai valóság, azaz a Szentlélek tanúságtétele a Krisztus-eseményről — és csak utána lett leírt könyv. A keleti keresztények ezután is megtartották az „üdv történeti konszekrációt”: Krisztus megújuló áldozata a Szentlélek erejével újból kinyilatkoztatja az Atyát. Az Eucharisztia ünneplésébe foglaltak bele minden emberi eseményt is (megemlékezés élőkről, holtakról). Hagyományként megtartották az üdv történeti epikláziseket, a Szentlélek többszörös segítségül hívását. Ez a hagyomány nem más, mint a Szentlélek megújuló teofániája, amely nélkül a történelem számunkra érthetetlen, a Szentírás pedig holt betű marad. — A nyugati atyák közül elsőnek Meyer bíborost készítette szóra a Lélek: Nagyon örülök, hogy végre tanúi lehetünk a hagyomány élő, dinamikus felfogásának, amely kiszabadítja a tanítási formák kötelékéből. A szentlelkes hagyomány végre kiáradhat az egyház egész liturgiájára és élő praxisára. — *Teológiaiul úgy foglalnám össze: A Dei Verbum konstitúció talaján kelt új életre a Szentlélek. A szentháromságos Isten két belső örök eredését (generatio, spiratio) mi két történelmi eseményben tapasztalhatjuk meg: a Fiú megtestesülésében és a Szentlélek elküldésében. Ezt úgy is mondhatjuk: Az egyház Krisztus teste, ugyanakkor a Szentlélek közössége. — Ma az egyház életében bekövetkezett a Szentlélek működésének világosabb felismerése. És ez döntő hatással van istenképünkre: a deista istenkép helyére újra a kinyilatkozott, szentháromságos, élő Isten kerül.*

Az ilyen nagy szemléleti fordulat után hol és hogyan találkozhatunk mi a Szentlélek hatásaival?

Mindenekelőtt a *liturgikus ünnepléseken*. Az Eucharisztia ünneplésébe beillesztették az epiklázisek (lélek hívások) új változatait. Jobban betekintheünk a liturgia bibliai olvasmányai, a szentségi szimbólumokba, az isteni misztérium dimenzióiba. Sajnos, a bérálás még ma sem nyerte el igazi szentlelkes jellegét sem az előkészítésben, sem az ünnepélyes kiszolgáltatásban. — A Lélek ébredése, mint tudjuk, mindig közösségben kezdődik (vö. első Pünkösöd, zsinat stb.). Az a lelki öröm a liturgikus ünneplésekben — amit a rubrikák szigorú betartásának aggálya oly sokáig visszafogott — ma nyíltan felszabadul, izzásba hozza a hívók lelkét, mert ösztönös-intuitív módon megérik a Lélek jelenlétét. Amin még a nyugati konformisták megbotránkoznak, az a harmadik világ új egyházainak elementáris szükséglete: a belső öröm kifejezése énekekben, mozgásban, gesztusokban, színekben stb. A Lélek ébredése így kedvez az új imák, ritmikus fohászok keletkezésének, a spontán imacsoportok létrejöttének.

Hitünk közlése és átadása is kezd ma már új formát ölteni. Nem az oktatás, a fogalmi meghatározások állnak az első helyen, sokkal értékesebbek a hittanítást kísérő, közösségben adott tanúságtételek az igehirdetők és az igehallgatók részéről egyaránt. — Az evangéliumi eredetű „tanúságtétel” szót Luther óta háttérbe szorítottuk, úgy véltük, hogy a „dogmatikus tárgyilagosságot” veszélyezteti. A modernizmus idején a „hit megtapasztalása” kifejezés is gyanússá vált. — És mit látunk? Ma már túljutottunk a krízisen. A zsinati szövegekben és a katekézisen jól megfér a hiteles tanítás az egyéni tapasztalással és a személyes tanúságtétellel. VI. Pál szavait idézem: „Isten

szavát, sokkal inkább mint valaha, csak úgy lehet igazán hirdetni és befogadni, ha a Szentlélek erejével tanúskodunk róla úgy, hogy a keresztény cselekvésben is felismerhetően a testvérek javát szolgálja.” (Roy bíborosnak írt leveléből 1971.) „Az egyház nem ‚kívülről’ viszi a tanúságot az embereknek, hanem a valóban átélt és megtapasztalt hitigazságokat bölcsen megkülönbözteti, igazi értelmében kifejtji és testvériesen osztja szét.” (Püspöki szinóduson, 1974.)

A hagyomány szemlélete is megújult a Lélek erejében. Ismét VI. Pált idézem: A hagyományt úgy kell felfogni, mint az evangélium újrateljesítését a jelen történelmi valóságában” (1976. okt. 30.). A *lelkipásztorkodás* nem egyéb, mint a történelemben tovább kibontakozó hagyomány. Igaz, a hagyomány a múlt hűségese megőrzése és átadása, de maga a jelen is. Az a „hely”, ahol a Szentlélek intenzív közreműködésével egybeforr a hit átadása és mai megtapasztalása. A különféle emberi adottságok komplex összjátéka felett örökdió a Lélek, mert a „világ ideje” a „Szentlélek időszaka” is! Az egyház intézménye sem lehet más, mint amelyet a Szentháromság tesz élővé és hatékonyra a Fiú és a Lélek állandó küldése által.

A Szentlélek adományairól, ajándékairól is tessék szólni!

A Lélek adományairól ma valóban nagyon fontos beszélni. Amíg a megkeresztelt egyénileg gyarapszik a megszentelő kegyelemben, a Lélek a *karizmákkal* teszi alkalmassá arra, hogy felnőttként az egyház megújulásában sajátos munkát, szolgálatot vállaljon. Ezt a *Lumen gentium* enciklika 12. pontjában olvashatjuk. Suenens bíboros ennek, az Egyházzal szóló okmányának az előkészítésénél különös hangsúllyal hívta fel a figyelmet a *közösségi kegyelmek* fontosságára. Az ősegyház gyakorlatáról megfeledekezve — az individuális lelkiség még a közelmúltban is valami rendkívüli jelenségnek tartotta a karizmát, amiben csak nagy szentek, rendalapítók stb. részesültek. Pedig azok minden keresztény számára adottak. A Szentlélek erejével ma Isten népének küldetéstudata újjáéledt. Annak tudatosítására és megvalósítására, hogy az egyház fejlődéséért minden tagja felelős, minden tagjának szüksége van sajátos karizmára. A karizmák jellemzője, hogy nem „intézményesítettek”. Az adott helyzetben a keresztényeket „belső ösztönzéseként” indítják cselekvésre. Főleg a kilátástalan helyzetekben a Szentlélek arra ösztönzi a hűséges hívőket, hogy mindig megújítsák Krisztus testét. Az egyház „jelenléte a világban” sokkal többet kíván annál, hogy a fennálló rendet „szakralizálja”. A világban az egyháznak olyan prófétai erővé kell válni, amely elősegíti mindazt a változást, ami békét és igazságosságot hoz az embereknek.

A keresztények visszatértek a Szentírás olvasásához. Miként segíti őket a Lélek a helyes megértéshez?

A Szentlélek a Szentírást élő Szóvá eleveníti. A Kinyilatkoztatásról szóló zsinati dokumentum előkészítő szövegében volt egy ilyen bekezdés: „Isten Szava nemcsak a definiálható hitigazságok forrása... Isten Szava az egyházban különféle módon jelenik meg az isteni üdvrend megvalósítására. Krisztus a Szavai által is jelen van közöttünk és kegyelmében részesít minket. Az Atya, Fiú és Szentlélek egyetlen, mégis különféle hatását az Isten Szavában közli velünk. — *Isten ma is szól hozzánk!*” És ez a Szó, ez a kinyilatkoztatás ott talál befogadásra, ahol a közösség azt tettekre váltja. Az egyház a Szentlélek erejével teszi élővé a Szentírást. Isten Szavát így kiolvashatjuk a történelemből. Amint a XIII. században Szent Ferenc és Szent Domonkos prófétai felismerésükkel aktuálisra tették az Örömhírt, mint a szegényeknek szóló üzenetet (itt utalok Mt 11,4—6 versekre). Ugyanezt kell tennünk a XX. század végén is az emberjogokra, a harmadik világ helyzetére vonatkozólag. Ugy, amint II. János Pál pápa fejtette ki az ENSZ ülésén 1979-ben. Krisztus példabeszédét az igalmas szamaritánusról nemzeteken és határokon túl 5 milliárd emberre kell kiterjesztenünk.

A messiási idők prófétái ma újraélednek, amikor az elnyomottaknak, a nyomorgóknak hirdetik az Örömhírt, nekünk pedig azt, hogy váltsuk tettekre az evangéliumot. Az evangéliumok magyarázata nem vonatkozhat csak az adott szövegekre, hanem időt és teret meghaladó dimenziókra kell tágitanunk. Az írott Szó ma újra élő Igévé lesz, amint Origenész írja: „Az a Szentírás, amit korábban betűkkel írtak le, Krisztus egyházában újra Isten élő Szavává lesz” (Hom 20,5). — Isten Szava azonban csak akkor testesül be a történelembé, ha Isten népe hitével befogadja, válaszol rá és tettekre váltja. Hitünk igazságai tehát nem a sikeres hitoktatás által válnak termékenynyé, hanem a Szentlélek erejével megélt hittapasztalásokban, amiket tettek követnek. Az „idők jeleinek” a felismerése a Szentlélek ajándéka. Csak az Ő erejével vagyunk képesek Isten Szavát Krisztus egyházában újra megtestesíteni. Hogy valóban felismerjük az örökkévaló Atyát, az emberré lett Fiút az emberek között és, hogy a Lélek vigasztaló erejét tudjuk továbbítani, imádkozzuk gyakran: „Küldd el Szentlekedet és megújítod a föld színét” (Zsolt. 104.30)

Párizs, 1987. március.

Feljegyezte: Széll Margit

K Ö R K É P

Koncz Lajos SZENTSÉG A VILÁGBAN ÉS AZ EMBERBEN

Mind a természetes vallások, mind a kinyilatkoztatás Ó- és Újszövetsége határozottan vallják és hirdetik, hogy Isten legsajátosabb lényege, a szentség, jelen van és megnyilatkozik a világban. Sőt belőle részesedik a világ, különösen és páratlan módon Isten újszövetségi népe, a Krisztus-hívó — Isten Szentleke által. A Szentírás számtalan kijelentése hirdeti ezt az örvendetes tényt, egyben fenséges programot a keresztény egzisztencia számára: „Szentek legyetek!”. Épp ezért különösnek és sajnálatosnak kell minősítenünk azt a jelenséget, hogy mennyire nem szeretjük mégis ezt a szót, mennyi tartózkodással, fenntartással, sőt ellenérzéssel találkozunk iránta mindennapi életünkben. Tekintve, hogy ez az érzés elég általánosnak mondható, kívánatos, hogy e viszolygás gyökereit, okait feltárjuk, de még inkább, hogy a *szentség megkerülhetetlen kötelességének teológiai alapjait* bemutassuk.

ELLENÉRZÉS A SZENTSÉGGEL SZEMBEN. Mi az oka az antipátiának a szentség keresztény követelményével szemben? — ez tehát első kérdésünk. A jelenség föltétlenül összefügg a *fogalmak zavarával* is, de még inkább a szentek kultuszának, a szentség lényeg-megragadásának *torzulásaival*, a hagiológiai és aszketikus irodalom kisarkításaival, például a szentek életében a rendkívüliségek, a csodák túlhangsúlyozásával. De mélyebb rétegei is vannak a problémának. Gondoljunk századunk nagyszerű szentjének, Kis Szent Teréznek a kultuszára, akinek önéletírásából (kihagyásokkal és kozmetikázásokkal) édeskés „szentképet” kreált egy téves apáca- és szentségképzelés századunk első felében. Ebben a képben aligha kaphatott helyet a küzdelem, a hétköznapi realitás, a kísértés, a hit megpróbáltatása. A negyvenes évek végén fedezték fel Teréz hiteles kéziratait és 1971-ben jelent meg összes műveinek kritikai kiadása; és a félelmetes változást R. Laurentinnek egyik nagyszerű műve foglalta össze elsőnek 1972-ben. Ezt a mellbevágó címet viseli:

Thérèse de Lisieux, mythes et réalité (Liziói Teréz, mítoszi és valósága). Ekkor vált a „rózsahullató”, „kis” Szent Terézkéből, az édes elragadtatások szentjéből „mítosztalanított” Teréz nővér, de ezáltal korunk legkorszerűbb szentje; az Isten-hitéért küszködő, az Isten-nélküliségben gyötrődő XX. század embertípusának megjelenítője és vigasztaló, bátorító példája, az „istenkeresők védőszentje”.

Szóval az első tartózkodási ok a több évszázadon át uralkodó *hamis szentség-kép* volt, mellyel szemben a természetes, józan emberi érzék és tapasztalat tiltakozott. Meghallgattuk (vagy elmondtuk) a köteles dicsőítést a szentekről, hozzáfűztük (nem nagy meggyőződéssel), hogy ők a keresztény hívők követendő példaképei, s aztán csöndes tudathasadással folytattuk megszokott vallási életünket. És nem is tudtunk róla, hogy teljesen korrekt és rendbenlévő a keresztényi életünk a szentség követelménye szempontjából is. Hogy nem kell letaglózottnak éreznünk magunkat egy kanonizált szent életpéldája előtt, nemcsak azért, mert az életszentséghez nem tartoznak hozzá a rendkívüliségek, de még az sem, ami a szenttéavatások kritériumaként szerepel a csodák mellett, ti. egyes erények „hősi fokban” való gyakorlása. A hivatalosan minősített szenteknek ui. kifejezetten „bemutató” szerepük van az egyház életében, adott esetben egy-egy hivatás, életforma, korszükséglet, erény megragadása és feltűnő megélése formájában. De a *mindennapok keresztény helytállása* az Isten- és emberszeretetben — a keresztény szentség lényegét illetően — éppúgy eleget tesz a krisztusi követelménynek.

Mielőtt azonban e mélyebb léttani és erkölcsi lényegre térnénk, még egy fontosnak érzett alapvetést kell elvégeznünk. Majd azután következhetnek a szorosan vett teológiai elemzések, a szentség istentani, kegyelemtani és morális dimenzióival.

SZEKULARIZÁLT VILÁG — SZENTSÉGI TEOFÁNIÁK. A mai világot, a XX. századot először a történelemben — szekularizált, vagy a mi itteni témánkra hangolva: *deszakralizált világnak* kell felismernünk. „Az Isten távol van, nincs jelen a városokban, a vidéken, a törvényekben, szokásokban, a művészetben, erkölcsben. Sőt, sokszor úgy tűnik, nincs jelen igazán vallási életünkben sem, mert azok, akik legbizalmasabb barátai lennének, mással vannak tele, nincs hely az Ő számára” — panaszkolta fel L. Bloy már a század elején. Nietzsche a múlt század végén még csodálkozhatott, mikor Zarathustra prófétái palástjában leérkezett a hegyi magányból, és a város főterén — egy kötéltáncos mutatványain gyanútanul szórakozó népet talált, amely nem tudta a félelmetes újságot, hogy „*meghalt az Isten*”. De Nietzsche és százada még érezte ebben a döbbenetes drámát: „Hol van az Isten? Megmondom nektek: megöltük őt, ti meg én. Mindnyájan gyilkosai vagyunk. a legszentebb és leghatalmasabb, ami a világnak volt, elvérzett a kezünk között, ki mossa le rólunk a vérért?”

A modern ember és társadalom tehát — úgy látszik — már egészen „deszakralizált világban” él, amelyben „az Isten nyomtalanul, egyetlen kérdés visszahagyása nélkül eltűnt” — Comte múlt századi jóslata szerint. És most ezzel a góggal és az előbbi drámái megállapításokkal szemben megszólal századunk két vallástudósa. „Igazában nincs teljesen profán létezés”, a látszólag deszakralizált világban is az abszolút Szent, a Valóság teljessége számtalan módon és formában ad hírt magáról, a Numinózum ott van a világban. Sőt, ez a titokzatos Valóság a világ lényege, a lét koncentrációja. „Nélküle nincs is világ kozmosz értelmében, csupán egy széttört univerzum töredékei volnának.” S az ember lényegéhez is hozzátartozik a létteli Valóság megélése, a vele való valaminő találkozás. „a vallásos ember kívánsága, hogy szentségben éljen, azt jelenti, hogy az objektív világban kíván élni.”¹ Ezek tömören Mircea Eliade, világi vallástörténész, és részben Rudolf Otto protestáns teológus megállapításai. Az utóbbi 1917-ben kiadott művében, „Das Heilige” címmel, a vallási élmény lényegét a Szent megtapasztalásában, a Egészen Másban jelölte meg. Az ágostoni ambivalens élményből („félelmetes és bűvölő titok”) Otto inkább a félelmetesre helyezte a hangsúlyt, Eliade pedig a bűvölőre. De mindketten az *ember lényegi valójához* tartozónak vallják a vallásos magatartást és tudatot. Érdekes

magyarázata van Eliadénak ezzel összefüggésben a vallástalanság misztériumára: „Keresztény szempontból . . . a nem vallásosság az ember új bűnbeesésének felel meg. A vallástalan ember elveszítette a képességét a vallás tudatos átélésére és ezáltal megértésére és elismerésére is. Am léte legmélyén még mindig őrzi a vallás emléket, mint az első bűnbeesés után ősének, az ősembernek, szellemileg bármilyen vakká vált is, annyi megismerő ereje maradt, hogy Isten nyomait még fellelje a világban. Az első bűnbeesés után a vallásosság a megkínzott tudat szintjére süllyedt, a második után még mélyebbre, a tudattalan szakadékába zuhant.” De „e tudattalan aktivitásából még mindig támaszt merít az ember létének nehézségeire, s ebből a szempontból a vallás funkcióját is betölti.”²

A LÉT STABILITÁSA: A SZENT. Mert a világ és lét stabilitását a Szent, a Fanum jelenti. Szó szerint: „a szent megnyilatkozásaival alapozódik meg ontológiailag a világ”.³ A határtalan, lebegő térben ez jelenti a szilárd pontot, a központot és tengelyt, s ez teszi lehetővé, hogy tájékozódjunk a káoszban, profánban. S a profán latin szó már etimológiájában is hirdeti, hogy ő csak a másodlagos valóság: pro, prae, praeter fanum, vagyis az, ami körülveszi a központot, az igazi, stabil valóságot, a fanumot. A jelenségtani, vallástörténeti vizsgálódás tehát az ember legősibb felismerésének találja az istenség, a Szent felfedezését, ha eleinte mítikus is a megfogalmazás. És hogy annyira nem deszakralizálható a világ, hogy létének alapzatát pusztítanánk el vele.

Ezért ne riadozzunk az olyan megállapítások miatt, hogy a világ véglegesen és végzetesen *szekularizálódott*, hogy a világban nincs már hely a Sacrum és vallás számára. Maga a szekularizáció — s ezt az egyház is elismeri „a világi értékek autonómiájaként” — az emberiség fejlődésének természetes tendenciája és állapota.⁴ De az általános fejlődés rendjén belül az egyénre nézve más törvényszerűség is megállapítható, annak ellenére, hogy egyeseknél észlelhető a túlzásba átcsapó „szekularizmus” befolyása. Az emberi szellemiség történetének alapos feltárása mégis tanúsítja, hogy az ember lényegéhez tartozik a vallás, és minden elsötétülés, autonómia- és szabadság-követelőzés ellenére a Szent teofániái a világban elég erősek ahhoz, hogy előbb-utóbb térdre kényszerítsék az embert. Beethoven vallo-mása is bizonyosság arról: „Mindenható, az erdőben boldog vagyok, minden fa általad beszél, Istenem, minden azt suttogja: szent, szent . . .” (Egyébként az evilági, deszakralizáló korszellemnek is komoly köze van ahhoz, hogy még a vallásos emberek is nehezen viselik el a szentség emlegetését konkrét egzisztenciájukhoz kapcsolva.)

Pedig nemcsak a világba van beleépülve kiírthatatlanul az isteni elem. Eliade szerint a legkülönbözőbb vallások felismerése, hogy „az ember is egyik része lévén a teremtésnek, *saját magában is rálel arra a szentségre*, amelyet a kozmoszban ismer föl”⁵ és „életét, mint az *istenek életének részét éli meg*.”⁶ S mindezekkel nem egy misztikus szent elragadtatásaiból idéztünk, hanem profán tudós kutatásaiból, a természetes vallások anyagából . . . Bibliai párhuzamok kívánkoznak ide. Például Szent Páltól: „Élek én, de már nem én, hanem Krisztus él bennem” (Gal 2,20); és Szent Jánosból: „Aki szeret engem, megtartja tanításomat, Atyám is szeretni fogja. Hozzá megyünk és benne fogunk lakni” (14,23). Ugyanezt a vallások történetében is így találta a kutató. És ebben fogjuk végső soron megtalálni mi is a szentség és keresztény élet lényegét: szent az, aki egészen Istenben él.

A SZENTSÉG MEGKÖZELÍTÉSE. A természetrendi alapozás után bizvást hozzáfoghatunk a természetfeletti, *kinyilatkoztatott vallás szentség-fogalmának* és követelményeinek elemzéséhez is. A keresztény bölcsélet és teológiai Istantan a „szent” fogalmát a legpozitívabb és leglényegibb kategóriának ismeri el minden tulajdonság mellett, amit az Istenről mondhatunk.⁷ Már a fogalom eredete érzékelteti, hogy a szóban valami páratlan koncentráció van. Az eredeti szógyök — a hébertől kezdve a görög-latinon át szinte minden európai nyelvben — az elkülönülést, a „világfeletti” transzcendenciát, az „egészen másságot” jelenti. A szent fogalma egyedül és kizárólag az Istennek van fenntartva. *Megismerésünk tapasztalata* is ezen isteni tulajdonság sajátos jellegét tanúsítja. A három alapvető érték, igazság, jóság és

szépség az emberi megismerésben ui. egy-egy képességünkre van hangolva. Nem így a szentség, amelynek lehetséges felfogása az összes emberi képességet, az egész embert mozgósítja. Ebből az ismeretkritikai tapasztalatból is következik, hogy a szentség voltaképpen Isten sajátos létformája s nemcsak egyik tulajdonsága, hanem *Ómaga*.

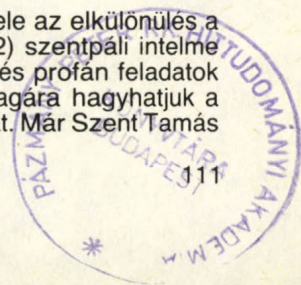
A SZENTSÉG TEOLÓGIÁJA. Isten szentsége a kinyilatkoztatott vallásnak annyira *központi magja*, hogy gyakorlatilag soha nem is volt kétségbe vonva, s így külön egyházi definíciót sem igényelt. A liturgia viszont fennkölt hirdetője és hordozója annak a keresztény tudatnak, mely a „félelmetes” jelleget az isteni fenségben és a „bűvölt” a tökéletességben érzékeli, s ennek boldogító színjátása az emberi üdvösség végső célja. Ettől az ontikus szentségtől megkülönböztethető az isteni akarat szentsége (etikai szentség), mely egyrésztől kizár minden tökéletlenséget és bűnt, másrészt saját abszolút értékét igényli, s ezáltal a végtelen jóságot és szeretetet jelenti. — Isten szentsége azonban — a kinyilatkoztatás tanúsága szerint — nemcsak sztatikus szentség, hanem *dinamikus* valóság, amely minden teremtményt, embert és dolgot, helyet és időt, tehát mindent, ami létezik, bűvkörébe akar és tud vonni és szentségével átjárni. Hogy mit és mikor igényel és von ki a profánum köréből és foglal le magának az Isten, az teljesen szuverénítésének függvénye és titka. Izrael számára ez az a történelmi pillanat volt, amikor *Isten népévé* választotta (Kiv 19,5 stb.). S azért természetesen következménye lett a szövetségkötésnek, hogy „szent néppé” lettek (Mt 7,6; 14,2; 28,9).

A világnak és emberiségnek az Ószövetségben elkezdődött „konszekrációja” (Teilhard és a Zsinat kifejezésével) kiáradt Krisztus elérkezésével, a húsvéti misztérium beteljesülésével és a Szentlélek eljövételével *az egész világra*. Jézus ajkán ez az Isten-uralom, Isten országa elérkezésének hirdetésével fogalmazódott meg. Vagyis az Isten szentsége a teremtményeket is áramkörébe vonja. Ennek első reprezentánsa maga a megtestesült Isten-ember, Jézus az „Isten Szentje” (Mk 1,25; Lk 1,35; 4,34; Jn 6,69), aki megdicsőítette az Atyát és az Atya megdicsőült Őbenne. S itt a szentség mellett megjelenik egy másik, dinamikusabb kifejezés — a teremtményi renddel összefüggésben, ami lényegében azonos a szentséggel, ti. a „dicsőség” (doxa), az isteni szentség kisugárzása és megvalósulása a világban. Különösen Szent János evangéliumában vissza-visszatérő motívum ez a megdicsőülés (7,18; 8,54; 12,28; főképp 17,1—5 stb.).

Isten azonban a Jézusban megvalósult megdicsőülésbe be akarja vonni *értelmes teremtményeit* is. S ezért szentségét kiárasztja teremtményeire.⁸ „Szent népet” akart (Kiv 19,6; 1Pt 2,9) és teremtményeiben az ontológiai és erkölcsi szentséget egyképpen létrehozta.

Az *ontológiai szentség* azt jelenti, hogy a megszentelő kegyelem bekapcsol minket az Isten szentháromságos életébe, hiszen a kegyelem — a megigazultság mellett — az Isten bennünk-lakása. Alapvetően a kereszttség részesít bennünket ebben az ontológiai szentségben, és eltörölhetetlen jeggyel bekapcsol Isten új és örök szövetségének népébe. Ezért mondhatták az őskeresztények magukat és egymást szenteknek, ezért nevezte az Apostol is az egyházak híveit — minden gyarlóságuk ellenére — szenteknek (Róm 1,2; Ef 5,3), sőt, Isten szent és kedves választottainak (Kol 3,12) . . . A Szentháromság tehát új szubsztanciás jelenlétet teremt magának a kegyelmes lélekben. És mert a megszentelés princípiuma a szentháromságos személyek közül — tulajdonítás alapján — a *Szentlélek*, több híres teológussal vallhatjuk,⁹ hogy a *Szentlélek Isten egész sajátos módon veszi birtokba a megigazult lelket*; Szent Pál szavaival: „*Isten Lelke lakik bennetek*” (Róm 8,9; vö. 5,5; Jn 14,15—17).

A SZENTSÉG MINT FELADAT. Az *erkölcsi szentség* első feltétele az elkülönülés a bűnös világtól. „Ne szabjátok magatokat a világhoz” (Róm 12,2) szentpáli intelmé pontosítja is a feladatokat e téren. Mert az elkülönülés, a szent és profán feladatok distinguálása nem azt jelenti, hogy kivonulhatunk a világból, magára hagyhatjuk a világot, esetleg a más világnézetűek, vagy pluralizmus társadalmát. Már Szent Tamás

leírta: „A szeretet főparancsa nem ismer határokat” (Contra retrah 6). A II. Vatikánium szerint pedig nem szabad szembeállítanunk a hivatásbeli és társadalmi tevékenységet a vallási étellel. Az a keresztény, aki elhanyagolja földi feladatait, valójában az embertársaival, sőt magával az Istennel szemben fennálló kötelességeit hanyagolja el, és így éppen örök üdvösségét veszélyezteti (EM 43). Az elkülönülés mellett *pozitív feladat* az erkölcsi szentség megvalósításában, hogy megadjuk az Istennek az őt megillető hódolatot, konkrétan az isteni parancsok megtartása és az erények gyakorlása által. Ez utóbbit a hagyományos teológia a kegyelemtanban — a megszentelő kegyelem kísérete és a kegyelem organizmusa címszó alatt fejtette ki, az erkölcsstan pedig a természetfeletti és erkölcsi erények, meg a Szentlélek ajándékainak részletes tárgyalásával mutatja be a kegyelemnek és keresztény életnek a kivirágzását. Mindennek alapja a Szentírás szerint, hogy a keresztények az igazi és „szent nemzetet”, valamint „királyi papságot” jelentik és a „szent templomot” alkotják (1Pt 2,9; Ef 2,21), akik az igazi kultuszt adják meg az Istennek, felajánlva magukat „szent áldozatként” (Róm 12,1; 15,15; Fil 2,17).¹⁰

Az említetteken kívül a kereszténység még ún. *egyéni objektív szentséget* is ad: eltörli az áteredő bünt és felnötteknél a kereszttség előtt elkövetett súlyos bűnöket és megadja a megszentelő kegyelmet. Akik ebben a kegyelmi állapotban kitananak vagy ha azt súlyos bűnnel elveszítették, a bűnbocsánat szentségével újra meg újra visszaszerzik, azokat egyéni-alanyi értelemben is szenteknek mondjuk (etikai vagy aktív szentség). Különösen azokat, akik a kegyelem állapotában halnak meg. Ezek közül egyesekről ünnepélyes formában is kinyilvánítja az egyház, hogy a mennyei dicsőség részeseiként és példás életük következtében szenteknek tisztelhetők.¹¹

Ezzel visszaérkeztünk oda, ahonnan elindultunk, a kanonizált szentek kultusz-problémájából — a *szentség lényegének végső tisztázásához*. Mit jelent tulajdonképpen szentnek lenni, életprogramként vállalva? És egyáltalán *kötelező-e* a keresztény ember számára az ételszentség például olyan tudatossággal célbavéve, mint Prohászkanál találjuk kispap-éveitől kezdve élete végéig: Szent akarok lenni, minden áron, egészen Jézusnak és Jézusban élni . . .

A Vatikánium Egyház-okmánya külön fejezetben bizonyítja és részletezi a tézist: Az egyházban *mindenki meg van hívva az ételszentségre*. „Mindenki, akár a papi rendhez tartozik, akár annak lelkipásztori gondozása alatt áll, meghívást kapott az ételszentségre, az Apostol szava szerint: Az Isten akarata, hogy szentek legyetek!” (E 39; vör. 1Tesz 4,3; Ef 1,4). „Ez az ételszentség a földi társadalomban is előmozdítja az emberhez méltó életet” (E 40), „szerepe tehát a kovászé, amely mintegy belülről szenteli meg a világot” (E 31), és ezzel viszi előbbre a világ folyamatos konszekrációját.

S akkor még egyszer a végső kérdés: *Mit jelent az ételszentség?* — Istennek, az örök, abszolút Összentségnek a sugárzónájába kerülni, hívására-szólítására fenntartás nélküli igennel válaszolva, szentségének „élő fényözönétől” (Dante) átjárni hagyni magunkat, egyszerűen: a kegyelem állapotában élni a Szentháromság életébe kapcsoltnak. Továbbá szent akaratával azonosulni, azaz elfogadni mindent, ami sorsunk és életünk kísérője lesz; de keresni is az eszközöket és módot, hogy ránk vonatkozó akaratát-tervét, teremtői eszméjét megvalósítsuk. És végül a legfőbb krisztusi parancsot beteljesíteni, az Isten és ember iránti, együttesen megélt szeretetet, amely Dante Sztinjátékának végszavai szerint — „mozgat napot és minden csillagot”. És egyetlen tömondatba sűrítve az egészet, ahogy egyhelyütt már előre vetítettük a szentség lényegét: *Istenben élni*.

Jegyzetek, irodalom: 1. *M. Eliade:* A szent és a profán, Bp. 1987. 17—18, 22—23. — 2. *M. Eliade:* id. mű 202—203. — 3. *M. Eliade:* id. mű 16. — 4. Vö. II. Vatikánium: EM 33—36. — 5. *M. Eliade:* id. mű 155. — 6. *M. Eliade:* id. mű 157. — 7. Vö. Sacramentum Mundi, Basel, 1968. II. 627—34. — 8. *Friedrich:* Das Neue Testament Deutsch, Göttingen, 1968. — 9. *H. Fries:* Handbuch theologischer Grundbegriffe, München, 1962. 653—62. — 10. *Élőd István:* Katolikus Dogmatika, Bp. 1983,² 36—38. — 11. *Schütz Antal:* Dogmatika, Bp. 1937² II. 432—36. — 12. *Bibliikus Teológiai Szótár,* Róma, 1974. 1190—91. — 13. *Élőd István:* Vallás és egyház, Bp. 1981. 256. — 14. *Élőd István:* Vallás és egyház, 57.

Tomka Miklós

„ELVESZETT” KATOLIKUSOK?

— Mennyi a katolikusok létszáma Magyarországon? —

A Magyar Katolikus Almanach 1984. a katolikusok összlétszámát 6 365 976 főben jelöli meg. Ekkor az ország lakóinak száma 10 678 770 fő volt. Ezen belül az Almanach szerint 59,6 százalék katolikus. Az utolsó olyan hivatalos statisztika szerint, ami még felekezeti megoszlást közölt (1949), az ország népességében a katolikusok részaránya 70,5%, ami 1984-ben 7 528 533 főt jelent. A különbség több, mint egy millió 162 ezer ember; vagyis — a magasabb értékhez viszonyítva — 15,4%, magyarázatra szorul. — Ez a statisztikai eltérés többféle megfontolásra készlet: 1. Előzetes, tájékoztató jellegű kérdés, hogy más források milyen adatokat közölnek? 2. Az ellentmondás láttán tisztázandónak tűnik a fogalomhasználat: kit tekint az adatközlés katolikusnak? 3. Ugyanígy tisztázandó az adatforrás és az adatgyűjtés módja: honnan tudja az adatközlő az általa megadott számot? 4. Pontos és egyértelmű terminológiai és adatfelvételi kritériumok esetén mennyi a katolikusok létszáma? 5. A helyesnek adott létszámadattól való eltérés hogyan keletkezhetett? És végül 6. Mi ennek a statisztikai torzításnak a gyakorlati jelentősége?

— 1. Ami az ellenőrzésül használható *irodalmi forrásokat* illeti, azok meglehetősen eltérő információkat adnak, a katolikusok létszámát 5,8—6,7 millióra, a társadalomban való részarányukat 53,9—62,3 százalékra becsülve (1. tábla). Az összhang hiánya semmiképpen nem bátorít valamely adat elfogadására. Az irodalom tehát csak a pontosabb munkára ösztönöz. (Egyik-másik forrásnak apró érdekessége viszont, hogy míg a katolikusok arányszámát a várhatónál 11—12 százalékkal — Barrett, Clévenot és Voss — alacsonyabban jelöli meg, a reformátusokét nagyjából az 1949-ben kimutatott szintre becsüli.)

— 2. Alapvető kérdés, hogy *ki a katolikus* egy-egy adatközlésben? Barrett különbséget tesz „statisztikailag” és „gyakorló ill. hitvalló” katolikusok között. További források ismeretében négyféle megközelítés nevezhető fogalmilag egyértelműnek. Ezek szerint katolikus az, aki: a) katolikusnak lett kereszteleve és nem lépett ki vagy nem lépett át a mai felekezetbe; b) népszámlálás, más statisztikai-szociológiai adatfelvétel vagy bármilyen hivatalos önjellemzés során magát katolikusnak vallja; c) környezetében katolikusnak számít, akit mások annak tartanak és d) vallásgyakorlatával magát katolikusnak mutatja. — A négyféle meghatározás igen eltérő mértékben használható vizsgálati-mérési kiindulásul. a) Az *egyházjogi* megközelítés jól vizsgálható: a keresztség, kilépés, átlépés nyilvántartott és felderíthető tények. b) A *magát katolikusnak nyilvánítaból* csak akkor lehet kiindulni, hogy létezik ilyenfajta adatfelvétel és -nyilvántartás. Magyarországon a Központi Statisztikai Hivatal 1949 óta nem kérdez vallást. Nagyobb mintán kérték reprezentatív szociológiai vizsgálatok 1972 óta léteznek. Ezek összesen mintegy 150—180 ezer embert kérdezték felekezeti hovatartozásukról. Ha ezek az adatok hozzáférhetőek, megbízható képet adnak az ország felnőtt népességéről. A teljes népesség azonban vallási változások idején így nem vizsgálható, hiszen a gyermekektől ilyen önjellemzést nem lehet elvárni. c) A *környezet megítélése* igen csalóka és bizonytalan adatforrás, amit sokmindent befolyásolhat. Pontosabb számszerűsége ezúton nem érdemes törekedni. d) A *vallásgyakorlat* viszonylag jól mérhető tény, ám különböző fokozatai vannak s nincsen vitathatatlan kritérium arra, hogy mely pontig tekintsünk valakit „még” katolikusnak, ill. honnan kell valakit „már nem” katolikusnak tartani. A vallásgyakorlat tehát inkább a vallásosság vagy a katolikuság milyenségének megítélésekor veendő figyelembe, nem pedig a katolikusok számának megállapításakor. (Csak tájékoztatásul: ma Magyarországon a felnőtt népesség mintegy 8—10 százaléka vesz részt vasárnap szentmisén, mintegy 30—35 százaléka megy nagy ünnepeken templomba, mintegy 41 százaléka köt katolikus házasságot, ha azt házassági akadály nem gátolja, gyermekét mintegy 52 százaléka kereszttelteti katolikusnak, halott hozzátartozóját

mintegy 59 százaléka temeteti katolikus módon.) — A vizsgálhatóságon túl tudatában kell lennünk, hogy a négyféle megközelítés tartalma eltérő. a) A keresztelés tényéből való kiindulás „tagsági viszonyt” keres, annak minőségével, vagyis a személyes valóságssággal nem törődve. b) A magát katolikusnak nyilvánítás *személyes döntést és vonzalmat* fejez ki, de annak pontos tartalma tisztázhatatlan. c) A mások általi megítélés összetevői még bizonytalanabbak, de valószínű, hogy azok főleg *külsőségek*. Végül d) a *vallásgyakorlat* nyilvánvalóan a vallásosságnak csupán egy dimenziója.

A későbbiekben saját számításunk alapjául a jogi (a) megközelítést vesszük, mert ez tűnik fogalmilag a leginkább egyértelműnek, mert ez a legpontosabban kimutatható és mert egyházszervezetileg is ez a legalapvetőbb. Kiegészítésül ellenben a magát katolikusnak nyilvánítást is említjük.

— 3. Az *adatgyűjtés* a nemzetközi gyakorlatban nem egységesen történik. Ahol a *népszámlálás* és a *statisztikai nyilvántartás* felekezeti is kérdez, ez megfelelő kiindulópont. Egymástól távolosó adatfelvételek idején a köztes időpontokra statisztikai továbbszámítás végezhető. Ahol jól szervezett az egyház, és a plébániák pontos kimutatást vezetnek a hívekről (*Status animarum* — a költözések jelentésével), ezek a belső adatok is felhasználhatóak. Ahol rendszeres és széleskörű *közvéleménykutatások* vannak, azok adatait is igénybe lehet venni. Ugyanez érvényes a *misehallgatás-számlálásra*. (Ez esetben az előbb említett fenntartásokkal.)

Ha ilyen rendszeres adatfelvétel vagy -kimutatás nincs, az *becslésre* ösztönöz, hiszen az egyházi adminisztrációnak, a lekipásztói értékelésnek és tervezésnek és másoknak is időnként szüksége van ilyen adatokra. A becslést ellenben befolyásolja a helyi *érdek*. Az egyházközség önállóságára való törekvés felülbecsléshez vezethet. Az egyházmegyének a lélekszám arányában történő befizetés alulbecslésre csábíthat. Az egyházközség területén érvényesülő *népességmozgások* kihatása, különösen nagy plébániákon, igen nehezen felbecsülhető. A lassú kihalás és elvándorlás figyelmen kívül hagyása felülbecsléshez vezet. Az új betelepülés, különösen az új nagyobb lakótelepek számításán kívül maradása alulbecslést okoz. (Az ilyenkor alkalomadtán elhangzó érv, hogy a beköltözöttek „úgysem katolikusok” többszörösen is problematikus. Először is ellenőrizetlen *előítélet*. Másodszor kérdés, hogy mennyivel és miért *inkább* vagy *kevésbé* katolikusok, mint az „őslakosok”? Harmadszor, az előbbi érvben az az értékelés, *minősítés* sejtethető, hogy nem „jó” katolikusok. Ennek az ítéletnek tárgyi bizonyítékaitól függetlenül az egyházközség a területén lakó összes katolikusnak kereszttelt — s azóta vallásból nem kilépett — személyt kell, hogy összefogja, azokért felelős. Ha nem ezt teszi, nem felel meg feladatának. Negyedszer, természetesen az ilyen indoklásnak semmi köze a pontos számbavételhez, hanem ez a helyi felelős személy érdekvényesítésének egy formája. a valóságosnál kevesebb katolikus becslése ugyanis egyúttal a vállalt vagy elvárható munka csökkentését, ezzel szemben a sikerek — az ellátottak aránya, a hittanosok, szentmisére járók aránya — művi úton való növelését jelenti.) S a statisztika oldaláról nézve az már mindegy, hogy ez a *becslési hiba* véletlen vagy tudatos, valamint, hogy az alulbecslés oka és haszna az egyéni lelkiismeret megnyugtatója és „ápolása”, vagy az egyházi adminisztráció elvárásaihoz igazodás. — Ami az idézett forrásokat illeti, azok zöme nem közli, hogy adatait honnan szerzi. Feltehető, hogy mind az *Annuario Pontificum* Statisticum Ecclesiae, mind az *Annuario Pontificio* az egyházmegyék által adott jelentésekre támaszkodik. (Nehezen érthető viszont az 1982—1984 közötti csökkenés.) Az egyházmegyei jelentések, ugyanúgy, mint a *sematizmusok* és az *Almanach* alapvetően a plébániái becslésekre épülnek.

Voss hivatkozik az *Annuario Pontificio*-ra. Barrett, Morel és András ezt nem teszi, de talán egyszerűen más évbéli évkönyv-adatot vettek át. (Egyéb valódi adatforrás nem lévén, más eljárást nem tudunk feltételezni.) — Végül Barrett adata a „gyakorló, vagy/és magát katolikusnak valló” személyekről tökéletesen légből kapottnak tűnik. Realitásértéke nulla. Kár, hogy Clévenot kézikönyve is átvette.

— 4. A magyar katolikusok létszámának megállapításakor a kiindulópont az 1949. évi népszámlálás. Ha innen kiindulva egyszerű továbbszámálással kísérleteznénk, figyelembe kellene venni, hogy az 1949. évi arány történelmileg nem stabil. A mai

országterületen 1910—1949 között a katolikusok részaránya 65,0-ről emelkedett 70,5 százalékra. (Vö. Kovacsics J.: Magyarország történelmi demográfiája. Budapest, Közgazdasági és Jogi 1963. 306. o.) Ennek fő oka a katolikus népesség nagyobb születési aránya volt. Ha a trend folytatódását feltételeznénk, úgy ma mintegy 75—76 százaléknyi katolikkal kellene számolnunk. Ezzel szemben a mindennapi tapasztalat szerint az elmúlt évtizedekben a felekezetek társadalmi helyzetében korábban érvényesülő különbségek — főleg a magán földtulajdon megváltozott jelentősége miatt — nagyrészt megszűntek. Így az előbbi tendenciák mai érvényesülése kétséges. (A születési arány ill. a gyermekszám felekezetenkénti differenciálódása ellenben vizsgálandó kérdés.)

Figyelembe veendő, hogy az 1972—86 közötti nagyméretű országos szociológiai vizsgálatok a katolikusok részarányát a 18 éves és idősebb népességben 69,5—73,2 százalék között jelölték meg. Ez egyéni bevalláson alapuló adat arra a kérdésre, hogy „milyen vallásban keresztelték vagy jegyezték be Önt?” A katolikus részaránya a vizsgálatok átlagában 71 százalék fölöttre kerül. Ezzel szemben más adatok azt bizonyítják, hogy az újszülöttek egyre növekvő hányadát szülei nem kereszteltetik meg (1984-ben 100, katolikus szülőktől születő gyermek közül 73-at kereszteltek meg). A 18 évnél fiatalabbak között tehát a meg nem kereszteltek miatt az előbbinél jelentősen alacsonyabb a katolikusok aránya.

A katolikusok létszáma az 1949. évi 70,5 százalékból kiindulva úgy állapítható meg, ha ezt az arányt az időközben születettek keresztelési vagy nem keresztelési arányaival korrigáljuk. Ha — alsó becslésként — a katolikus családokban az országossal azonos születési arányt feltételezünk, és ebből rendre az évi keresztelési számot kivonjuk, azt találjuk, hogy 1950—1984 között az így elvárhatónál 348 433 fővel kevesebb keresztelés volt. A 70,5 százaléknak megfelelő létszám ezzel csökkentődött. Ez azt jelenti, hogy 1984-ben Magyarországon 7 180 100 katolikus élt, a népesség 67,2 százaléka. — (A jövőre nézve véglegesnek persze ez az arány sem tekinthető, hiszen jelenleg egy évben 23—24 ezer, katolikus szülőktől születő gyermeket nem keresztelnek meg. Ennek a gyakorlatnak változatlanóságát feltételezve, az ezredfordulóra az ország népességének kb. 63 százaléka lesz katolikus —, ami ellenben még mindig több, mint az utóbbi évek külföldi forrásai által 1975—1984 közöttre megadott érték.)

— 5. A statisztikailag kimutatott és az Almanach-ban közölt létszám különbsége több, mint 814 ezer ember, vagyis — a magasabb értékből kiindulva — a katolikusok 11,3 százaléka „elveszett”. Feltételezhetjük, hogy nem véletlenszerű, többé-kevésbé az összes plébánia között egyenletesen megoszló becslési hibáról van szó, hanem a társadalmi átrétegződés és vándorlási különbözet figyelmen kívül hagyásáról. Ez azt jelenti, hogy feltételezésünk szerint az elmúlt évtizedekben megnőtt településeken, mindenek előtt a megnagyobbodott városokban marad el a katolikusok — a plébániák által becsült s az Almanach I. kötetében közölt — létszáma a katolikusnak keresztelték számától. Ez a hipotézis statisztikailag jól ellenőrizhető. (Az Almanach az egri főegyházmegyéről nem közöl településre bontott, csak összesített hívószámot, így az előbbi hipotézis ellenőrzéséhez az Egri Főegyházmegye sematizmusát is segítségül kell hívnunk.)

Különösen kisebb városoknál kérdéses, hogy az elmúlt évtizedek gyors növekedése után megőrizték-e korábbi felekezeti struktúrájukat. A városok összességénél azonban ez feltételezhető. Ezért meghökkenítő a városi plébániák megadott hívószáma. a plébániák szerinti kimutatások a városokban átlagosan a statisztikailag feltételezhető hívószám csupán 76,5%-át tartalmazták (2. tábla).

Számos középvárosban éri el vagy haladja meg a kétféle becslés különbözete a 20 ezer főt. Így Dunaújvárosban 38, Kaposvárott 20, Székesfehérvárott 23, Szolnokon 37, Szombathelyen 28, Tatabányán 35, Veszprémben 23 és Zalaegerszegen 25 ezer fővel alacsonyabb a plébániai, mint a statisztikai becslés.

Az ország városaiiban összesen 923 447 katolikusról megfelelőeknek. Ez több, mint amennyi az országos statisztikai becslés és az Almanachban közzétett plébániai becslés különbözete. Ily módon előző feltételezésünk nem csak bizonyítottnak

tekinthető, hanem kiegészítheti azzal, hogy az eddig használt egyházi statisztika (vagy az annak alapját képező egyházi igazgatás és lelkipásztori helyzetértelmezés) *körülbelül minden negyedik városi katolikust figyelmen kívül hagy*, megfordítva viszont a falun élő katolikusok (vagy más megközelítésben a községekben lévő plébániák) lélekszámát a valóságosnál több mint százezer fővel nagyobbra becsüli. Ismét más megközelítésben ez a felfogás abból indul ki, hogy a katolikusok többsége (52,8%-a) falun él s csak kisebbik fele városban, noha a valóság ennek fordítottja: a katolikusok többsége (54,7%-a) városi, és csupán a kisebbsége (45,3%-a) falusi lakos. (Még inkább eltolódna az arány a városban lakók javára, ha nem az 1980. I. 1-i állapotból indulnánk ki, hanem az azóta várossá nyilvánított települések lakóit is figyelembe vennénk. Itt egyúttal arra is gondolni kell, hogy a mai enyhe városi többség az elkövetkező évek urbanizálódása következtében tovább fog növekedni.)

A városok esetén tudunk használható becslést készíteni a katolikusok létszámáról. Ez a becslés egyházmegyei bontásban is használható. A falusi lakosság megoszlását az egyházmegyék között csak jelentősen pontatlanabban tudjuk becsülni, hiszen a népességmozgás egyenlege igen eltérő az ország különböző területein (például a főváros környékét és jelentős ipari területeket is tartalmazó esztergomi, és az ország leginkább fogyó délnyugati részét tartalmazó pécsi püspökségben). Amennyiben mégis szükségünk van az egyházmegyék lélekszámára, kiindulhatunk abból a feltételezésből, hogy a falusi túlbecslés nagyjából minden egyházmegyében azonos. Ebben az esetben a falun élő katolikusok lélekszámát minden egyházmegyében — a falusi népesség eddig becsült számából kiindulva, azt — azonos arányban csökkenthetjük. Ennek a műveletnek elvégzésével azt kapjuk, hogy egyetlen egyházmegye van, amely hívei számát — feltehetően — a valóságosnál valamivel magasabba becsüli (Kalocsa); a tényleges hívőszám hat egyházmegyében a korábban becsültnél kb. 10 százalékkal magasabb (Pécs, Vác, Veszprém, Szeged-Csanád, Eger, Hajdúdorog és a Miskolci Apostoli Kormányzóság). Végül négy egyházmegyében a katolikusok száma mintegy 20 százalékkal több, mint amit eddig nyilvántartottak (Esztergom, Győr, Székesfehérvár és Szombathely). De ismétlendő, ez a számítás csak akkor helyes, ha a falusi felülbecslésben nincsenek túl nagy területi eltérések. (3. tábla.)

— 6. A vizsgált statisztikai torzításnak vannak *adminisztratív és gyakorlati lelkipásztori következményei*. Adminisztratív típusú hiba, hogy *minden eddigi mutató szépít*, legyen az bár városenkénti vagy egyházmegyénkénti bontásban, vagy országos összesítésben. Noha e torzítás, mint láttuk, nem mindenütt azonos, egészében azt lehet mondani, hogy az eddigi értékeket körülbelül 1/9 résszel kell helyesbíteni.

Adminisztratív, de fontos következményekkel járó hiba, hogy a plébániabeosztás és a lelkipásztorok elosztása — amennyiben egyáltalán adatokhoz igazodik — tökéletesen *elavult*, ma *érvénytelen adatokhoz igazodik*. — Látszatprobléma, hogy mivel 814 ezer ember a statisztikából „elvezett”, azért ne lenne ellátva, hiszen a lelkipásztori munka nem a statisztikák sorszámahoz vagy bejegyzéséhez igazodik. Ugyanakkor ezen emberekről mégis *megfelelnek*, és gyanítható, hogy nemcsak a statisztikai adatközléskor, hanem olyan fontosabb kérdésekben is, mint például a hittanos (elsődíszó, bérmlázó stb.) korú gyermekek összeírása, mint a rendezendő házasságok vagy segítségére szoruló öregek számontartása, mint az egyházközségi élet megszervezése.

Végül a főle- és alábecslés azt bizonyítja, hogy a *magyar katolicizmus helyzetének megítélésében mind alsó, mind felső szinten számos kérdésben az egy generációval (és egy óriási társadalmi és demográfiai mozgással) ezelőtti állapotokhoz igazodnak*. A létszámbecslés torzításának iránya pedig arra mutat, hogy az állagmegóvás határozottabban kiformált stratégia, mint a változásokra adott válasz. Ahol vannak régi lakóhelyi és egyházi struktúrák, ahol a vallásosság bizonyos formái a helyi szokás részei, ott, és azokat lehet ápolni és felhasználni. Ahol a katolikusok száma hirtelen megnő, azaz bevonásukhoz, figyelembe vételükhöz új struktúrák, új kezdeményezések kellenének, arra már — úgy tűnik, hogy az esetek nagy részében — nincsen energia. Ilyen esetekben azonban már nem csupán statisztikai botlás, hogy a katolikusok egy kilencede elveszett.

1. tábla: A magyar katolikusok létszáma és aránya néhány, az elmúlt években megjelent magyar és külföldi forrás szerint

Forrás	Mely időpontra vonatkozik az adat	Adott forrás szerint a katolikusok	
		létszám (fő)	aránya (%)
Barrett, David B.: World Christian Encyclopedia (Nairobi—Oxford—New York, Oxford Univ. Press. 1982) 364. o.	1980		
— csak statisztikailag katolikus	közepe	6 284 480	58,6
— gyakorló vagy/és magát katolikusnak valló	1980 közepe	5 778 600	53,9
Annuario Statisticum Ecclesiae 1982. (Vatican, Secretaria Status Rationarium Generale Ecclesiae 1984.) 39. o.	1982 dec. 31.	6 663 000	62,3
Annuario Pontificio 1984 (Vatican 1984.) 1900 (s még többször)	1984	6 339 978	59,1
Voss, Eugen (szerk): Die Religionsfreiheit in Osteuropa (Zollikon, G2W—Verlag 1984.) 241. o.	1984	6 339 978	59,1
Morel, Julius — András, Emmerich: Handbuch des ungarischen Katholizismus (Wien, Ungarisches Kirchensoziologisches Institut 1984.) 45. o.	1975	—	62,0
	1984	6 533 000	61,2
Gergely Jenő: II. János Pál (Budapest, Kossuth 1986.) 129. o. Gergely forrásként az Új Ember 1984. okt. 7.—1986. márc. 17. közötti számait jelzi ill. az Egyesült Bibliatársaságok 1984. évi jelentését. Az eredeti forrás alighanem Barrett fentebb idézett műve.	1984	—	53,9
Magyar Katolikus Almanach 1984. (Budapest, Szent István Társulat 1984.) 644. o.	1984	6 365 976	—
Clévenot, Michel: L'état des religions dans le monde (Paris La Découverte — Le Cerf 1987.) 355—356. o.	1987	—	53,9

2. tábla: Budapest, öt nagy város és az ország egyéb városainak feltételezett és az Almanach I. kötetben kimutatott² hívőszámának összehasonlítása (1984. I. 1-re vonatkoztatva)

	A katolikusok lélekszáma			
	Az 1941. évi felekezeti megoszlás ³ és a jelenlegi népességszám alapján becsülve ⁴	Plébániai ill. Almanach becslés	2. az 1. százalé- kában	1. és 2. becslés külön- bözete
	1.	2.		
Budapest	1 507 779	1 210 750	80	297 529
Debrecen	49 903	36 228	73	13 675
Győr	100 660	62 180	62	38 480
Miskolc	127 735	80 517	63	47 218
Pécs	146 579	115 365	79	31 214
Szeged	149 069	114 420	77	34 649
Egyéb városok	1 847 373	1 386 691	75	460 682
Összesen	3 929 098	3 005 651	76	923 447

¹Városnak tekintve az 1980. I. 1-i városokat, azok akkori területével.

²Mivel az Almanach I. kötete az Egri Főegyházmegye egyházközségeinek a hívők számát nem közli, ezeket az adatokat „Az Egri Főegyházmegye Schematizmusa az 1975. Szentévben” c. műből (Eger, 1975) vettük.

³Az 1941. évi népszámlálás. 2. Demográfiai adatok községek szerint. Budapest Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat — Magyar Országos Levéltár 1976.

⁴A becslésben az 1941. évi felekezeti megoszláson és a jelenlegi népességszámon túl korrekciós értéként figyelembe vettük az izraelita népesség megváltozott arányát és a nem keresztelésből adódó veszteséget. (Az 1941. évi nem izr. népesség részen belül a rk + gk arányt kiszámolvá, azt 1980-ra kiindulási értéknek tekintve s belőle a nem keresztelt arányt levonva.)

3. tábla: A katolikusok lélekszáma egyházmegyénként az eddigi plébániai becslés¹ és a megnövekedett városi lélekszámot² figyelembe vevő korrekció alapján

Egyházmegye	Lélekszám 1000 főben	Lélekszám a korábbi becslés százalékában ³
Esztergom	1085	118,3
Győr	483	120,8
Pécs	503	108,3
Székesfehérvár	563	121,5
Szombathely	353	120,1
Vác	1318	109,8
Veszprém	759	109,9
Kalocsa	195	95,1
Szeged-Csanád	417	109,4
Eger	1252	111,7
Hajdúdorog és Miskolci Apostoli Kormányzóság	252	110,1
Összesen	7180	112,8

¹Magyar Katolikus Almanach, Budapest, Szent István Társulat 1984. 644. o.

²Budapest katolikusainak egyházmegyék közötti megoszlásában, egyéb támpont híján az Almanach I-ben közölt arányokat (646. o.) vettük kiindulásul.

³Az arányszámítást nem az ezer főre kerekített, hanem a pontos érték alapján végeztük.

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

Franz Kőnig SZÍVÜNKNEK ÚJRA MEG KELL TANULNIA ISTENNEL BESZÉLNI

— Prédikáció lezüllött világunkban —

Imádkozom Istenhez Szent Lelkéért. Tanítson meg bennünket a szellemek elbírálására. Adjon erőt, hogy ki tudjunk állni fenyegetett világunkban az igazságosság és a béke mellett. Ez a Szentlélek járta át az ifjú egyházat, s tette őket bátor férfiakká és nőkké. Mert átjárta őket Isten, megragadta a mély meggyőződés, egyesítették az azonos eszmények, egyékvácsolta a közös üldöztetés, az azonos sors. Erővel teljesen tettek tanúságot hitükről. Engedték, hogy Isten provokálja őket, készséggel vették föl Krisztus keresztyét. Az egyház alapkövét rakták le akkor vérük tanúságával, és a Lélek erejével, aki rajtuk keresztül fejtette ki hatását évezredekken át az egész világon.

Hasonló új pünkösdben reménykedtek sokan, amikor a püspökök öszegyűltek Rómában a II. Vatikáni zsinatra. A hatvanas években volt ez. A püspökök is el voltak telve reménnyel és a Szentlélek örömeivel. Mintha az egész világ tele lett volna egy jobb jövő reményével. S ma föltessük a kérdést: Isten egészen a mai napig megragadta volna tőlünk az új, nagy pünkösödöt? Kudarcot vallottak akkori reményeink? Hát nem lármával és félelemmel és gonddal van tele a világ? Hol maradtak a nagy remények?

Isten ma is munkálkodik. De Isten gondolatai nem olyanok, mint az ember gondolatai. Isten Lelke ma olyan erőteljesen működik, ahogy akkor reméltük, sőt akkora erővel, amilyent akkor nem is sejtettünk. De Isten Lelke másképp működik ma, mint ahogy mi, emberek azt el tudnánk tervezni vagy véghez tudnánk vinni.

Egyházunkban ténylegesen egy nagy pünkösöd kezdődött el. De másképp jött ez a pünkösöd, nem úgy, ahogy vártuk. Isten Lelke ma az emberben működik. Sok olyan embert ismerek, akik úgy élnek ebben az elpuhult világban, mintha az üldözött egyházban élnének. Ők újra komolyan veszik Isten parancsait. A Hegyibeszédről elmélkednek. Meghallották Isten hívását, fölfogták fölszólító szavát, s onnan felülről kapnak erőt, mint kezdetben az ifjú egyház. Egy lezüllött világ kellős közepén élnek: egy olyan világban, amelyik mit sem törődik Isten parancsaival, amelyik addig csúri-csavarja, addig tőri-tilolja Isten szavát, míg a só ízét veszti, s kidobják, hogy eltapossák az emberek.

A pünkösdi Lélek ma egyes emberekben munkálkodik a világban, olyanokban, akik újra komolyan veszik az Evangéliumot, s ismét komolyan veszik önmagukat. Ezek kis hívő közösségekbe tömörülnek. Elkezdtek imádkozni, böjtölni, keményre teszik a szívüket, hogy Isten úgy véshesse lelkükbe parancsait, mint valami kemény kőbe. Mert az ember ma fölfuvalkodottságának a következményeit éli.

A föld minden nemzedéke hálát adott Istennek, ha boldog időszakot ajándékozott nekik. De a mi nemzedékünk megfélemezte a háláról. Azt állítja, hogy a saját erejéből és hatalmával teremtette meg boldogságát. A boldogság csak szervezés kérdése. Ha nincs Isten, akkor minden szabad. Így mondta már Dosztojevszkij is. Minden újságos pavilonban állati lényé nyilvánítják az embert, amelynek állati szórakozásban kell megtalálnia gyönyörűségét is. Mindent megengedtek az embernek, szétzúztak minden tabut, kinevették minden parancsot. Kihirdették az ember csodálatos szabadságát, s meghirdették az ember nagyságának a korszakát. Kinevették és elkenték a jó és a rossz között a különbséget. De mindez csak elvakultság volt.

Ma Isten viharai zúgnak végig a földön. Az igazság Lelke ez, s az igazság órája. Rádöbent a világot arra, hogy van ítélet s van igazságosság, mert ez így nem mehet tovább. Nem mehet így tovább az emberrel, a gazdasági élet nem mehet tovább úgy mint eddig, nem bánhatunk úgy környezetünkkel mint eddig. Ma már tudjuk: nem az

anyagi a legvégső érték, a gazdaság nem lehet úrrá az emberen, a Léleknek kell uralkodnia az emberen. Isten viharai zúgnak végig a földön az igazság órájában. Nem a sötétség órája ez, mintha elhagyott volna bennünket Isten, hanem az igazság órája, amelyben Isten tudatunkba akarja vésni: Térjete meg, és újra csak arra gondoljatok, ami a lényeges! Legyetek újra eleven templomok, építések föl újra hazátok lelki székesegyházait! Rémüljete meg, ha elbizakodott emberek az idegenek gyűlöletét prédikálják nektek, ha nem veszik figyelembe a peremre szorított csoportok emberi méltóságát, ha kiengesztelődés helyett bizalmatlanságot és gyűlöletet szítanak.

Rémüljete meg keresztény családjaink láttán, amelyekben már alig imádkoznak, s képtelenek továbbadni a hitet. Mert a család a tűz, amelyben egyre újjászületik a szeretet minden nemzedék számára. A család kötöttséggel és hűséggel teljes élet, lelkiismerettel és felelősséggel teljes élet, türelemmel és közösséggel teljes élet. Istennel való élet, olyan élet, amelyben megtanulható a dicséret, a hála, a kérés, az áldás és a megbocsátás. Legyen bátorságtok a szeretet áldozatához! Ne adjátok hozzájárulástokat egy olyan törvényhozáshoz, amely megszünteti az áldozatot, és olcsóvá teszi az életet! Ne engedjete meg, hogy eszményeitekből szalma legyen, amely elég az emberi vágyak tűzében! Ne engedjete meg, hogy szétrombolják a hitet! Legyen újra bátorságtok ahhoz, hogy megvalljátok: a Teremtő teremtményei vagytok; legyen bátorságtok újra az alázatossághoz. Tagadjátok meg az elbizakodottságot és az arroganciát, győzzete le magatokban a rosszat, amely annyi embert kerített a hatalmába hazánkban is. Ismét meg kell adnunk Istennek a dicsőséget, újra meg kell tanulnunk az istenfélelmet. Kell, hogy életünk újra a Legvégsőben horgonyozzon, azaz Istenben. Szívünknek ismét meg kell tanulnia Istennel beszélni.

Egykor mindannyiunknak számot kell adnunk előtte. Akkor lelkiismeretünk beszél majd, s az igazság Lelke mindent a szemünk elé tár — nekünk is és az egész világnak. Ismerjete fel ma a hangját, ismerjete fel zúgását, ismerjete fel hívó szavát. Mert Isten maga van a viharban. De ő nem csupán a viharban van, hanem — így tanítja Illés — sokkal inkább ott van a szellő susogásában. S ez a susogás ma minden embernek mélyről feltörő vágya a kiengesztelődésre és a békére. Keressete hát olyan jeleket, amelyekben le lehet győzni a kölcsönös bizalmatlanságot és türelmetlenséget. Támogassátok azokat a politikusokat és tanítókat, akik föllépnek mindenféle ellenségeskedéssel szemben. Adjatok teret és időt az erőszakmentességre és a felebarát szeretetére szolgáló önnevelésnek. Keressete az érdekeknek olyan egyeztetését, amelyben az önszeretet és a magunk énjének a fölértékelése, a saját elhivatottságunk elismerése erőt nyerhet egy olyan gondolkodásmódban, amely a másik embernek is megfelel és nagyja teszi őt! Legyetek a béke megteremtői, hogy — a Hegybeszed szavaival szólva — az egész világ fölismerje bennetek Isten fiait és lányait. Ma hálát adok Istennek, hogy a békemozgalomban dolgozhatom, és naponta kérem az ő Lelkét mindannyiunknak.

Fordította: Bánhegyi B. Miksa

Rédly Elemér KATEKETIKAI SZEMLELETÜNK ALAKÍTÁSA

Krisztus-központú katekézis. Előző tanulmányunkban (TEOLÓGIA 1988. 1. sz.) hitoktatási szemléletünk alakításának két fontos tényezőjéről szoltunk: a hitoktatás nevelés-központúságáról és a biblikus hitoktatásról. Hitoktatási szemléletünk alakításának ugyancsak fontos tényezője a hitoktatás *Krisztus-központúságának* új megközelítése.

A teológia Krisztus-központúsága. Az elmúlt évtizedekig a Krisztus-központú hitoktatás minden hitoktató számára azt jelentette, hogy Jézus Krisztus megváltói tevékenységét tartották a hitoktatás központi kérdésének. Ennek szellemében már a legkisebbek hitoktatásának vezérfonala is Isten üdvösségtervének történelmi kibontakozása és megvalósulása volt. Ezért kezdték el a hitoktatást a Teremtő Isten

bemutatásával, majd ezt követte a bűnbeesés, a Megváltó megígérése, jövetelének előkészítése, a Megváltó születése . . .

A hitoktatásban tapasztalt nehézségek készítették arra, hogy ezt a gyakorlatot is felülvizsgáljuk. Minden hitoktató megtapasztalhatja, hogy a 6-8 éves gyermeknek nincs történelemszemlélete. (Egy mai magyarországi gyermek, aki az állami ünnepeken egyszerűen hall Kossuthról (1802—1884) és Leninről (1870—1924), úgy véli, hogy ők kortársak voltak, mert mindig együtt hallja emlegetni őket.) Ebben az életkorban még nem tudnak helyesen bánni az elvont fogalmakkal, cselekedeteikben is konkrét indítékok és nem eszmei célok vezetik őket. Ennek következtében valójában fel sem tudják fogni sem az áteredő bűn lényegét, sem az egyes események üdvösségtörténeti összefüggését. Így az üdvösségtörténeti szempont számukra érthetetlen, idegen világ marad. Ezért a leggondosabb hitoktatás ellenére is helytelen fogalmak és elképzelések alakulnak ki bennük, amelyek a legtöbbször később sem tisztázódnak, amint ezt a felnőtt híveink körében tapasztalható téves nézetek is tanúsítják. (Például: „Milyen jó lenne, ha őszüleink nem vétkeztek volna . . . Mennyivel könnyebb dolgunk lenne . . .”)

A keresztény élet Krisztus-központúsága. A teológia Krisztus-központúságán kívül még beszélhetünk mindennapi keresztény életünk, a szentháromságos istengyermeki élet Krisztus-központúságáról is. Jézus a mi életünk, Vele beszélgetünk, amikor imádkozunk, Vele találkozzunk a szentmisén a szentáldozásban, az Ő keresztje ékesíti otthonunkat, Őt akarjuk követni, az Ő tanítása szerint akarunk élni . . . Amikor a gyermekeket be akarjuk vezetni a keresztény hit és élet világába, akkor először ezekről a kérdésekről kell velük beszélgetni, ezeket az ismereteket kell velük közölni, melyek szorosan hozzátartoznak mindennapi keresztény életünkhöz. Az elméleti, teológiai kérdésekről pedig majd akkor tárgyalunk velük, amikor szellemileg már elég érettek ahhoz, hogy helyes fogalmakat tudjanak maguknak alkotni ezekkel kapcsolatban.

Sokszor lehet hallani azt az ellenvetést, hogy mi lesz azokkal, akik később már nem tanulnak hittant. Tény, hogy nem elhanyagolható azoknak a gyermekeknek a száma, akik elsődőzés után már nem tanulnak hittant. Mégis be kell látnunk, hogy ez sem indokolja, hogy a gyermekek felfogóképességét meghaladó ismereteket közöljünk velük. Amint a mindennapi életben lehetetlen felnőtt módon élni 8 éves kornak megfelelő ismeretekkel, ugyanúgy lehetetlen felnőtt keresztényként élni gyerekes hitismeretekkel. Akik elsődőzés után nem tanulnak hittant, azok számára nem az lesz a legnagyobb gond, hogy hiányosak a hitismereteik, hanem az, hogy nem élnek Jézus tanítása szerint. Minden lelkipásztor megtapasztalja, hogy mennyivel közömbösebbek azok a fiatalok a hit kérdéseivel szemben, akik csak gyerekkorukban tanultak hittant, mint azok, akik soha nem részesültek hitoktatásban. Ennek egyik oka a betanult, de meg nem értett hitismeretek „immunizáló” hatása.

A teológiai krisztusközpontúságra épülő hittankönyvekben Jézusról szó sem volt mindaddig, amíg születéséig nem jutottunk el. Felmerül a kérdés, a hitoktató se beszéljen addig Jézusról? Milyen keresztény hitoktatás ez, amelyben Jézus nem kerül elő? Hogyan lehet imádságról, szentmisén való részvételről beszélni addig, amíg nem beszélhetünk Jézusról? Valóban Krisztus-központú hitoktatás az ilyen? Véleményünk szerint — ezt követtük az új *Elsődözők könyvének* felépítésében is —, a gyermekek hitoktatásának Krisztus-központúsága azt jelenti, hogy a hitoktatást Jézussal kezdjük, mégpedig a felnőtt Jézussal. A megoldásra maguk az evangéliumok adták a példát. Az apostolok Jézus örömhírét hirdetve a felnőtt Jézusról tanítottak, mindarról, amit Ő tett és tanított Keresztelő János fellépésétől mennybevétele napjáig. (Vö. ApCsel 1,21-22; 10,34—43.)

A felnőtt Jézussal való kezdést javasolja a pedagógiai megfontolás is, miszerint a tanításban az új fogalmakat a meglévőkre kell építeni. A gyermek számára Jézus emberileg elképzelhető meghatározott valóságos Valaki — akit először talán hitoktatója formájára képzel el —, akit megismerhet és szerethet, és aki által megismerheti az Atyát. — Ez a módszer a valóban Krisztus-központú hitoktatás, mert Jézust állítja az oktatás központjába, aki szeret minket, és akit mi is szerethetünk.

Ha elfogadjuk, hogy a főparancs a szeretet, hogy a szeretet előbbrevaló mint az igazságosság, akkor ez nemcsak az embertársainkkal való kapcsolatban érvényes, hanem Isten és ember kapcsolatában is. Ez pedig azt jelenti, hogy fontosabb ismeret az, hogy Isten szeret és örök életre hív minket, mint az, hogy mi emberek vétkezünk és ezért megváltásra szorulunk. Isten szeretetét pedig Jézus Krisztusban ismerhetjük meg igazán . . . Ez a magyarázata talán annak, hogy az áteredő bűn kérdése miért nem volt tárgya az apostoli igehirdetésnek, hogy azt miért nem említi egyetlen hitvallás sem . . . Az igazságok hierarchiájának érvényesülnie kell a hitoktatásban is. Ez felel meg a nevelésközpontú hitoktatási szemléletnek is, mely szerint először azokat az ismereteket kell közölni a gyermekekkel, melyekre hitük harmonikus fejlődéséhez és mindennapi keresztény életükhöz szükségük van. Nyilvánvaló, hogy ez nem jelenti azt, hogy a többi igazságról ne tanítsunk, hanem csak azt, hogy mindenről a maga idejében tanítsunk.

Jézus által ismerjük meg az Atyát. Az elmondottakból következik az a gyakorlat, hogy a katekézisben kezdettől fogva Jézusról tanulunk. Továbbá be kell látnunk, hogy egész vallásosságunk, keresztény életünk múlik azon, hogy milyen fogalmunk van Jézusról, Istenről, hogy milyen kapcsolatban vagyunk vele. Ezért a hitoktatás, a hitre nevelés alapvető és elsődleges feladata a hit ébresztése és elmélyítése, a helyes Jézuskép és istenfogalom kialakítása.

A hitoktatásra kerülő gyermekeknél Jézussal kapcsolatban sok mesészerű fogalommal találkozhatunk, de Jézus ellenes érzülettel sohasem. Jézusról beszélve ne „jézuskázzunk” és ne tőrjünk meg a karácsonyi jézuskamesét. Ez a látszólag ártatlan szokás a gyerekekben azt az érzést fogja támasztani, hogy a felnőttek nem veszik komolyan Jézust. Jézus valóságát az a gyermek fogadja el, aki látja, hogy szülei és hitoktatói valóban hisznek benne, komolyan veszik. Ő vallásos életük központi személye.

Először a történeti Jézusról kell beszélni: tanított, jót tett, keresztre feszítették, nem halt meg végleg, feltámadt, tanítványainak többször is megjelent, visszatért az Atyához, de mégis velünk maradt: — követőinek közösségében: „. . . ahol ketten vagy hárman . . .” (Mt 18,20) — tanításában. Igéjében: „aki titeket hallgat, engem hallgat . . .” (Lk 10,16) — az Oltáriszentségben . . . Fontos a helyes szóhasználat, ha nem is ért még mindent, megtapasztalja, hogy Jézus valóság, akit mindnyájan annyira szeretünk. A hagyományos hitoktatás nem szólt Jézusról, csak miután már szó volt Jézus születéséről és gyermekkoráról. Ez a gyakorlat azonban ellentmond a mindennapi élet követelményeinek, hiszen, amikor imádkozni tanítjuk gyermekeinket, amikor szentmisére járásról beszélünk, lehetetlen, hogy ne szóljunk Jézusról. Feltehetjük azt a kérdést is, ha nem tudok semmit Jézusról, akkor miért érdekelne az ő születése? Fontoljuk csak meg, hogy ismerőseink nagy részéről azt sem tudjuk hány éves, mikor és hol született, kik a szülei . . . mégis jól ismerhetjük őket, mert ismerjük magatartásukat, gondolkodásmódjukat . . . Csak akkor érdekelnek valakinek a családi körülményei, ha már olyan közeli kapcsolatba kerültünk vele, hogy ez is fontossá válik számunkra. Így vagyunk Jézussal is. Ha már tudjuk, hogy Ő, aki annyit tanított és oly sok jót tett, mennyire szeret minket, akkor kezd érdekelni, hogy „honnan vette mindezt?”, Ki is Ő valójában.

További megfontolásokat is érdemes figyelembe venni. Mi a felnőtt Jézusban hiszünk, őt szeretjük, hallgatjuk és követjük. Ő a mi példaképünk. Az egészséges lelkületű gyermek nem jó gyerek akar lenni, hanem egy nagyszerű felnőtt. (Ezt mutatja az is, hogy a gyerekek játékaiban a felnőtteket utánozzák és játsszák meg!) Ha nem akarjuk, hogy a felnövő gyermekek gyerekes dolognak tartsák a vallást, a vallásosságot, akkor velük is a felnőtt Jézust kell elsősorban megismertetni és megszerettetni. — Az első hittanórán felmutatunk egy feszületet. Megkérdezzük: — Mi ez? — Mit tudunk róla? — és elkezdünk Jézusról beszélni. Jézus meghatározott időben és helyen élt, tanított és sok jót tett. Ő nem mesehős, hanem valóban élő Valaki, aki 19 . . . évvel ezelőtt született Betlehemben . . . Ezzel — még ha nem is tudnak 2000-ig számolni — megérzik Jézus valóságát, és ez a fontos. Ezt segítheti később a turini lepel képeinek bemutatása is. Akkor sem hitt benne mindenki, érthető, hogy ma is vannak, akik nem

akarnak benne hinni. — Amikor Jézus csodáiról beszélünk, ne beszéljünk róla meszeszerűen. Jézus annyira szeret, hogy mindent meg tud tenni, szeretetből. Így alapozzuk meg a mindenhatóság fogalmát.

A Jézuskép alakítása és a Jézus iránti szeretet élesztése nem csupán egy-egy hittanóra, de nem is egy-egy tanév feladata, hanem egy egész életé. Nekünk ezt kell megalapozni a gyermekekben azért, hogy elvezetjük őket Jézushoz. (Vö. Jn 1,35—42).

Hogyan tanítsunk Istenről? Ezzel kapcsolatban figyeljük meg, milyen istenfogalmuk van a hitoktatásra kerülő gyermekeknek. Néhány pozitív vonás mellett sok problémával találkozunk: igazságosságának félreértése, az imameghallgatás félreértése, a káromkodások negatív érzelmi hatása, az ateista szemlélet beállítása, mintha Isten a világ része lenne, a Biblia félremagyarázása, a mindenhatóság félreértése és más megalapozatlan fogalomjegyek, a mumus szerep, amit a korszerűtlen hitoktatás is elmélyített . . . A hagyományos hitoktatás — feltételezve a gyermekekben valamilyen otthonról hozott istenfogalmat —, az istenfogalom filozófiai jellegű kérdéseivel kezdte a gyermekek hitoktatását. Ez az út a mai világban már nem járható. Egyrészt a gyermek valójában nem tud mit kezdeni ezekkel a számára érthetetlen, elvont fogalmakkal, másrészt nincs meg az a kezdetleges istenfogalma sem, amelyet így tisztázni kellene vagy lehetne. A mai világban, amikor tanítványaink nem jelentéktelen részének elvált szülei vannak, nem indulhatunk ki a gyermekek atyafogalmából sem. Így hát nem tehetünk mást, mint amit Jézus is ajánl, hogy általa ismertetjük meg az Atyát a gyermekekkel is. Ezért kezdjük tehát a tanítást Jézussal, akiről tudjuk, hogy tanított és sok jót tett . . . Ő, — aki annyira szeret minket —, tanít arról, hogy van egy Mennyei Atyánk, aki jobb minden földi édesapánál, aki szeret minket, és meghív Országába . . . A katekézisben Jézust hallgatjuk, aki az ismert evangéliumi részletekben a Mennyei Atyáról tanít hasonlatokkal, példabeszédekkel. Ő a teközlő fiú apja, Ő a szolgálói között igazságot tevő király, Ő . . . Így alapozzuk meg a gyermekekben azokat a fogalmi jegyeket, amelyekből fokozatosan fejlődik ki istenfogalmuk, melynek első fogalomjegye: szeret minket. Ez a biblikus alapú istenfogalom annyival több a filozófiai istenfogalomnál, amennyivel több egy mosolygó ember saját csontvázánál. Az istenfogalom kialakítása sem egy-két hittanóra feladata, hanem a hitoktatás állandó, folyamatos feladata.

Hogyan tovább? Az *elsőáldozás előtti hitoktatásban* Jézussal ismerkedünk és megtanítjuk mindazt, amire a gyermekeknek szükségük van a koruknak megfelelő eucharisztikus élethez és lelkeséghez. Az *elsőáldozás utáni katekézis* feladata: elmélyíteni a gyermekek hitét, bővíteni hitismereteiket, hogy megerősödjenek a kegyelmi életben, a keresztény magatartásban és az egyház közösségében. Ehhez a katekézishez készült a megjelenésre váró új könyv: *Válaszol az Úr*. Ez a könyv az ószövetségi Bibliából azokat az ismert részeket veszi sorra, amelyek alkalmasak arra, hogy a gyermekek megtanulják felismerni az egyes eseményekben Isten nekik szóló üzenetét, amelyek helyes megértéséhez nincs szükség életkori sajátosságait felülmúló biblikus ismeretekre. A gyermekek ekkor kezdenek ismerkedni az időszakalgal, amelybe mint mozaikokat helyezünk el az egyes szentírási eseményeket. Még nem üdvösségtörténetet tanítunk, hanem arra figyelünk, hogy az egyes eseményekkel mit üzen nekünk Isten, hogy hogyan kell értelmeznünk az ószövetségi üzenetet Jézus tanításának fényében. Így kerülnek sorra azok a témák, amelyek alkalmat adnak a hittani, erkölcsi és liturgikus ismeretek kibővítésére.

A következő lépés a *tizenéves korúak katekézise*. Amikor a felsősök az iskolában már a történelemmel ismerkednek, a katekézis elvezeti őket Isten üdvözítő tervének felismerésére a választott nép történetének eseményeiben. Az időszalagra felűzött eseménymozaikok ekkor állnak bennük össze egységes képpé. Ezt segíti az *Üdvösségünk története* c. könyv, amellyel kapcsolatban oly sok a nézeteltérés hitoktatók, történészek és hittankönyvírók közt. Valójában egy olyan kézikönyv jellegű egyháztörténelemkönyvre lenne szükség, amelyben a fiatalok felismerik, hogy Jézus él tovább Egyházában, amely egy-egy kiemelkedő és vonzó személy életében bemutatja, hogy Jézus tanítása minden korban megvalósítható. Ennek a könyvnek igen sok — de nem

betanulásra szánt — adatot kell nyújtania ahhoz, hogy az egyházzal azonosulni tudó fiatalok megerősödjének egyházunk szeretetében, meg tudják védeni saját egyházhűségüket. Számukra az egyház története így már nem egy idealizált történelmi mese, hanem a mai keresztény élet tanítómestere lesz.

A *bérmálási felkészítés* legfőbb gondja, a bérmálkozásra készülők eltérő életkora. A serdülőkorú bérmálásra készülő fiatalok katekézisében az önállósuló személyiség lépteit kell segítenünk a szükséges ismeretekkel, követelményekkel és késztetésekkel. Ez a közösséghez való tartozás tudatosításának és megélésének, a keresztény közösségi élet begyakorlásának kellő ideje. Ezt segíti elő a *Nagykorúság Krisztusban* c. könyv. Sajnálatos dolog, ha a bérmálási felkészítés ideje nem a serdülőkor kezdeti szakaszára esik.

Az életreszóló keresztény elkötelezettségre való felkészítés az *ifjúkori katekézis* feladata. Ekkor kell kialakítani a tudatos keresztény világnézetet, szintetizálni a hitismereteket és követelményeket az élettel. Ekkor kell felkészülni az elkötelezett élethivatásra: a házasságra vagy szerzetességre, papságra. Ehhez nyújt segítséget a *Hitünk és életünk* c. könyv, és a katolikus gimnáziumok hittankönyve.

Befejezésül. — Hitoktatási szemléletünk megújításával kapcsolatban még sok mindenről lehetne szólni. Tanulmányunk két részében azonban csak a legfontosabb kérdéseket érintettük. Ezek a hitoktatás nevelés-központúsága, a biblikus hitoktatás és a hitoktatás Krisztus-központúságának új felfogása. — Szeretnénk, ha minden hitoktató felülvizsgálná eddigi elképzeléseit és gyakorlatát, mert csak így tudjuk elkerülni, hogy újra elkövessük azokat a hibákat, amelyekre eddig nem is gondoltunk, és csak így tudjuk orvosolni a már elkövetett hibák következményeit. Katekézisünket feltétlenül meg kell újítanunk, hogy a mai világban ránbízott fiatalokat valóban el tudjuk vezetni Jézus Krisztus ismeretére és szeretetére; hogy meg tudjuk őket tanítani arra, hogy a mai élet kérdéseire hogyan keressenek választ az örök igazságok fényében.

VÉLEMÉNYEK ÉS VALLOMÁSOK A BEFOGADOTT HITRŐL

— A pannonhalmi és győri végzős bencés diákok válaszaiból —

Összesen 113 válaszlapot olvastam át. Kérdések szerint átolvasva a válaszokat, kialakult egy átlagos kép a 113 fiatalról. A *fiatalok fele* általában azonos jellegű és megfogalmazású válaszokat adott. Ezeken erőteljesen érezhető az iskola, a vallásos környezet hatása. A *többi válasz két részre osztható*: az egyikben tükröződik, hogy a fiatal próbálja életét azok szerint az elvek, „hittételek” szerint berendezni, amiket a vallásos környezetben hallott. Ez általában 20—25 fiatalnál tapasztalható. A többi 30—35 fiatal közömbös, néha pedig a hitelenség határán áll, amint ezt maguk is bevallják. A válaszok ezek szerint két részre oszthatók: az egyik rész „hivatalos” válaszokat ad, a másik inkább jellemző, sajátos válaszokat.

1. kérdés: Milyen szerepet játszik a keresztény hit életemben? A válaszok nagy része szerint döntő szerepe van a hitnek: - „Biztonságot, reményt nyújt bármilyen helyzetben, . . . de egyben felelősségre és szeretetre szólít fel mások iránt.” - „A keresztény hit tudatosít, öntudatra ébreszt.” - „Ennek jegyében tanulok és próbálok élni a családban.” - „Tartalmat, célt ad életemnek, s a cél eléréséhez eszközül közösséget.” - „Életünk alapja, amely hagyományos dolgai mellett mindig újat is tud mutatni számunkra.” - „A keresztény hittel kapcsolatban az a célom, hogy minél nagyobb szerepet kapjon életemben.” - „Kereszténynek vallom magamat, és próbálok úgy élni, ahogy bennem a keresztény 'ideál' kialakult.” - „A hit szerepe életemben változó, van, amikor erősebb, de van, amikor gyöngyömbb kapcsolatom van Istennel.” - „Sajnos, jelenleg a tanulás szinte minden energiámat lekötí, s mellette nem tudok a keresztény élettel nagyon foglalkozni, szinte csak vasárnap jut időm a misén egy kis önvizsgálatra.” - „Nem sokat; elfogadom, hogy ilyen is létezik és, mert erre tanítottak, eljárók vasárnaponként templomba.” - „Foglalkoztat és elgondolkodtat. Állandó kérdéseket vet fel, amikre még nem tudok válaszolni.” - Érdekes ezekben a

válaszokban, hogy néha ellentmondás van ugyanannál a fiatalnál a válaszadások között.

2. Hogyan „igazolom” hitemet önmagam — és hitem szerinti életemet mások előtt? Az ellentmondásra egy konkrét példa: „Nincs mit igazolni.” Ugyanez a fiatal a 4. kérdésre: Hiszek a Szentháromságban? azt válaszolja: „Hiszek.” A válaszok nagy része azt mondja, hogy a hitnek nincs szüksége külön igazolásra. A cselekedetek igazolják azt. „A cselekedeteimmel önmagam és mások előtt.” - „Cselekedeteimmel, megválasztott szókinccsel és a többi emberhez való viszonyulásommal.” - „Töreksem emberségességre.” - „Mások előtt, ez a legnehezebb. Lehetőleg tetteimmel, ha kérdeznak, próbálok válaszolni.” - Sokan úgy vélik, hogy „igazolni” inkább kérkedést, dicsekvést jelent. „A hit csak rám és Rá tartozik. A külsőségeket nem tartom jelentősnek.”

3. Mit jelent számomra Jézus Krisztus? Erre a kérdésre adtak a fiatalok leginkább teljes válaszokat. Jézus Krisztus az Út, az Igazság és az Élet. Megváltó. „Isten Fia, aki emberré lett, hogy megváltson minket. Emberi élete a tökéletesség példája.” - „Hitem kiteljesítője, megvalósítója, értelme, bizonyítéka.” - „Vezető.” - „Jézus élete példa arra, hogy van értelme az emberi létnek.” Az utóbbit az a fiatal írja, aki keresztény szeretne lenni, mert még nem az. Az eddigi válaszok Jézust, mint követhető példát állították be. Sokan viszont úgy vélik, hogy Ő elérhetetlen „idea”. - „Jézus Krisztus egyedül az, aki sokat jelent számomra, nem példaképnek tekintem, hanem olyan lény, akinek az élete ‚ideális’ élet. Azért nem példakép, mert tudom hogy lehetetlen így élni nekem.” - „Követendő, de elérhetetlen cél. Annak ellenére, hogy teljesen hasonló lett hozzánk, emberekhez, nem tudom reális példaképnek tekinteni. Ő biztosra ment, tudta, hogy fel fog támadni. Én bizonytalan vagyok.” - „Egy jó barát, mint senki más, akivel mindenfajta problémámat meg tudom beszélni.” Némelyik válasz meghökkentő: „Ő, aki vizuálisan jelenítette meg a fogalmakat. Lényegi fogalmakat.” Van; aki nem tudja „pontosan megfogalmazni.” - „Egy embert, aki másképp tudott élni, mint az őt körülvevő társadalom többi tagja.”

4. Hiszek a Szentháromságban? Mond-e ez nekem valamit? Erre a kérdésre 19 fiatal egyáltalán nem válaszolt. A legtöbb, amit nem válaszoltak meg. Sokan csak az első részre válaszoltak. Nagy részük megvallja, hogy hiszi, de nem érti, nem tud a kérdéssel mit kezdeni. - „Igen, de mondanivalója számomra nem egészen tisztázott.” - „Sokat töprengtem rajta, konkrétan még nem tudom megfogalmazni magam előtt, mi is tulajdonképpen.” - „Nem látom teljesen tisztán át, de hiszem.” - „Igen, nem sokat (nem nagyon értem).” - „Hiszek, de egyelőre még különösebb megfontolás nélkül.” - „Tulajdonképpen a Szentháromságot csak mint szimbólumot tudom elfogadni; én magam nem választom szét az Istent három ‚alkotóra’ (Pl.: mindegy, hogy kihez imádkozom, számomra egyik).” - Néhányan viszont elég jól megfogalmazzák az Isten benső szeretet-életét és a külső, emberhez kapcsolódó életét: „A teremtmény-gondviselő Atya, az emberekért áldozott Fiú és a világban mindig működő Szentlélek a keresztény hit ‚tárgyának’ teljes-szimbolikus-megfogalmazása.” - „Isten lényege a szeretet, amelyhez legalább két személy kell. Az Atya Fiú iránti szeretete valósul meg a harmadik Személyben.” - „A Szentháromság azt jelenti számomra, hogy Isten nem egyszerűen egy embert adott oda értünk, hanem önmagát. A Szentlélek pedig, aki működik bennünk, nem istentől független vagy annak alárendelt személy, hanem ismételt Isten, s így magunkban hordozzuk őt.” - „Hiszek a Szentháromságban. Az Atya összetartó erejét látom Jézus példáján keresztül megmutatkozni, s a Szentlélek kegyelmét életem során.” - „A Szentháromság számomra a tökéletes egységet jelenti.” - „Hiszek, természetesen, de inkább (nem tudom, miért) csak Jézushoz és a Szentlélekhez imádkozom.” - „Tudatosan igen, de spontán (imádkozáskor) csak az Atyához imádkozom.” Ez az utóbbi két idézet mutatja, hogy a gyakorlati életben többet mond számukra a Szentháromság, mint elméletben.

5. Mit gondolok a „legnehezebb problémáról”: hogyan és miért van a „rossz” (fizikai és erkölcsi) a világban? Sajnos ennél a kérdésnél elég sok válasz nem értékelhető. Néhányan nem a kérdésre válaszoltak, hanem azon medítálnak, hogy „miért teremtette az Isten tökéletlennek az embert?” vagy pedig kifejtik, hogyan lehet

legyőzni a rosszat. Viszont a válaszok nagyrésze az erkölcsi rossz kérdésében világosan mutatja: a szabad akarat az ok: „Mert az embernek szabad akarata van.” - „Az embernek kísértése van, hogy mindig a könnyebb dolgot, a rosszat cselekedje. Isten ezt megengedi, mert tiszteletben tartja az ember szabad akaratát.” Azt viszont nem válaszolja meg ez a fiatal, hogy honnan, miért van kísértése az embernek. Igaz, egyikük írja: „Már születésünk után is van bennünk egy alapvető rossz(-ra hajlás).”, de ő sem megy tovább, hogy ez miből ered. Egyetlen fiatal mondja azt, hogy: „Semmiképp sem az ördög vagy valami ‚démon‘ műve. Én nem tekintem létezőnek az ördögöt, mint létezőt.” Van, aki tagadja a fizikai rossz létét: „Fizikai rossz nincs. Az anyag törvényeiben nincs rossz (ill. Rossz).” - Vagy pedig úgy gondolja, hogy a természetben „adottság” a fizikai rossz, de tovább nem kérdez. Nem az okra, hanem a módra vonatkoznak a válaszok.

6. Hiszek-e a halál utáni életben? Hogyan függ össze mostani, földi életem a halál utáni sorsommal? A válaszok követik a bevezetőben mondottakat: A fiatalok valamivel több mint a fele hisz a túlvilági életben és azt az evilágban való életétől teszi függővé: „Az élet végére kettőspont kerül, ami a halál. Ahogy elkezdődött a mondat, bontakozott, gazdagodott a jelentéstartalma, úgy fog a kettőspont után is folytatódni.” - „Már földi életemben fel kell készülnöm a halálra.” - „Mindenki hisz a halál utáni életben, - aki gondolkodni tud.” - „Nagyon kíváncsi vagyok rá. Sokat gondolkodom rajta.” - „Igen, bár azt hiszem, mindenkinél kérdésessé válhatnak néha még ilyen alapkérdések is. A mostani életet próbatételnek tekintem, ‚földi zarándoklatnak‘.” - „Remélem, hogy van a halál után élet és próbálom hinni, hiszen a földi élet csak így nyerhet értelmet.” - „A hit egyik axiómája, ezért vallom.” - „A földi élethez hasonló dologt nehezen tudok elképzelni, hisz a halállal megszűnik a test, de hogy a lélekkel mi lesz? - számomra egy függőben levő kérdés.” - „Egyelőre nem hiszek benne, de tartok tőle.” - „Ez hitem kételye, de élek, s vállalom sorsom.”

7. Mi szerzi meg számomra az üdvösséget? Cselekedeteim? Hitem? A szentségek? A szeretet gyakorlása? A válaszokban egyenlő arányban oszlik el a vélemény: a felsoroltak mindegyike fontos, a másik vélemény ezzel egyenlő számban: a szeretet gyakorlása, a tetteim fontosak. Többen viszont új szempontokat hoznak: „Az egész élet szerezheti meg az egyén üdvösségét, amely szerintem nemcsak attól a néhány dologtól függ, ami a kérdésben elhangzott.” Többen válaszolták, hogy az Isten kegyelme szerzi meg az üdvösséget. Egy fiatal szerint pedig „a szentségek kegyelméből fakadó cselekedeteim” szerzik meg az üdvösséget. - „Mindezzel közeledhetünk az üdvösséghez, de csak az isteni kegyelem árán kaphatjuk meg.”

8. Mit gondolok, ha „áteredő bűnt”, ha „eredeti bűnt” említenek? Ezek között a válaszok között volt a legtöbb negatív vélemény, vagy pedig közömbös válasz. „Az eredeti bűn Ádám és Éva bűne, az áteredő bűn pedig ennek a többi emberre való átvételése. Szerintem felesleges a kettőt így szétválasztani, hiszen egy tőből erednek.” - „Elvont, de az egyes esetekből mindig levezethető — így nagyon is valóságos - ‚elvet‘.” — „Eredeti bűn: az ősbűn és ennek következménye, az általam el nem követett bűn, melynek következtében hajlamos vagyok a vétkezésre.” - „Az emberben levő alapvető rossz, amitől a keresztségben szabadulok meg. Kapunk egy lehetőséget, tiszta lapot egy teljesebb életre.”

- „Az emberben kezdetlőtől fogva van egy ‚rosszra‘ való hajlam. Már gyermekkorában is.” - „Arra gondolok, hogy az embert Isten (úgy, mint az angyalokat) próbára tette a teremtés után (szabad akarat adása után). Az ember pedig elfordult tőle és Istenné akart lenni. Ezért nem születhet ember áteredő bűn nélkül.” - „Nem tudom, mire kell ilyenkor gondolni. (Talán már az is baj, ha létezem?)” - „Ezt egyszerűen nem tudom elfogadni, ha elfogadom, akkor is csak azért teszem, mert ‚egyházi tézis‘.” - „Ezt hittan órán megtanították, a kérdés felesleges.” - „Nem hiszek benne. Emberi kitalációnak tartom.”

9. Mit tartok ma különösen fontosnak keresztény hitemben?

- „Mindenek előtt a szeretet gyakorlását.” - „Mások felé való fordulást, elfogadást, s Jézus parancsait.” - „Az emberek iránti szolgálatot.” - „A szeretetnek a megélését.” - „Szeretetkapcsolatot Istennel.” - „Sokminden fontos. Hála, mert élek; megbocsátás,

mert nem vagyunk egyformán jók és rosszak (unalmas is lenne úgy a világ); szeretetet - hiszen olyan jó lehet, ha valakit szeretnek. Szeretek szeretni." - „A gyónást." - „Szeretetet, megértést, türelmet." - A közösséget, ahol a szeretet megvalósulhat. Isten a szeretet." - „A kegyelemre való ráhagyatkozást." - „Saját, belső meggyőződésből tegyem azt, amit teszek." - „Ima, társaimmal való kapcsolat, szentségek gyakorlása." - „Azt hiszem, nincs is hitem; pedig egykor volt. Ma is lenne, ha nem szövegelnének róla annyit és nem néznének ferde szemmel arra, aki csinál valami hülyeséget."

10. Mi fontosabb számomra: amit hitemmel kapcsolatban hallok, vagy az, hogy ki mondja? A válaszok nagy részénél elsődleges tényező, hogy mit mondanak, de fontos az is, hogy ki mondja. A válaszadók kis része hozzáteszi: fontos, hogy „mit tesz érte, ha már mondja. A válaszadók kis része hozzáteszi: fontos, hogy „mit tesz érte, ha már mondja." - „Attól függ, hogy mi az, amit mond; hiába 'jó fej' az illető, ha ősi dolgokat mond, nem érdekel." - „Amit hitemmel kapcsolatban hallok." - „Aki mondja." - „Természetesen fontosnak találom azt, hogy ki mondja, de mindenkit meghallgatok, ui. mindenkinek vannak jó gondolatai." - „Szeretném azt fontosnak tartani, hogy kitől származik az, amit hitemmel kapcsolatban hallok (kinyilatkoztatás)." - „Amit hallok, mindenképpen fontos. Hogy ki mondja, az másodrendű. Ha úgy érzem, jót hallok, azt az általam kevésbé tiszteltől is elfogadom." - „Mindkettő fontos."

11. Lehet-e józan ember ateista? — Vagy: lehet-e józan gondolkodó ember hívó? - Mindkettő lehet, ez az általános vélemény. „Mindkettő lehet, ismerek rá példát is." - „A hit az meghívás és ha valaki nem kap meghívást, attól még lehet 'jó' ember." - „Mindkét ember (ateista, hívó is) józan ember, hisz aki el tudja kötelezni magát valami mellett, az józan ember." - „Mind a kettő létezik." - „Igen, lehet, és van is, aki még a magát kereszténynek valló embert is erkölcsileg fölülmúlja." - „Lehet mindkettő, attól függ, hogy ateista vagy hívó lett, hogy milyen úton haladt, milyen környezet volt hatással rá." - „Józan gondolkodó ember biztosan lehet hívó. Számomra a világ Isten nélkül lehetetlen, s ezért nagyon nehezen tudom elfogadni az első állítást. De mivel már hallottam ilyen emberekről, ezért ezekre az emberekre egy csepp megvetéssel sem gondolok, csak sajnálni tudom őket."

12. Milyen felelősséggel tartozik a keresztény ember a társadalom, a világ problémáinak megoldásánál? A válaszok egyértelműen a felelősségvállalásra, a segítőkészre utalnak. „Mivel sajátja is a világ, tehát éppen olyan felelősséggel tartozik érte, mint bármelyik embertársa." - „A saját hatókörén belül maximálisan felelősséggel tartozik." - „A keresztény ember az, akinek a legnagyobb felelőssége van a társadalom és a világ problémáinak megoldásánál." - „A keresztény embernek először magában és kisebb környezetében kell rendet tennie. Majd ezután kezdheti el a nagyobb munkát. A legjobb, ha a keresztény ember felül tud emelkedni a világ problémáin." - „Tudása legjavával kell segítenie a világ problémáinak a megoldásában." Van, aki úgy véli: „nem többel, mint más". Néhányan felelősségnek tartják az ismeretet, amivel a keresztény több: „A keresztény ember feladatai közé tartozik az is, hogy tudára adja másoknak, amit ő tud." - „A krisztusi elvek követése a béke megteremtésére irányítja az embert. Békét kell adni a világnak." - „Nem kellene nagy tettek, hétköznapi dolgok is érhetnek sokat." Egy vád is elhangzott: a keresztényeket nem érdekli, „hogyan érzik magukat az emberek."

13. Mit tartok egyházmóról? Mit jelent számomra? „Isten földi szövetségeseinek közössége." - „A hit terjesztője." - „Az egyház Jézus Krisztusban, Istenben hívó emberek közössége. 'Szervezet', ahol az embereket egy mozgatóerő, a hit tartja össze." - „Hívó emberek közössége." - Majdnem minden kitöltött lapnál az első kérdésekre sokkal bővebb válaszokat adtak a fiatalok. Úgy látszik, hogy sokan kifutottak az időből. Ezért itt sok válasz felületes vagy csak egy-két szavas. Aki itt bővebben írt, az korábban hagyott ki néhány választ. - „Egyfajta otthon, ahol általában számíthatok a másokra." Igen sok kritikus megjegyzés is van a válaszokban: „Sajnos, vannak hibái is, de ez azzal jár, hogy emberek vagyunk." - „Az eredeti egyházhoz képest szerintem többé-kevésbé elveszítette pozitív tulajdonságainak egy részét: például túlságosan hierarchizált lett, nőtt a távolság az egyházi vezetők és az egyház közt." - „Az egyház számomra közösség, amelyben apró-cseprő problémáink-

kal is megküzdő emberek mégis megpróbálnak egyesülni Krisztusban." - „Egy közösséget jelent. Nem tartom sem tökéletesnek, sem lényegileg másnak, mint a többi egyházat.” - „Szervezeti néha jobbak is lehetnének. Sajnos, mai egyházam nem teljesen felel meg az 'ideális' egyháznak.” - „A mai egyházat nem tartom egységesnek. Túl sok a széthúzás (felekezetek közt). Ennek ellenére jó, hogy oda tartozom.” - „Az egyház számomra egy közösség, családias összetartó erő. S a magyar egyház 'romlásának' megállításában nekem is részt kell vennem.”

14. Mit jelent számomra: a krisztushívők közössége? - „Normális emberi kapcsolatokat, amik a mostani világból hiányoznak, s ezáltal a keresztényi közösségeket összekovácsolják.” (Ezt az a fiú írta, aki korábban így írt: „Egyáltalán nincs biztos hitem”).” - „Hasonló meggyőződésű és cselekedetű embereket.” - „Minden keresztény embert.” - „Az egyházat.” - „Krisztusi közösség, amelyben a rossznak nem lenne szabad elhatalmasodnia.” - „Ahol az ember legfelsőbb problémáira gyógyszerrel talál, s ahol nem fél semmitől.” - „Kötődést valakikhez, tartozást valakikhez.” - „Ahol egymásra találhatnak egyes emberek.” - „Ez lehet maga az egyház is, de lehet egy kisebb közösség is.” - „Számomra a krisztushívők közössége egy olyan kis csoport, melyben mindenki a maga módján ugyan, de egy cél felé törekszik. S annyiféle Isten-kép van, ahány krisztushívő.” - „Nem egy hajóban ülünk, de közös cél felé evezünk -, igazuk volt a régi kínaiaknak.” - „Az emberiségen belül egy szorosabb közösséget, melyben minden egyes embert egy kapocs fűz össze a másikkal; ez a kapocs Jézus Krisztus.” - „Csodálom őket, bár én is közöttük lehetnék.”

15. Mik az egyháznak ma a legfontosabb feladatai? A válaszokban sokszor ismétlődnek az előző három kérdés válaszai. A szeretet, a megértés, békességszerzés, közösségteremtés, az ifjúság nevelése, az igazságtalanságok megszüntetése, az egyházak közötti széthúzás megszüntetése - ezek a feladatok állnak az egyház előtt. - „A hívőket valóban hívőkké tenni. Az egyháznak a világhoz való rugalmas alkalmazkodása.” - „Egy modernebb változat létrehozása a régi dogmákból.” - „Megszabadítani a világot az előítéletektől.” - „A világbéke mihamarabbi elérése.” - „Ökumenizmus — politikai közvetítés — rugalmasság.” - „Ugyanaz, mint máskor: az emberek Krisztus felé vezetése. Emellett próbálkozhat segíteni az aktuális szociális és társadalmi problémákban, de azt hiszem, ebbe kevésbé hagyják beleszólni.” - „A család visszakapja eredeti jellegét . . . felelősségtudat, önzetlenség.” - „Legfontosabb feladatai egyikének azt tartom, hogy vegye észre a saját hibáit, és ha már észrevette, ennek megfelelően javítsa ki. Ha már ez megtörtént, akkor már más feladatok is állhatnak előtte, de addig nem.” - „Ne fecsérelje idejét 'évszázados bástyáinak' javíthatására.” - „**ÁLMODOM EGY OLYAN VILÁGRÓL, AMELYBEN SENKIT NEM HAGYNAK MAGÁRA, AMIKOR SÍRÁS FOJTOGATJA TORKÁT, ÉS SENKIT NEM FOGNAK HOLTVÁGÁNYON FELEJTENI.**”

Ezek a fiatalok ma már az országban szétszóródva tanulnak, dolgoznak, vagy katonai szolgálatukat teljesítik. Hatnak környezetükre és környezetük is hat rájuk. A tapasztalat azt mutatja, hogy mialatt ők bármilyen körülmények között is komolyan veszik kötelességeiket, egyre inkább felerősödik a szerzetesi közösségnevelő hatása és tudatosodnak a kapott értékek. De ennek feltétele az, hogy törekedjenek az elveikhez való hűségre, mert csak akkor jönnek rá, hogy ez igazi keresztény közösség nélkül nem sikerülhet.

Összeállította: Laurinyecz Mihály

Számunk írói: *Bánhegyi B. Miksa* OSB főiskolai tanár, Pannonhalma — *Brückner Ákos* plébános, Tatabánya — *Chenu, Marie-Dominique* ny. professzor, Párizs — *Gál Ferenc*, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia ny. professzora, Budapest — *Horváth Lóránt* teológiai tanár, Győr — *Kerekes Károly* O. Cist. teológiai tanár, Budapest — *Koncz Lajos* teológiai tanár, Eger — *Kovács Gábor* plébános, Budapest — *König, Franz* bíboros, Bécs — *Laurinyecz Mihály*, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia hallgatója, Budapest — *Rédly Elemér* plébáno Oroszlány — *Széll Margit* tanár, szerkesztő, Budapest — *Tarjányi Zoltán* a rk. Központi Papnevelő Intézet prefektusa, szerkesztőségi munkatárs, Budapest — *Tomka Miklós* szociológus, Budapest — *Török József*, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia professzora, Budapest — *Vanyó László* Hittudományi Akadémia professzora, Budapest

INHALT

AUFSÄTZE

ÁKOS BRÜCKNER: Der Leben spendende Geist
KÁROLY KEREKES: Der Heilige Geist, der bezeugt und beweist
LÁSZLÓ VANYÓ: Der Heilige Geist und seine Gaben in der geschichtlichen Erfahrung der Kirche
GÁBOR KOVÁCS: Im Heiligen Geist und in dem Feuer — Die Hauptzüge der katholischen karismatischen Erneuerung
LÓRÁNT HORVÁTH: Die Kirche des Geistes
JÓZSEF TÖRÖK: Patrona Hungariae
FERENC GÁL: Der Heilige Geist wird über dich kommen (Lk 1,35)
ANDRÁS SZENNAY: Stella Maris
MARGIT SZÉLL: Im Schutze Marias

EIN THEOLOGIE-GESPRÄCH MIT PROF. MARIE-DOMINIQUE CHENU OP

„Du erneuerst das Antlitz der Erde“ (aufgezeichnet von *Margit Széll*)

UMSCHAU

LAJOS KONCZ: Heiligkeit in der Welt und im Menschen
MIKLÓS TOMKA: „Verlorene“ Katholiken?

THEOLOGISCHE-SEELSORGLICHE FRAGEN

FRANZ, Kardinal KÖNIG: Unser Herz muss das Zwiegespräch mit Gott wieder lernen — Predigt in einer verwehrten Zeit (übersetzt von *Miksa Bánhegyi*)
ELEMÉR RÉDLY: Gestaltung unserer katechetischen Ansicht

Meinungen und Bekenntnisse über den angenommenen Glauben (gesammelt: *Mihály Laurinyecz*)

Ára: 40 Ft

SOMMAIRE

ETUDES

ÁKOS BRÜCKNER: L'Esprit Vivificateur

KÁROLY KERÉKES: L'Esprit Saint, le témoin

LÁSZLÓ VANYÓ: Le Saint Esprit et ses dons expérimentés par l'Église au cours de son histoire

GÁBOR KOVÁCS: Dans l'Esprit Saint et dans le feu — Les traits majeurs de renouveau charismatique catholique

LÓRÁNT HORVÁTH: L'Esprit Saint dans l'Église du Christ

JÓZSEF TÖRÖK: Patrona Hungariae

FERENC GÁL: „Le Saint Esprit viendra sur toi” (Luc 1,35)

ANDRÁS SZENNAY: Stella Maris

MARGIT SZÉLL: La Vierge Marie Avocate

ENTRETIEN DE „TEOLÓGIA” AVEC PROF. MARIE-DOMINIQUE CHENU OP

„Tu renouvelles la face de la terre” (*confiée par Margit Széll*)

PERSPECTIVES

LAJOS KONCZ: La sainteté dans le monde et dans l'homme

MIKLÓS TOMKA: Des chrétiens „perdus”?

QUESTIONS THÉOLOGICO-PASTORALES

FRANZ KÖNIG: Notre coeur reapprendre à parler avec Dieu. Sermon dans monde corrompu (*traduit par Miksa Bánhegyi*)

ELEMÉR RÉDLY: La formation de notre catéchétique

Opinions et témoignages sur la réception de la foi (propos recueillis par *Mihály Laurinyecz*)

TEOLÓGIA negyedévi folyóirat, megjelenik február, május, augusztus és november közepén. — Laptulajdonos: Actio Catholica Országos Elnöksége. — Szerkesztőség: 1053 Budapest, Károlyi M. u. 4—8. III. lép. II. em. 9. (a kéziratokat kizárólag ide kell küldeni), kiadóhivatal: 1053 Budapest, Kossuth Lajos u. 1. I. em. 1. —

Felelős szerkesztő: dr. Szennay András. — Főmunkatárs: dr. Gál Ferenc. — Felelős kiadó: Magyar Ferenc. — Egyházi jóváhagyással. — Előfizetési díj 1 évre 160 Ft. Egyes szám ára: 40 Ft. Előfizetés és egyházi terjesztés a kiadóhivatalban.

Utcai árusítás a Posta Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál. — Csekk számla száma: 324—VII—1. — Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat útján (P. O. B. 149. — Budapest, 1389).

Külföldi előfizetési díj: 1 évre 10,50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54.)

a Kultúra 024/2 számú számlájára az összeg rendeltetésének (Teológia előfizetés) a feltüntetésével. — Terjeszti a Magyar Posta. — Minden jog fenntartva. —

Készült: 88 80672 Pannon Nyomda, Veszprém — Felelős vezető: Danóczy Balázs

Index szám
25 821

ISSN 0133—1779

HU—ISSN 0238—1400